

ИЗДАТЕЛ

НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА

година IX

2007 / брой 1-2

В броя:

- Основаване и първи стъпки на университетско издателство
"Св. св. Кирил и Методий"
 - Книгата - изключена иллюзия
- За библиографското цитиране, библиографите и цитиращите
 - Една юбилейна равносметка
- Национална кръгла маса за освобождението на Златарица
 - Вестник "Янтра днес" през годините
- Подстъп към историята на родното книгоиздаване

ИЗДАСТЕЛ

НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА

ГODINA IX, № 1-2, 2007

ДИРЕКТОР

проф. д-р ик.н. Стоян Денчев

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Главен редактор

доц. д-р Лъчезар Георгиев

Зам.-главен редактор

доц. д-р Петър Парижков

проф. д-р Иван Харалампиев

доц. д-р Стефан Коларов

доц. д-р Атанас Дерменджиев

доц. д-р Мария Младенова

Технически редактор

Райна Карабоева

Коректор

Цветанка Рашкова

Графичен дизайн

Стефан Василев

Научни консултанти

проф. д-р Ани Гергова

проф. д-р Анчо Калоянов

ISSN 1310-4624

5000 Велико Търново

ул. „Теодосий Търновски“ № 2,

БТУ „Св. св. Кирил и Методий“

1784 София

бул. „Цариградско шосе“ № 119

Специализирано висше училище по
библиотекознание и информационни технологии

СЪДЪРЖАНИЕ

НАПУСКА НИ НЕОБИКНОВЕН ЧОВЕК С ВИСОК ДУХ, ВЪЗРОЖДЕНСКА ВИТАЛНОСТ И ВРОДЕНО БЛАГОРОДСТВО	2
ПУБЛИКАЦИИ на доц. д-р Петър Парижков през периода 2001–2005 г.	4
Доц. д-р Лъчезар Георгиев ОСНОВАВАНЕ И ПЪРВИ СТЪПКИ НА УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАТЕЛСТВО „Св. св. Кирил и Методий“	6
Д-р Николай Палашев ФУНКЦИОНАЛНО ДВИЖЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯТА ПРИ КОРПОРАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ	24
Ас. докт. Марина Маринова КНИГАТА – ИЗКЛЮЧЕНАТА ИЛЮЗИЯ (Непоносимата гръзота на „Квазимодо“)	29
Ас. Теодор Иванов ЗА БИБЛИОГРАФСКОТО ЦИТИРАНЕ, БИБЛИОГРАФИТЕ И ЦИТИРАЩИТЕ	33
Ст. н. с. д-р Цветанка Панчева ЕДНА ЮБИЛЕЙНА РАВНОСМЕТКА (Нова библиография за дейността на издателство „Просвета“)	44
Стела Асенова НАЦИОНАЛНА КРЪГЛА МАСА ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА ЗЛАТАРИЦА	46
Таня Йорданова ВЕСТНИК „ЯНТРА ДНЕС“ ПРЕЗ ГОДИНите	47
СТУДЕНТСКО ТВОРЧЕСТВО ОТ СВУБИТ	49
Доц. д-р Лъчезар Георгиев, Тодор Билчев ЦЯЛОСТНИЯТ ЗАВЪРШЕН ПОРТРЕТ НА ФИЛИП ТОТОЮ, ОТРАЗЕН В ДВЕ КНИГИ ЗА НЕГО	67
Доц. д-р Евгения Русинова ПОДСЪТЪП КЪМ ИСТОРИЯТА НА РОДНОТО КНИГОИЗДАВАНЕ	69

ПРОЩАЛНО

НАПУСНА НИ НЕОБИКНОВЕН ЧОВЕК С ВИСОК ДУХ, ВЪЗРОЖДЕНСКА ВИТАЛНОСТ И ВРОДЕНО БЛАГОРОДСТВО

На 13 март 2007 г. внезапно ни напусна доц. д-р Петър Парижков – зам.-главен редактор на сп. „Издател”, дългогодишен преподавател по книgovедски дисциплини в СВУБИТ – София и катедра Библиотекознание и масови комуникации при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”, директор на издателство „За буквите – О писменехъ“. Горестта на близки и колеги е неизмерима, защото от този динамичен, ожесточен, egoистичен свят си отиде човек, който се явяваше своеобразен контрапункт на низкото, пошлото и посредственото и му противопоставяше високия си дух, възрожденската си виталност, вроденото си благородство.

Ние, които го познавахме и работихме рамо до рамо с него в полза на българската книжовност, знаем каква позитивна енергия носеше той в себе си. И наистина, доц. д-р Петър Парижков бе заразяващ пример за колеги, студенти и докторанти с високите си критерии и стремежа към съвършенство в професията, удивлявашме се на младежкия ентузиазъм, с който той изследваше родното книжарство и книгоиздаване. Познавахме го още и като отличен специалист, познавач на издателските дела, на редакционния процес, на майсторството при списването на вестника с културна проблематика, каквото бе под негово ръководство периодичното издание „За буквите“. Свикнали бяхме с неговите инициативи за укрепването и утвърждаване мястото на българската книга и родната издателска дейност не само в национален, но и в международен мащаб. Благодарение на неговата неутолима предприемчивост и находчивост бе учредено и започна да функционира издателството на СВУБИТ – една отколешна мечта и необходимост; издателство, което под негово ръководство реализира

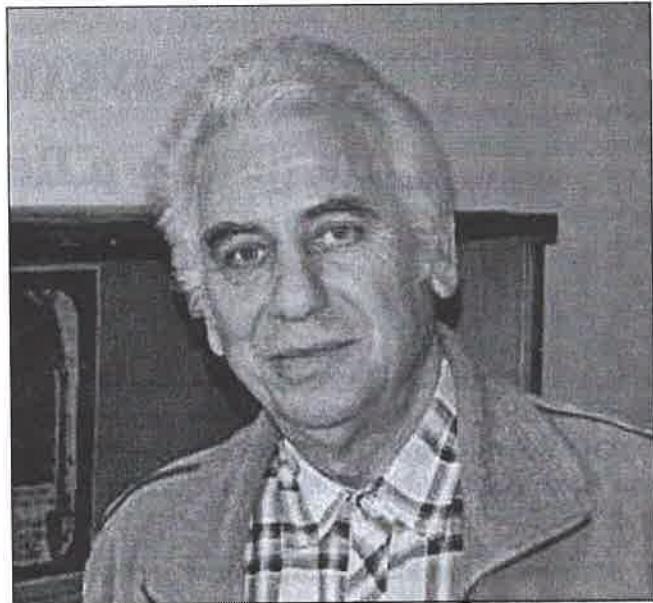
ценна научна и учебна литература, налагайки традицията за издаване Трудове на СВУБИТ (на които бе и главен редактор), на солидни научни сборници, каквито бяха: „Книгата: бъдеще време в миналото?!” (2004), „Книгата и националната идентичност“ (2005) и „Книгата и безкнижната цивилизация“ (2006), събрали докладите от трите големи научни конференции с международно участие за 1 ноември – Дения на будителите, през 2003, 2004 и 2005 г. Под негово ръководство беше подложен на комплектуване и поредният сборник от научната конференция за 1 ноември 2006 г. С великолепен дух, типичната закачлива усмивка в ъгъчетата на устните и достолепни маниери на някакъв мъдрец, малко поуморен, но бодър и малко замислен, той насърчаваше участниците, кимваше одобрително на по-младите, шегуваше се с колеги и приятели – такъв сме го запомнили през тази есен на 2006-та за Дения на будителите в НДК – София. Знаехме колко е напреднал с научните изследвания за професурата си, знаехме за препятствията към нея, но и това, че е вече на големия и успешен финал. И че ако не се случи нещо, той ще получи напълно заслужено това високо звание. Малко по-късно, когато вече не беше сред нас, прочетохме част от неговото голямо изследване, събрано в отлично аргументираната и стойностна студия, която излезе в том 5 от Трудове на СВУБИТ под заглавие „Съвременният ракурс и инструментарий на книgovедските изследвания върху книгоиздаването и книгопечатането в България“ (с. 363–418). И си казахме, че въпреки нерадостната съдба мисията му за българската книга до голяма степен е била осъществена. И в това има божествен промисъл, който наявно идвашите след нас подобаващо ще оценят,

пристъпвайки към един по-цялостен портрет на книго-веда и приятеля – дали по време на някоя предстояща научна конференция в негова памет; дали чрез едно цялостно издаване на последното му научно произведение; а може би и чрез една библиография, която всички, които го познаваме, ценяме и уважаваме, му дължим.

Ние от „Издател“ често сме се питали – откъде приятелят и колегата Парижков намира сили, енергия и виталност за своята необикновена мисия? Сядали сме понякога на чаша питие не за да бистрим политиката и да обсъждаме клюките във нашите вузове – той не обичаше политическите интриги и смяташе, че народът ни не заслужава многострадалната си участ, дори неведнъж подхвърляше, че за хала му днес са виновни силните на деня, пропити от себичност и алчност; не обичаше да обсъжда колеги или ако говореше за някого, със снизходителна усмивка отминаваше и големи недостатъци; склонен бе да прости и на недоброжелателите си, които не разбраха колко стойностен човек бе и колко низко падат с интригите срещу личността му. Обсъждахме профила на списанието, трудностите по финансирането, привличането на млади автори, на солидни имена, качественото му оформяване и проблемите при отпечатването. И, разбира се, той не пропускаше да каже, че ще отдели и време за поредната авторска статия, въпреки необикновено голямата си служебна ангажираност.

Доц. д-р Петър Парижков бе сред първите сътрудници на списание „Издател“; нещо повече, той насырчаваше неговото редовно списване, виждайки в негово лице осъществяването на един реален проект за институционализиране на издателската дейност и интеграцията на съвместните дейности между катедрите *Книга и общество* при СВУБИТ и *Библиотекознание и масови комуникации* при Стопански факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, където бе сред най-обичаните преподаватели, вдъхващи респект, но и ерудиция, изльчващи магнетично обаяние, заради което печелеше всеобщите симпатии на студенти, преподаватели и служители.

Сред обществено-книжовните приноси на доц. д-р Петър Парижков се открояват и завинаги ще останат изследванията му за българското книжарство и издателско дело с двата тома на „Апостоли на книгата“ (1984; 1986), както и съставителството, редакцията и авторското му участие в сборника документални очерци „Въз-

рожденски книжари“ (1980) – с уважение си представяме прекрасно написаните му очерци за книгоразпространителите и книжарите Стефан Гидиков, за Иван Денкоглу, за сподвижниците на Хр. Г. Данов – Григор Божков, Христо Трувчев, Нягул Д. Бояджийски, Константин П. Босилков, за цариградския печатар и книжар Тадей Дивитчиян, за книголюбците братя Константин, Лука и Гаврил Моравенови, за родолюбивата дейност на свищовското читалище, за благодетелите на библиотеката при Габровското класно училище Априлов и Палаузов. През 1985 г. Петър Парижков става инициатор, съставител и редактор при издаването на сборника „Отец Матей Преображенски“ – да си припомним неговата великолепна статия „Колко дивен е този скитаец!“ (с. 6–16). Впечатляващо е участието на доц. д-р Петър Парижков с десетки статии в солидната енциклопедия „Българска книга“ (2004), в списание „Архив за поселищни проучвания“, в последните годишници на сп. „Издател“.

Всичко това представя пред нас една неуморна творческа личност. Трудовете му, уверени сме, завинаги ще останат в научния фонд на книgovедските изследвания. Делото му ще се помни като блестящ пример за всеотдайност на един истински родолюбец, на един голям радетел в „полза роду“ и за нашата книжовност – пример, който днес, в дни на изпитания за народ и държава толкова ни е необходим...

ПУБЛИКАЦИИ на доц. д-р Петър Парижков през периода 2001–2005 г.

2003 г.

От „Летоструй“ до „Кникарски известия“. Шрихи към портрета на Янко Ст. Ковачев – съдружник на Христо Г. Данов. // Издател, V, 2003, № 1-2, с. 16-19.

Издание от европейска величина. Сп. „Българска книга“, янв. – септ. 1930 г., ред. Тодор Боров, издател Т. Ф. Чипев. // Издател, V, 2003, № 3, с. 26-29.

Спорът е стародавен... [Изказване в дискусията „Кирилица или латиница във виртуалното и в реалното пространство]. // Издател, V, 2003, № 4, с. 5.

Радетел от възрожденско потекло. Книжарското и издателското поприще на Тодор Икономов. // Библиотека, X, 2003, № 1-3, с. 82-85.

Полифункционалният модел на българската възрожденска книжарница. // Трудове на КБИТ, т. 2, 2003, с. 183-189

„Черноработници“ за духовната пробуда на народа. Шрихи към социалнопсихологическия портрет на българския книжар от епохата на Възраждането. // Трудове на КБИТ, т. 2, 2003, с. 213-222.

2004 г.

Българска книга. Енциклопедия. Съст. Ани Гергова. С.-М., 2004. – Общо 157 статии от П. Парижков по отделни рубрики

‘Българското възрожденско книжарство в социокултурен аспект.

// П о следите на българската книга. Описи. Находки. Библиология. Национален колоквиум, посветен на 100-годишнината от рождението на д-р Манъо Стоянов. – Пловдив, 2004, с. 189-201.

Публикациите на Ценко Цветанов в сп. „Българска книга“ /1930/. // Ценко Цветанов и българската книжовна култура. Национална научна конференция, посветена на 100-годишнината от рождението му. – София, 2004, с. 56-61.

„Лъчите на просветата и националното съзнание...“. Дейността на книжарите и книгоиздателите Христо Г. Данов, Драган В. Манчов, Арсений Костенцов и Тодор Ф. Чипев през погледа на Иван Вазов. // Жivot сред книгите. Юбилеен сборник в чест на 85-годишнината на проф. д-р Елена Савова. – София, 2004, с. 312-315.

Зараждане, функционална ориентация и развитие на книжарството по българските земи през XIII–XVIII в. // Трудове на СВУБИТ, т. 3, 2004, с. 197-208.

Мост духовного общения. Русский книжный магазин И. Д. Сытина и А. С. Суворина в Софии / 1910 г./. // Книга и мировая цивилизация. Материалы Одиннадцатой международной научной конференции по проблемам книgovедения. Москва, 20-21 апреля 2004 г. – Москва, т. 2, 2004, с. 268-270.

Платон като четиво за извънземни. // Книгата: бъдеще време в миналото?! Национална научна конференция, София, 1 ноември 2003 г. – София, 2004, с. 46-50.

„Кирила философа и учителя словенского, сиреч българского...“. Българинът от XVI в. Яков Крайков възвръща спомена за Светите братя просветители. // За буквите – О писменехъ. Кирило-Методиевски вестник, XXVII, 2004, № 18, с. 10.

11 май в Робърт колеж. Със слово за Светите братя Кирил и Методий, произнесено на празника 11 /24/ май 1874 г. в цариградския Робърт колеж, д-р Джордж Ушърън насырчава младите българи да служат на отечеството си. // За буквите – О

пи с м е н е х ъ. Кирило-Методиевски вестник, XXVII, 2004, № 18, с. 12.

Два просветителни факела. Родолюбивата мисия на възрожденските книжари [Христо Г. Данов и Драган В. Манчов]. // З а б у к в и т е – О п и с м е н е х ъ. Кирило-Методиевски вестник, XXVII, 2004, № 19, с. 22.

Възрожденската книгопечатна продукция във функционално-тематичен разрез. // И з д а т е л, VI, 2004, № 2, с. 12–15.

„За повдиганието и напредъка на книжарската търговия...“. Първият събор на книжарите у нас в Пловдив през 1897 г. в оценката на съвременници. // И з д а т е л, VI, 2004, № 3, с. 24–27.

Мисия в попрището на културата. Страници от историята на Книжарския съюз в България / 1923–1948/. // И з д а т е л, VI, 2004, № 4, с. 23–29.

Книгоиздателят Иван Коюмджиев. // Б и б ли о т е -
ка, XI, 2004, № 2, с. 41–43.

Похвално слово за „Библиотека“. // Б и б ли о т е -
ка, XI, 2004, № 2, с. 5–6.

Книгата като модел на Вселената. [Разговор на доц.
д-р Д. Правдомирова с доц. д-р П. Парижков по повод
60-годишнината му]. // Б и б ли о т е -
ка, XI, 2004, № 3-4, с. 60–64.

**Енциклопедичната традиция в българското книго-
издаване.** // Б и б ли о т е ч н о т о сътрудничество –
настояще и бъдеще. Идеи и проекти за изследвания в
областта на писмените комуникации. XIII национална
научна конференция, София, 5-6 юни 2003 г. – София,
2004, с. 154–160.

2005 г.

Приноси за българската духовна пробуда. Печатарите арменци в Цариград през Възраждането. // З а б у к в и т е – О п и с м е н е х ъ. Кирило-Методиевски вестник, XXVIII, 2005, № 20, с. 21.

**Светлината на словото българско. Преди 150 години Христо Г. Данов запалва факела на своята родо-
любива дейност.** // З а б у к в и т е – О п и с м е н е х ъ. Кирило-Методиевски вестник, XXVIII, 2005, № 21, с. 23

**Книголюбие с национални измерения. Приносите на културно-просветни и благотворителни организа-
ции и на отделни личности за разпространението**

на книгата в епохата на Българското възраждане. // Т р у д о в е на СВУБИТ, т. 4, 2005, с. 223–236.

Думи на възхита и благодарност. Петко Р. Славейков и Пенчо П. Славейков за делото на Христо Г. Данов и Драган В. Манчов. // Т р у д о в е на СВУБИТ, т. 4, 2005, с. 267–272.

Книга и духовен градеж. // К н и г а т а и нацио-
налната идентичност. Втора научна конференция,
София, 1 ноември 2004 г. – София, 2005, с. 106–111.

**Да възкресим апостолското начало у книжари и
книгоиздатели.** [Изказане в дискусията „На изчезване
ли е четящият човек?“ във Втората научна конференция
„Книга и националната идентичност“, София, 1
ноември 2004 г.]. // К н и г а т а и националната
идентичност... – София, 2005, с. 407–409.

Книгата – Ноевият ковчег на третото хилядолетие.
// Б и б ли о т е к и, четене, комуникации. Съдбата на
българската книга. Национална научна конференция,
Велико Търново, 25-26 ноември 2004 г. – Велико
Търново, 2005, с. 11–16.

**„Да доставя на читающата публика средства за
прочитание... .“** Дейността на Свищовското народно
читалище в полето на българската книжнина през
Възраждането. // И з д а т е л, VII, 2005, № 2-3, с. 38–42.

**„... От голяма важност за сичкий българский
народ.“** Книжарницата на Драган В. Манчов в Сви-
щов през Възраждането. // А р х и в за поселищни
проучвания, X, 2005, № 1-2, с. 94–99.

Настоящият списък ни бе предоставен от приятели на доц. д-р П. Парижков. Съставен е от самия него и носи дата 30 ноември 2005 г. С увереността, че ще бъде полезен за по-пространното библиографско освещаване на личността му, го предлагаме на нашите читатели. Надяваме се списъкът да е и от полза за бъдещи книgovедски проучвания, така и за по-пълно илюстриране на творческия път на един учен-книgovед, допринесъл за родното книгознание и историята на българското книгоиздаване.

И з д а т е л

ПРЕДИ 15 ГОДИНИ

ОСНОВАВАНЕ И ПЪРВИ СТЪПКИ НА УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАТЕЛСТВО „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Доц. д-р Лъчезар Георгиев

Първото официално сведение за новата издателска структура откриваме в протокола на Академическия съвет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ от заседанието, проведено на 18 март 1991 г. По точка IV, разни, параграф 8 „За създаване на Университетско издателство“, докладва доц. Иван Радев. Решението е: „Да се създаде Университетско издателство като самостоятелно звено в структурата на Великотърновския университет¹.

До създаването на издателството не се стига веднага. Обявен е конкурс за директор. Проведен през есента на 1991 г., той не дава резултат. Кандидатите не са одобрени. Решено е конкурса да се преобядви. Провеждането му е насточено за 12 февруари 1992 г. В комисията влизат авторитетни преподаватели и специалисти по университетско книгоиздаване – ректорът доц. д-р Владимир Попов, заместниците му по учебната работа доц. д-р Иван Харалампиев и по научноизследователската дейност доц. д-р Иван Стоянов, заедно с двама представители от ръководството на Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“ – главния редактор В. Радев и зам.-главния редактор Гр. Атанасов. Този път резултатите са насырчилни. От шестимата кандидати двама са допуснати до втория тур. Представилият се на първо място Лъчезар Георгиев (авторът на настоящата публикация) е назначен за началник на отдел „Планово-административен“, а класираният на второ място инж. Мариан Кенаров е определен за началник на отдел „Производствен“. Решението на комисията е далновидно, тъй като с един конкурс се привличат двама специалисти, които да организират издателството и да положат основите му на професионална основа. Вестникът

на академичната общност „Семинар“ отбелязва в брой 5, 1992 г.: „За разлика от първия конкурс за директор на университетското издателство, вторият приключи с повече от очаквания резултат – докато сред първите кандидати не беше избран нито един подходящ, вторият конкурс беше спечелен... от двама кандидати. Изправено пред дилемата Лъчезар Георгиев или инж. Кенаров, ректорското ръководство се опита да я разреши чрез гласуване на ректорския съвет. Поради плурализма в мненията на членовете на ректорския съвет, този начин на разрешаване се оказа двойно по-ефикасен. В крайна сметка решението на ръководството е издателството да бъде управлявано от двама директори.

Лъчезар Георгиев е назначен като началник на административно-планов отдел, а инж. Мариан Кенаров – като началник производствен отдел. Заместник-ректорът по научноизследователската дейност, г-н Иван Стоянов, е убеден в сполучливостта на това решение, тъй като, според него, по този начин идеално могат да се съчетаят разностранните качества на двамата директори.

С управлението на издателството ще се заеме и издателският съвет, който предстои да бъде избран. Академическият съвет вече гласува броя начленовете на издателския съвет – девет хабилитирани преподаватели, разпределени по квоти между отделните факултети на базата на кадровия потенциал. Формиралият се издателски съвет трябва да избере директор на съвета.²

Първата щатна длъжност е на началника на отдел „Планово-административен“. Назначението е

извършено още на 4 март 1992 г. В края на март е назначен и началникът на отдел „Производствен“.

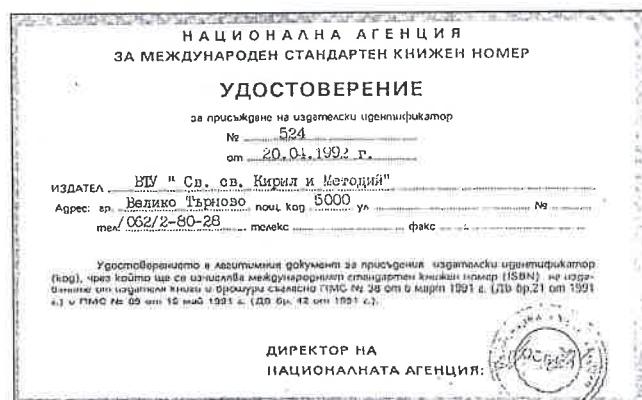
Започват и първите стъпки към формирането на обща управленска структура на издателството. В заседание на Академическия съвет на 13 април 1992 г. са избрани членовете на Издателския съвет проф. д-н Иван Радев, проф. д-р Иван Димов, проф. Никола Хаджитанев, доц. д-р Марга Георгиева, доц. д-р Людвиг Селимски (тъй като заминава на работа в чужбина, от 28 октомври 1992 г. на негово място е избран доц. д-р Иван Харампиев), доц. д-р Гено Генов³. Съгласно статута на издателството, приет на 29 юни 1992 г. от Академическия съвет, членове на Издателския съвет са и двамата началници на отдели в издателството. В т.4.6 „Приемане и обсъждане статута на издателството“⁴ е записано: „Издателството е звено към ВТУ с временен статут и се подчинява, докато стане самостоятелно звено на ВТУ“⁵.

В т. 6 от заседанието на Ректорския съвет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, 13 април 1992 г., е разгледана докладна записка на началника на отдел „Планово-административен“ и е взето решение „да се отпуснат необходимите средства за регистрариране на Университетско издателство“⁶.

Издателството е регистрирано на 20 април 1992 г. от Национална агенция за международен стандартен книжен номер ISBN – София, като му е присъден издателски идентификатор № 524⁷. За отговорно лице е посочен началникът на отдел „Планово-административен“, извършил лично на същата дата регистрирането в агенцията и представляващ административно през следващите години издателството. Това е обелязано и в периодично излизашите справочници на Националната ISBN агенция и Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Тук е мястото да посочим, че през годините Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ поддържа много добри контакти с тази национална институция, дава необходимата информация, ползва се от указанията и е едно от издателствата в страната, което стриктно ги спазва – по отношение композирането на титулните страници, издателско-библиографското каре, разположението на ISBN, знака за авторското право и съответните данни към него, както и останалите издателски изисквания при производството на книгата. Благодарение на това сътрудничество се създава своеобразна тематична и графична концепция на издателството, с утвърдено място на фирмения знак

на авантитулната и титулната страница, с при книжната анотация, класическото разположение на предговора и послеслова, както и всички онези характерни акценти и орнаментика, които се усъвършенстват от оформителите, художниците илюстратори и техническите редактори на издателството. Тук, разбира се, ръководството на издателството се ръководи от правилата за библиографското оформяване, от принципите на езиковостилово и литературно редактиране на ръкописите, които биват прилагани в издателската работа през следващите години.

Ръководството на Великотърновския университет несъмнено е съзнавало отговорността си да организира правилно и своевременно издателските процеси, като по този начин насычи създаването и изпълнението на издателската концепция и статута, материалната база и формирането на творческия и производствения екип. На началника на отдел „Планово-административен“ е разпоредено да разработи концепция и проектостатут на издателството, което е изпълнено още в първите два месеца от основаването. На 27 юли 1992 г. ректорът на ВТУ доц. д-р Владимир Попов издава заповед №Р626, съдена за изпълнение до началника на отдел „Производствен“ при издателството инж. Мариян Кенаров, помощник-ректора, главния счетоводител, началника на отдел „Капитално строителство, ремонт и поддръжка“. В заповедта се разпорежда помещението на първия етаж на учебен корпус 11(две зали, коридор и сервисни помещения), които до момента са ползвани от Педагогически факултет, „да се освободят и предадат на Университетското издателство, като веднага се извърши текущ ремонт и се пригодят за нуждите на издателството“⁸. Началникът на „техническия“ (в см. „производствен“) отдел трябва да организира разполагането и пускането в действие на техническото оборудване на издателството. Тази задача инж. Мариян Кенаров няма

възможност да осъществи, тъй като няколко дни след датата на заповедта напуска издателството и е избран за генерален директор от колектива на издателско-полиграфическия комплекс „Абагар“ – В. Търново, който оглавява и до момента.

По граждански договор към издателството работи Мирослав Хинков – млад и много добре подготвен специалист. Той е завършил специалност по компютърни технологии и вече успешно работи с много слабо позната тогава у нас издателска програма Adobe Page Maker. В помощ на Хинков е и колегата му Валентин Ц. Тодоров. Двамата безвъзмездно оказват съдействие на началника на планово-административния отдел. Още при учредяването си издателството разполага с компютър и лазерен принтер. Изпълнени с голяма амбиция и решени да положат основите на компютърната зала, младите специалисти монтират компютърната апаратура в освежената и ремонтира компютърна зала на блок 11 (срещу университетската парова централа). Започва наборът и форматирането на някои от първите научни трудове на университета. В блок 11 е настанен също и складът за готовата издателска продукция.

Първото заседание на Издателския съвет е свикано на 18 юни 1992 г. Провежда се в кабинет 302 на Ректората, който, по ирония на съдбата, до неотдавна е бил „партийният кабинет“ на вузовския секретар на БКП. В заседанието се разглеждат три основни въпроса – за проектостатута на издателството (който да се коригира и да се предложи в по-стегната форма), за обособяване на бъдещите заглавия според тематиката им като: Трудове на ВТУ, учебници, учебни помагала и справочници, монографии и научнопопулярни издания, материали от научни сесии; разисква се и въпросът за председател на Издателския съвет, като за обсъждане е предложена кандидатурата на проф. Иван Радев, но окончателно становище не е взето, а дискусията по избора се отлага за следващия път⁹.

Второто заседание се председателства от началника на отдел „Планово-административен“ (впоследствие заседанието вече се водят от председателя на Издателския съвет). Заседанието е проведено на 1 юли 1992 г. Участват всички членове на Издателския съвет, отсъства по обективни причини доц. Людвиг Селимски. Присъства и ректорът доц. д-р Владимир Попов. Наред с основната кандидатура има и алтернативни – на доц. Гено Генов, на доц. Радослав Мишев и на доц. Иван Стоянов, но те не се обсъждат, тъй като и тримата си правят самотвод¹⁰. С явно гласуване проф. Иван Радев е избран за

председател на Издателския съвет с тригодишен мандат, който впоследствие е продължен с още един мандат (вече в качеството му на директор на издателството). В същото заседание се гласувани тарифите на издателството за автори, рецензенти, художници, редакторската и издателската работа. Тук се налага да се приложи опитът на сродни издателства в съответствие с обичайната практика, тъй като новият демократичен Закон за авторското право и сродните му права влиза в сила едва година по-късно. Моделът е удачен, разумен и премерен, съобразен с възможностите на ВТУ.

По точка 4 от същото заседание е изслушано становище за състоянието на набраните и коригирани трудове на ВТУ, от инж. Мариян Кенаров. Обсъдено е предложението на двама началници-отдели за отпадането на някои несъобразени с демократичните промени и остарели с постановки в трудовете на ВТУ. Решено е проблемните статии да се върнат в катедрите за повторно преразглеждане¹¹. В заседанието е решено учебникът по „История на български език“ на доц. Харалампиев да се отпечата в печатницата на Университетското издателство като авторът „си заплаща разносите чрез теглен заем и завършени договорни отношения с ръководството на университета“, като заедно с това направи подходяща титулна страница и издателско каре на учебника, а също да представи проект за корицата на изданietо. Оказва се обаче, че издателството все още не разполага с подходящ софтуер и шрифтове за многото старобългарски конструкции в композицията на книгата. Авторът очевидно е помислил върху онази пречка, затова предлага сам оригинал, готов за възпроизвеждане. Текстовете са набрани върху електронна пишеща машина, която разполага с шрифтовете на старобългарски, особено за голямата и малката носовка и ятовата гласна. Книгата е заснета в издателската печатница, като е възпроизведена на офсетови пластини с помощта на италианската машина „Репромастер електроникс“ и впоследствие е отпечатана на офсетова машина „Хайделберг“. Така „История на български език“ се оказва първата книга със сложен шрифт, излязла още със създаването на издателството.

В заседанието от 1 юни 1992 г. се приема предложението на двамата началници-отдели да се извърши постепенно компютърно обучение и пренасочване на щатни работници от полиграфическата база за оператори на компютърен набор, в системата на издателско-полиграфическия комплекс под прякото ръководство на началника на отдела „Производствен“¹². Макар да

не е споменато име, става дума за Райна Карабоева, която вече няколко години работи университетската печатница и дори известно време е оператор-линотипер на линотипна машина за висок печат. Освен това Р. Карабоева е с полиграфично образование – завършила е средното полиграфическо училище „Юлиус Фучик“ в столицата. На издателството е необходим точно такъв подготвен специалист, които лесно и бързо да усвои технологията на предпечатната подготовка и работата с компютърни издателски програми. Управленското решение е правилно – в следващите години Р. Карабоева ще усвои работата с няколко издателски програми и ще бъде технически редактор на десетки нелеки книги на Университетското издателство „Св. св. Кирил и Методий“.

В първите месеци от основаването на издателството на хонорар за коригиране на трудовете на ВТУ е привлечена опитната коректорка Стефка Бръчкова, която има дългогодишна коректорска практика, свързана с няколко столични издателства, редакции на периодични издания. За езиково-стилово коригиране, а впоследствие редактиране в издателския екип е включена Пенка Бурова, която има опит с коригирането на учебници, помагала и научни издания. Работила е към Университетската печатница. През годините Бурова се издига като опитен специалист – езиково-стилов редактор на учебна и научна литература. Тя защитава научна степен **доктор** и се хабилитира за **доцент** към Педагогическия факултет на ВТУ, но и сега продължава да сътрудничи на издателството, преподава и в специалността *Книгоиздаване* на катедра Библиотекознание и масови комуникации.

Проблемът за формиране на професионално подготвен екип продължава да ангажира вниманието на издателското ръководство и формира специално отношение към дисциплината и квалификацията на настоящите и бъдещи специалисти.

На 16 ноември 1992 г. председателят на Издателския съвет проф. Иван Радев подава докладна записка за освобождаването на назначената за „организатор“ Петрана Янкова „тъй като лицето продължително време отсъства от работа“. Предложението е в най-кратко време да бъде освободена от задълженията си или да се прехвърли на друга длъжност в Университета¹³.

Исканото е удовлетворено. Но проблемите с кадровото обезпечаване продължават. Два дни по-късно председателят на Издателският съвет отново пише до Ректора на ВТУ.

„Във връзка с освобождаването на инж. Мариян Кенаров, н-к отдел „Производствен“ при Университетско издателство, моля най-настоятелно да се придвижи въпросът за назначаването на специалист на освободената щатна длъжност“¹⁴

Подходящи кандидати за длъжността не се намират. Ръководството е принудено да извърши кадрово разместяване и да промени шифъра на длъжността. В заповедта на Ректора доц. д-р Владимир Попов се разпорежда:

„Свободната щатна бройка началник отдел „Производствен“ шифър 32021 50017 да се трансформира в щатна бройка „оператор на компютърни системи за набор, редактиране и страниране на текстове“ шифър 21021 31015 с основна месечна заплата 1450 лева. Същата да се обяви за заемане“¹⁵

Още през април 1992 г. двамата началници на отдели са установили връзка с президента на издателската фирма „Полиграф-принт“ от Разград Радослав Райчев, като са насочили за набор и страниране няколко труда на ВТУ, чито издаване от няколко години е преустановено. Фирмата на Р. Райчев е позната на Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“ – София, тъй като е извършвала за него качествени и бързи издателски поръчки. Столичното издателство препоръчва фирмата на Райчев на великотърновските си колеги и тя действително оправдава очакванията. Нещо повече, в този начален период контактиите на „Полиграф-принт“ с Университетското издателство „Св. св. Кирил и Методий“, коректни и с взаимно уважение, са пример за успешната издателска комуникация и добро партньорство в книгоиздаването. Свидетелство за това е участието на Р. Райчев като член на комисията за провеждане на конкурса за длъжността *„Оператор на компютърни системи за набор, редактиране и страниране на текстове“*.

Конкурсът се провежда на 1.12 1992 г. В комисията са още членовете на издателското ръководство проф. Иван Радев и Л. Георгиев, инж. Цанко Цанев – редактор на издателство „Абагар“ – В. Търново. Решението е да се покани „за заемане на посочената длъжност г-жа Дора Русатева Бакоева“, като бъде назначена с тримесечен изпитателен срок и в случай, че покаже необходимите качества, да бъде назначена на постоянна щатна длъжност¹⁶.

По предложение на проф. Иван Радев след приключване на тримесечния изпитателен срок Дора Бакоева е назначена на постоянна щатна длъжност *„оператор*

на компютърни системи за набор, редактиране и страниране на текстове”¹⁷. За няколкото години, през които е в издателството, тя придобива професионални умения за работа с компютърни издателски системи, определена е и за отговорник на компютърната зала, която успешно ръководи до напускането си през 1998 г. Впоследствие Д. Бакоева работи в издателство „Фабер“, след което основава частното великолепновско издателство „Астарта“.

На 12 ноември 1992 г. Издателският съвет обсъжда проблемите на текущата дейност и приема нова спецификация на тарифите за възнаграждения, която обновява приетата в заседанието на 1 юли 1992 г. Сега в тарифите се включват хонорари за учебни помагала, учебници и сборници от научни сесии и трудове на ВТУ. Предлага се на Ректорския съвет да бъдат изплатени авторските хонорари за сборниците от научните сесии. В следващите години всички хонорари за авторски статии и студии от научните сборници и трудове на ВТУ са отменени, за съжаление в резултат от налагашата се обичайна практика у нас за омаловажаване на научната творческа дейност. За илюстрация на казаното, днес за издателската научна дейност с малки изключения не се изплащат авторски хонорари върху съответните публикации. Трябва даденият сборник или научното изследване да бъде щедро спонсориран от външни източници, за да получи редколегията съвсем осъдни суми за усилията си. За заплащане на авторите да не говорим.

Не така стоят въпросите на авторството за Издателския съвет на Университетското издателство „Св. св. Кирил и Методий“, чиито членове подхождат отговорно и добросъвестно към труда на своите колеги. Сумите, които се изплащат, не са големи, но засвидетелстват дължимото уважение към творчеството и труда на университетските преподаватели и учени. Едва в края на 90-те години се налага тенденцията за отпадане на възнагражденията и за редколегията на научните списания.

В споменатото заседание на Издателския съвет на 14. 12. 1992 г. е одобрена и новата структура, която се предлага за утвърждаване на Академическия съвет¹⁸. Тя включва следните длъжности: **директор** (трансформирана от предишната *председател* на Издателския съвет, **главен редактор** (трансформирана от *началник* от *дел Планово-административен*. За **оператор за набор, редактиране и страниране на текстове** е назначена след конкурс по документи и събеседване Дора Бакоева; Райна Карабоева също е назначена на щатна длъжност към компютърната зала на университетското издателство. Друга длъжност към посочената

институция е **коректор** във връзка с производствените нужди на компютърната зала, който да се назначи от началото на 1993 г. Трансформира се и длъжността **коректор и езиков редактор** за коригиране и редактиране на научната и учебна литература, заета от Пенка Бурова – тук в протокола е отбелоязано: „за пренасочване на щатната длъжност и длъжностната характеристика¹⁹. Предвижда се специалист **Маркетинг, реклама и документация на издателството**“ да се назначи от началото на 1993 г. Също така в документа се посочва ръководителят на печатницата и неговите подчинени. Във връзка с неясния до този момент статут на тази структура, Издателският съвет предлага на Академическия съвет „Университетската печатница да е на подчинение и разпореждане на издателството, като учебните програми и свързаните с учебния процес текстове се печатат с разрешение на зам.-ректора по учебната дейност доц. Харалампиев, в качеството му и на член на Издателският съвет“.

Зам.-ректорът по научноизследователската дейност, също член на Издателският съвет, е включен в общия управленски модел – на него е подчинено използването на ксерокопирните апарати, които по това време са все още съсредоточени в университетската печатна база (сегашното помещение на книгоиздателския комплекс, където в момента са двете дигитални печатни машини). Тук се налага доизясняване на производствената програма на университетската печатница – на нейния персонал се възлага изработването на малотиражни заглавия като учебници, помагала и трудовете на ВТУ, списания и други периодични издания. Вписано е още, че издателството следва да сключва с печатницата „*вътрешен тип договор за полиграфична изработка на книга*“. Уточнява се, че договорът е еднотипен, от името на печатницата, която в случая изпълнява, а издателството възлага. „*В договора се определят действителните полиграфични разходи по отпечатването на книжното тяло и корицата на изданието, консумативите, хартията, картона и др.*“ Всичко това се пояснява в същата пета точка от заседанието на издателския съвет²⁰.

Трябва да се уточни обаче, че въпреки доброто намерение въвеждането на подобен вътрешен типов договор не успява. Договорът е своеобразна технологочна спецификация по подобие на онези, използвани в печатница „Абагар“, но в конкретната ситуация трудно могат да се разделят дейностите за общоуниверситетски цели и за чисто книгоиздателски нужди; самото разделяне изисква работа на калкулант с необходимите полиграфически умения, това налага и допълнителна

щата длъжност, а издателството и университетът не могат да си я позволяят. Двустранното управление на печатницата – и от издателството, и от административните университетски структури, е често повод за разногласия на различно ниво, което рефлектира в ритъма на издателската дейност.

Въсъщност, в позицията на Издателския съвет е налице добронамереното отношение към екипа на университетската печатница. В същото заседание на 14.12. 1992 г. съветът решава да бъдат отпуснати триста лева целева награда за всеки от шестимата работници в печатница: Иван Ненов Илийков; Божана Цанева Петкова; Росина Стефанова Стойкова; Кунка Иванова Христова; Райна Кръстева Карабоеva и Мария Недялкова Панева. В протокола се посочва, че наградата е еднократна и цели да стимулира изработването на книги на издателството качествено и в кратки срокове, което е ставало и в извънработно време в някои случаи, когато се налагало²¹. Издателският съвет преценява, че подобни награди следва да се отпускат за всяко тримесечие и през следващата 1993 г.

В съответствие с амбициозната си издателската и политика, университетското издателство установява контакти с други издатели, с фондации и фирми за провеждане на съвместни дейности. Непосредствено след формирането на Издателския съвет, генералният директор на Международна фондация „Яворов“ със седалище в Чирпан пише на 17 юли 1992 г. до председателя на издателския съвет:

„Уважаеми г-н Радев,

Във връзка със 115-годишнината от рождението на П. К. Яворов Международна фондация „Яворов“ възнамерява да издаде „Подир сенките на облаци“ в издателството на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Отговорен редактор ще бъде Димитър Михайлов, преподавател в Университета.“²²

В края на писмото се прави запитване за цената на изданието при твърда подвързия и тираж 5000 екземпляра.

След проведените преговори е решено книгата да се счита за поръчково издание, възложено от фондацията на издателството, като се осигури спонсор, който да фи-

нансира изданието. Това е старозагорската фирма „Уникат“. Книгата е дадена за набор през август 1992 г., а излиза от печат през декември с.г. Издателството сключва договор за отпечатване с печатница „Абагар“ – В. Търново²³. Така в края на годината излиза **първата книга на университетското издателство с твърда подвързия**. Художественото оформяване е поверено на художника Григор Спиридонов. Независимо от някои дребни пропуски, издаването на тази книга е определен успех и принос на новата издателска формация.

Докато „Подир сенките на облаци“ все пак е поръчково издание, „Психология на българския народ“ е **първата значима, с маркетингова ориентираност и способна да спечели имидж на издателството книга**, реализирана също в годината на основаването му. Неин автор е Тодор Панов, офицер-администратор към Комитета за реализирането на „Походна войнишка библиотека“ и за издаването на седмичника „Военни известия“, носител на орден за храброст, истински родолюбец. Първото издание на книгата е осъществено в печатница Гутенберг през 1914 г. По-късно, след 1944 г., издането попада в списъците на „вредната“ литература и фактически е забранено за разпространение.

Интересно е как се стига до преиздаването на тази книга от Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“. Един ден проф. Иван Радев споделя пред началника на Планово-административния отдел, че има

под ръка уникално издание от далечната 1914 г., което си струва да се включи в репертоара на изданието. Проф. Радев смята да напише послеслов, където да представи на читателя информация за автора, за характера на книгата и нейната мисия като ново издание, което „*трябва да намери своя читател днес, сред изпълнените с апатия и подозрителност, с чувство за безпътица наши съвременници*“²⁴.

В протокол №4 от заседанието на Издателския съвет на 10 септември 1992 г. е отбелязано: „*Тъй като предложеното издание „Психология на българския народ“ се очертава да бъде интересно и печелившо, следва да се подпише спешно договор с „Абагар“ – печатница В. Търново, и се приведе необходимата сума на печатницата.*“²⁵

В националния информационен всекидневник „Стандарт“ кореспондентката на вестника Румяна Николова известява за книжовното събитие в живота на старата столица със заглавието „*Ние ние ли сме*“ и добавя интригуващо подзаглавие „*Излезе от печат новата книга на великотърновското университетско издателство „Психология на българския народ“ от Тодор Панов*“²⁶. Авторката заключава:

„*В ръцете на читателя е една книга, чиито изводи могат да бъдат адмирирани и оспорвани, но сигурно е, че няма да оставят безразличие у никого*“²⁷.

Областният вестник „Гледища“ – Разград, пък публикува голям откъс от „*Психология на българския народ*“ със снимка на корицата на новоизлязлата книга²⁸.

В свой авторски материал ръководител на планово-административния отдел споделя пред читателите на великотърновския вестник „*Движение*“, че сред търсените издания на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ е „*инкриминираната след 1944 г. „Психология на българския народ“ в новото си издание, освободено от щемпъла на цензураната за „забранени книги“*“²⁹. В същата публикация се отбелзват първите стъпки по отношение и на други новоизлезли, включени в репертоара на издателството книги: „*От печат неотдавна излязоха книгите „Романът на императора“ от Морис Палеолог, „История на българския език“ от Иван Харалампиев, „Петропавловският манастир – средище на духовен живот“, „Аз уча пиано“ на Стефка Бочева.*“³⁰ В цитираната статия се посочват и издания, които предстои да бъдат скоро време отпечатани, като учебникът „*География на световното стопанство*“, някои монографични изследвания и трудове на университета, книгите

„*Мистериите на Кремъл“, „Люлка под Балкана“ (с автор Хр. Медников), „*родолюбивата книга на Мишо Хаджийски „Българи в Таврия“, един прекрасен разказ за миналото на бесарабските българи и трудния им исторически път към украинските степи и крайбрежието на Азовско море... По-друг тип четиво за билки и билколечение ще разшири читателския ни кръг. А от изисканата краеведска литература приятна изненада ще бъде книгата на Никола Станев „Великотърновската предбалканска конловина“ с богати сведения за историята на селата Присово, Пчелище, Мариино, Кълиново, Миндя, Килифарево, Плаково*“³¹.*

В своя публикация във в. „*Борба*“ Антоанета Иванова също съобщава: „*Съвместно с военоиздателския комплекс „Св. Георги Победоносец“ – София, се подготвя „Великотърновската подбалканска конловина“ на Никола Станев*“³².

Трябва да отбележим, че ръководството на университетското издателство установява контакти с ръководството на военоиздателския комплекс „Св. Георги Победоносец“ в лицето на новия директор Валентин Радев, доскоро главен редактор на Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“. През този период В. Радев е свързан с Великотърновския университет, тъй като води лекции в новата специалност „Издателска, редакторска и полиграфическа дейност“. Той отклика на намерението на великотърновското университетско издателство за съвместно издаване на „*История на Търновската предбалканска конловина. Селата Присово, Пчелище, Церова кория, Кълиново, Миндя, Мариино, Плаково, Големаните, Килифарево и Дебелец*“ от историка Никола Станев, която излиза в късната есен на 1992 г. Редактор е Валентин Радев. Книгата е отпечатана в печатницата на бившето Военно издателство – София, и половината от тиража ѝ се продава от великотърновското университетско издателство, като бързо се изчерпва. Този факт, а и отзивите в местния печат сочат, че изданието е прието радушно от широката читателска аудитория.

В протокол №4, заседанието на Издателския съвет от 10 септември 1992 г., се набелязват и първите конкретни стъпки за рекламиране дейността на издателството. В точка 10 се посочва:

„*Издателският съвет реши, че е необходимо безплатно да се предоставят реклами бројки от тираж на излезлите книги на издателството с цел популяризиране на неговата дейност. Издателството да разпространява*

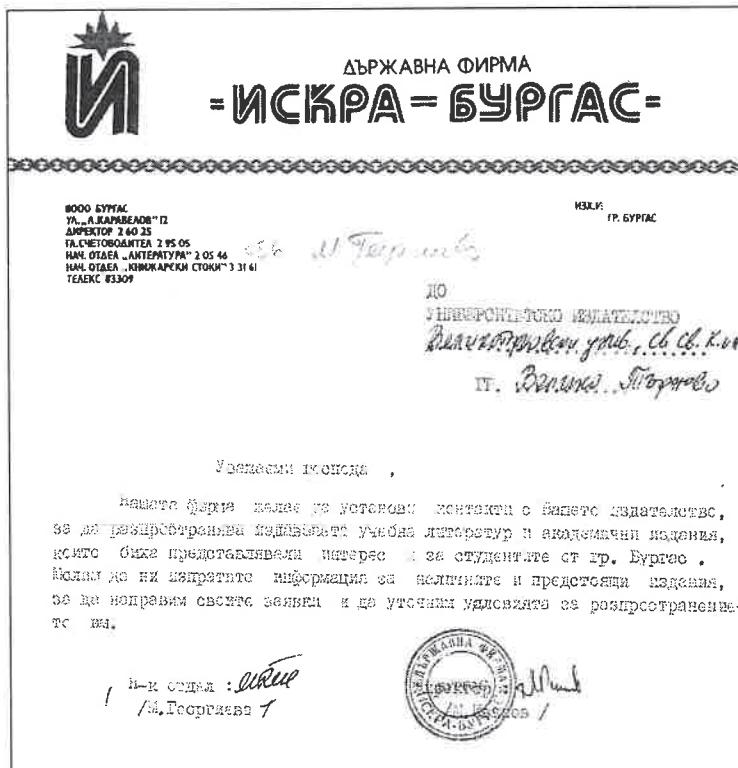
бесплатно с рекламна цел своите книги в: ВТУ, на издателства и редакции в провинцията и столицата, вестници, радио, книгоразпространителски къщи и фирми сържавно и частно участие.

Авторите, редакторите, техническите редактори, художниците, рецензентите, консултантите и други лица от творческия и производствения екип получават бесплатни екземпляри. За членовете на Ректорския съвет, както и на Ректора, а също и за рекламните витрини на издателството се заделят бесплатни екземпляри от тиража или от сигналните бройки, ако има такива.

Университетската печатница се задължава да предоставя най-малко двадесет и пет екземпляра сигнали от цялата продукция на издателството, която се печата там. За отговорник на изпълнението се посочва ръководителят на печатницата.³³

Днес толкова екземпляри ни се струват твърде много за реклама, като се има предвид, че към момента средните тиражи на книгите на издателството са около сто екземпляра, а даваните за отпечатване в печатница издателство „Фабер“ рядко надвишават двеста екземпляра. При първите стъпки на издателството то има съвсем друга мащабна дейност, която вписва тиражността като условие за присъствието на неговата продукция на националния книжен пазар. И действително, **средните тиражи на издателството, излизати в печатница „Абагар“ – В. Търново, са около 2000 екземпляра**, а в много случаи са значително по-големи, например при поръчкови издания. В самата университетска печатница тиражите също рядко под петстотин екземпляра, което следва вече установената традиция за отпечатване на учебници и помагала от предходни години.

Авторите на поръчани издания също са длъжни да отчисляват бесплатно екземпляри, които се предоставят

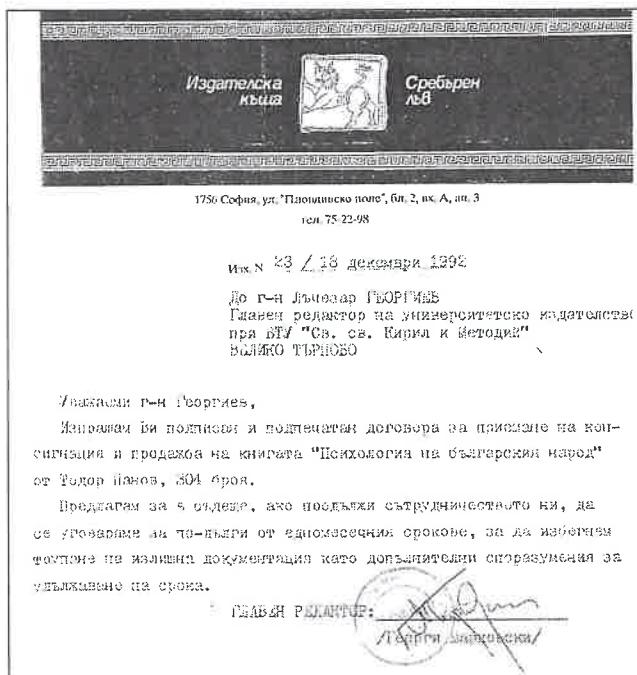
за издателския книжен архив, а най-вече за библиотеките. В протокол №6 от заседанието на Издателския съвет на 14 декември 1992 г. се посочва, че авторите на поръчаните издания (изцяло платени от техните автори и от спонсорство) като повестта „Лудата“ от Иван Джебаров, „Антология по философия на историята“ от ас. Здравко Иванов, учебникът на доц. д-р Гено Матеев „Етика“ следва „безвъзмездно да предават по 10 екземпляра сигнали след отпечатването на книгите в полза на

издателството³⁴. За илюстрация на тиражността на поръчковите издания ще посочим, че книга на Иван Джебаров, белетрист от Разград, издадена със спонсорство от местни фирми, излиза в печатница „Абагар“ при тираж 8000 екземпляра.

В заседанието си от 22 март 1993 г. Издателският съвет изслушва информацията на проф. Иван Радев за два успешно проведени конкурса, като на 12 март е проведен конкурсът за коректор, където най-добре се представя Цветанка Георгиева (Рашкова), и за организатор маркетинг, реклама и документация, като конкурсът е проведен на 15 март 1993 г. с издържал конкурсът Анатоли Петров. Решението е двамата нови служители на издателството да бъдат назначени от 1 април 1993 г.³⁵

Във връзка с функционално провеждане на маркетинговата политика Издателският съвет предлага няколко решения, които ректорският съвет да утвърди:

1. „Двете книжарници на територията на Университета (срещу главния вход на Ректората – фоайето, и книжарница „Пеньо Русев“) да преминат към Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“.
2. Книжарницата във фоайето на Ректората ще представя продукцията на издателството, учебните програми, справочници за кандидат-студенти, учебна и

учебно-помощна литература, обслужваща нуждите на студенти и преподаватели от ВТУ.

3. Книжарница „Пеньо Русев“ ще представя монографичната продукция, научнопопулярната и художествената литература на издателството, както и разпространението срещу търговска отстъпка на книги, собственост на сродни издателства.

4. Търговските работници в двете книжарници ще се назначават от Ректора, със съгласието на ръководството на издателството и ще бъдат изцяло на негово подчинение, използвайки маркетинговата му стратегия.

5. В книжарница „Пеньо Русев“ ще се оформи щанд за антикварна и използвана литература, обслужваща учебния процес – книги, учебници, помагала.

6. Снабдяването с литература от други издателства ще се извърши съгласно сключените договори и изгодни за двете страни търговски отстъпки, като основната работа се възлага на новоназначенния организатор по маркетинг и реклама към издателството.³⁶

Изработен е проект за статут на книжарниците при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Той включва раздели за устройство и управление, снабдяване и пласмент и някои допълнителни постановки. Издателството ръководи и определя маркетинговата стратегия на книжарниците върху територията на Университета, като се съобразява с нуждите на учебния процес и необходимостта от научна, научнопопулярна, художествена и справочна

литература. Според проектостатута книжарниците следва да са на пряко подчинение на издателството, а Издателският съвет да предлага на Ректора назначаването на щатните служители книжари, също и работа в книжарниците по съвместителство и граждански договор. Издателството сключва договори за взаимно разпространение на книжна продукция с други издателства и книгоразпространителски фирми. Финансовите операции се наблюдават и контролират от главния счетоводител и счетоводителя при издателството. Впоследствие за счетоводител към издателството е определена Димитранка Джурова. В проектостатута се урежда още как да се извърши снабдяването на университетските книжарници – чрез университетската печатница, чрез организатора на маркетинг и реклама – за книгите на издателството, излизащи от други печатници, и чрез други издатели, книгоразпространители, държавни и частни фирми, търгущи с книги, като за целта се сключват съответните договори. В допълнителните постановки в проектостатута на работещите на щат и по граждански договор в книжарниците се забранява да извършват издателска дейност и да разпространяват издания без знанието на ръководството на издателството. Работещите в университетските книжарници заедно с издателското ръководство и организатора по маркетинг и реклама организират премиери на нови книги, ангажират се да постават на видно място рекламирани материали на университетското издателство и да рекламират новите издания³⁷. Наред с проектостатута се извърши практическа работа – в горното фойе на Ректората се разполагат две витрини на издателството, които представлят новоизлезлите книги. Едната витрина е окачена пред книжарница „Проф. Пеньо Русев“, а другата на същия етаж срещу стълбите за факултетите.

Ръководството на университетското издателство изготвя аргументирано предложение за статута на двете книжарници на територията на ВТУ, което е подгответо през август 1993 г. и утвърдено в заседание на Издателския съвет от 3.09.1993 г. В началото на заседанието директорът на издателството очертава възникналния проблем:

„– Не крия огорченето си от решението на Академичния съвет за стопанисване на книжарниците. Това ни поставя в еднакви условия с издателствата извън Университета, които дори имат на неговата територия възможност да си разпространяват продукцията и стопанисват едната книжарница (във фойето) без да пла-

щат наем. Тъй като е решено на Академичния съвет всяко издателство, което е заинтересувано и фирма, да си представят предложението за стопанисване, уведомявам ви, че нашата оферта бе разработена още през август и предлагам да ви я прочета...

След това проф. Радев прочете офертата, изготвена от него и главния редактор (която прилагаме към настоящия протокол в препис). Офертата бе единодушно одобрена от членовете на Издателския съвет. Прието бе предложението на доц. Панайот Дражев, книжарницата, която се отдава официално на търг с наддаване, да има начална цена за месечния наем 8000 (осем хиляди лева). Тази цена да се предложи на ръководството на Университета.³⁸

В посоченото предложение за статута на двете книжарници на територията на ВТУ ръководството на издателството отново подвържда необходимостта от тяхното преминаване под негово разпореждане. Предвид конфронтациите в Академическият съвет издателското ръководство смята, че интересите на Университета предполагат:

„I. Едната книжарница да бъде изцяло стопанисвана от нашето издателство с назначен щатен търговски работник – продавач-книжар.

– Книжарницата да продава книгите на нашето издателство без търговска отсьпка. Това ще намали цената на учебната и учебно-помощна литература, ще позволи по достъпни цени, по-голям оборот и тираж на изданията.

– Книжарницата ще представя цялата продукция на софийското университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с което имаме склучен договор в тази насока. Осигуряването на книгите ще е само на консигнация и търговската отсьпка ще бъде приход за Университета.

– Книжарницата ще предлага книги и на други издателства, които работят на консигнация, включително специализираните в разпространение на литература на чужди езици.

– В книжарницата ще бъде разкрит антикварен щанд за вузовска учебна и учебно-помощна литература.

– Книжарницата ще усигури продажба на канцеларски материали.

– Очаква се месечният оборот на книжарницата да бъде 60–70 хил. лева, като ефективността ѝ ще се засили в новите условия, при една подобрена организация на осигуряване и продажба.

II. Втората книжарница да се даде под наем чрез официално обявен търг съгласно всички правила и изисквания на закона за отдаване под наем на имоти.

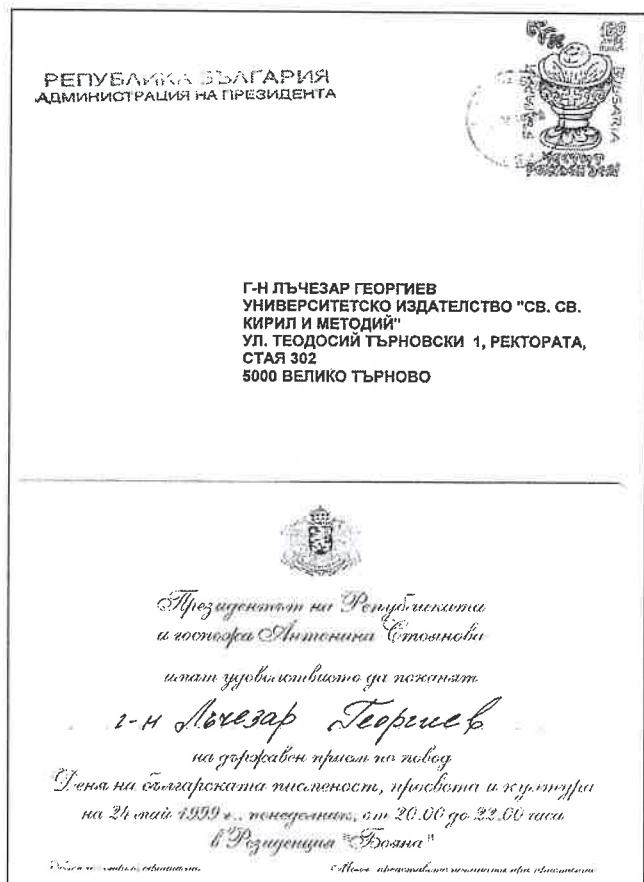
– Приходите от тази книжарница да се предоставят по партната на Университетското издателство и да се използват за издаване и изплащане на хонорарите за Трудовете на ВТУ и научните сборници.

– Договорът да включва клуза за продажба на изданията на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“³⁹.

Важен стартов момент от маркетинговата издателска стратегия е преминаването на книжарница „Проф. Пеню Русев“ към издателството. В заседанието си от 22 декември 1993 г. Издателският съвет решава да се изготви договор с държавна фирма „Българска книга“ – Велико Търново, досегашен стопанин на книжарницата, като чрез него се уредят взаимоотношенията и плащащията. Втората университетска книжарница се отдава на търг с начална цена 2 700 лева и наддаване. В комисията е предвидено да участват главният редактор и Димитранка Джурова, счетоводител към издателството⁴⁰. Откриването на книжарницата става в тържествена обстановка на 13 януари 1994 г. с малък оркестър пред настъпилите се студенти, преподатели и служители⁴¹. Приветствие поднасят зам.-ректорът доц. д-р Стоян Буров и директорът на издателството Иван Радев. Зад щанда на издателската книжарница е Стефка Пенева, която работи вече няколко години тук, но към фирма „Българска книга“. Стефка Пенева е служител към издателството до края на 1999 г.

За подобряване на снабдяването на книжарница „Пеню Русев“ с подходяща литература е одобрено да се склучи договор с фирма „Авеста“ на велико-търновския книгоразпространител Демир Иванов⁴². Одобрено е да се направи дарение на книги в размер до 1000 лева по корична стойност на библиотека „П. Р. Славейков“ – В. Търново, на свищовското читалище „Еленка и Кирил Д. Аврамови“ и Съюза на слепите в България „като хуманитарна помощ и подкрепа за укрепване на дейността им“⁴³.

Първото по-значимо представяне на издателството е неговото участие в Международния панаир на книгата, проведен в София от 17 до 21 ноември 1993 г. Приходите от продажби са около 10 000 лева и покриват направените разходи, като при това са „склучени изгодни договори и проведени удачни договаряния за продажби и обмен на продукция“⁴⁴. Участието на издателството е

Покана от Президентството до главният редактор
за прием по случай 24 май.

отбелязано с кратка анотация за тематиката, с посочване на адреси и телефони за връзка, на с. 40 в престижния каталог на български и английски език „International book fair Sofia. 17–21.XI. 1993“

Същевременно се установяват и първите контакти на издателството за разпространение на книжната продукция. Един от най-дайните разпространители е столичният писател и издател Георги Марковски, чиято издателска къща поема продажбата и популяризирането за София на книгите на Университетското издателство. В писмо до главния редактор той пише⁴⁵:

„Уважаеми г-н Георгиев,

Изпращам Ви подписан и подпечатан договора за приемане на консигнация и продажба на книгата „Психология на българския народ“ от Тодор Панов, 304 броя.

Предлагам за въдеще, ако продължи сътрудничеството ни, да се уговоряме за по-дълги от едномесечния срокове, за да избегнем трупане на излишна докумен-

тация като допълнителни споразумения заудължаване на срока.

Главен редактор:

/Георги Марковски/

Друго писмо до издателството, от държавна фирма „Искра“ – Бургас, се отбелязва:

„Уважаеми господи,

Нашата фирма желае да установи контакти с Вашето издателство, за да разпространява издаваната учебна литература и академични издания, които биха представлявали интерес и за студентите от гр. Бургас. Молим да ни из pratите информация за наличните и предстоящи издания, за да направим своите заявки и да уточним условията за разпространението им.

Директор: /М. Иванов/

Н-к отдел: /М. Георгиева/⁴⁶

Подобни контакти на институционално равнище се реализират с университетското издателство „Паисий Хилендарски“ – Пловдив, с маркетинговия отдел и книжарниците на столичното издателство „Св. Кл. Охридски“, с академичното издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“ и неговата книжарница в сградата на Академията на площад „Народно събрание“, с книжарницата на военноиздателския комплекс „Св. Георги Победоносец“ на ул. „Иван Вазов“ в столицата, с книжарниците на шуменския университет „Св. Константин Преславски“, с книжарницата на Дома на учителя – Русе, както и с русенската държавна фирма за книгоразпространение с държавната фирма за книгоразпространение в Ст. Загора. Във В. Търново книгите на издателството се продават в тогавашните книжарници на ДФ „Българска книга“ – „Матей Преображенски“ на бул. „Н. Габровски“ и в книжарница „Емилиян Станев“ срещу халите, като там дейността след приватизацията е поета от фирмата „Аполония 3“. Установени са връзки с много разпространители, особено по време на следващите панаири на книгата, където се извършват принципни и фактически договаряния. Постепенно издателството изгражда собствена маркетингова мрежа в по-големите университетски центрове и културни средища. Но и в по-малките селища към дейността на издателството се проявява интерес – така например фирмата на единличния търговец Руско Калев от Карнобат, филолог и фолклорист, възпитаник на Великотърновския университет, наред с разпространението на

периодика в Карнобат и региона, продава книгите на издателството по своя мрежа в общините Сунгурларе и Грудово.

В началото на януари 1993 г. Жаклина Консино, отговорно лице-представител на книжарница „Отворено общество“ – Варна, отчита на издателството 2304 лева от продажба на екземпляри от книгите „Психология на българския народ“, „Българи в Таврия“, „Билки и билоклечение“, „География на световното стопанство“⁴⁷.

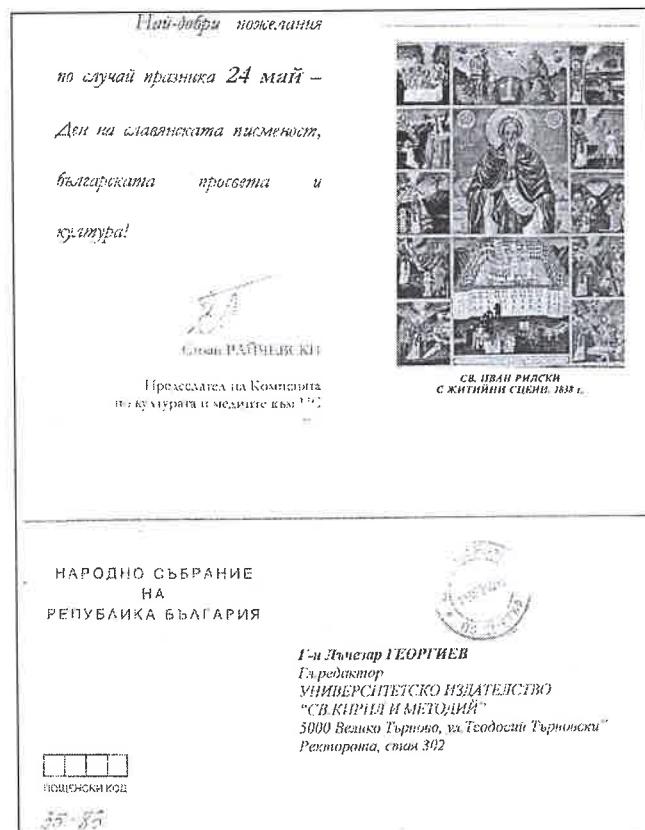
Издателството е поканено да участва в учредителното събрание за създаването на Национален библиотечен фонд „Васил Априлов“ на 16 април 1993 г. в Столична библиотека, като поддържа впоследствие контакти във връзка с инициативата с културно-просветния център „Васил Априлов“ – София⁴⁸.

Впоследствие издателството поддържа преки контакти с Агенцията за българите в чужбина и неведнъж изпраща като дарения екземпляри от своята издателска продукция.

Ръководството на издателството още от неговото формиране полага много грижи за пълноценната и качествена експлоатация на университетската печатница, която е неделима част от общата издателска структура. Въпросът за печатницата е утвърден в първия статут на издателството, където в точка 3 „Щатен персонал“ се отбелязва:

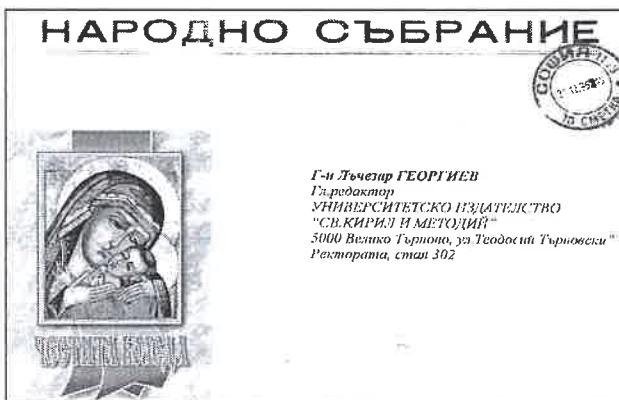
„Ръководителят на печатната база при издателството е заместник на завеждащия отдел „Производствен“. Грижи се за отпечатване качествено и в срок на включените в издателските планове заглавия, за осигуряване на хартия, мастила и други консумативи, за поддържане в изправност на полиграфическата техника. На него подчинение са работниците в полиграфическата база, които са профилирани според конкретната си заетост“⁴⁹

Не всичко обаче при университетската печатница е изрядно. Машинният парк е износен и спешно се нуждае от нова, по-ефективна и съвременна техника. От швейцарската фирма „Робинко“ чрез столичното ѝ представителство у нас двамата началници на отдели и ректорът на ВТУ доц. д-р Вл. Попов успяват да уредят закупуването, доставката и монтажа на печатна машина „Ризограф“, работеща на близък принцип с копирните машини, но в случая технологията за експониране е от оригинал, компютърно разпечатан върху бяла хартия, а прехвърлянето на образа става посредством т. нар. „мастерфолио“. Машината е удобна за малки тиражи и неголеми книги. Използва се за печтане Трудовете на

ВТУ и университетската документация. Консумативите обаче са твърде скъпи и така желаният цветен печат не успява да се осъществи. Основните престижни и високотиражни заглавия продължават да излизат във великолърновската печатница „Абагар“ до 1999 г., след което е склучен договор между Университета и издателство-печатница „Фабер“, поемащо и досега поръчки за изданията в по-голям тираж, с твърда и ламинирана подвързия, като се предлага и услугата „биговане“ на гръбчето на книгата. Единствено научното списание „Издател“ след 2002 г. се печата в печатница „Сира“ – В. Търново, в четири броя годишно, някои от които обединени в общо книжно тяло.

На 9 ноември 1992 г. чрез представителството си в София фирмата „Робинко“ монтира по заявка на ВТУ предварително заявената от ръководителя на отдел „Производствен“ съвачна машина „Фолданк 5“. Тя обаче работи само на една, а не на две лънки, както е заявено, и шие до 20 листа, при това е с ниска производителност. В протокола, подписан за издателството от началника на отдел „Планово-административен“, е отбелязано:

Коледно поздравление от Комитета по културата и медиите към Народното събрание до главния редактор на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“

„...Машината да се върне в представителството в София, а на издателството да се изпрати нова оферта за доставката на съвърхнамашина на две гънки – формат А3, по възможност с въздух... Ако е необходимо, да се доплати на фирма „Робинко“ разликата.“⁵⁰

Издателството държи проблемите на печатницата да се знаят от ректорството ръководство, като се очаква да се приемат ефективни мерки. В докладна записка до ректора на Университета началникът на отдел „Планово-административен“ пише:

„... Полиграфическата база на издателството ни се задъхва от голям брой заглавия – трудове на университета в няколко тома, сборници от научни сесии, учебници и помагала, необходими за учебния процес – всички отдавна готови за печат. Освен това при ръководителя на базата г-н Илийков изват с настоятелни искания пак във връзка с учебния процес преподаватели и служители с молба да им бъдат отпечатани в различен, понякога и доста голям тираж учебни програми, програми и фишове за научни сесии, формуляри и всякакъв вид канцеларска литература.

Г-н Ректор, всичко това чувствително затормозява издаването на горепосочените трудове, учебници и сборници. В момента полиграфическата база работи само с една офсетова машина „Хайделберг“, която сега се ремонтира и производството на практика в този случай е спряно. Машината е твърде стара, на повече от десет години. Необходимо е закупуването на нова машина за нуждите на печатната база.

След като проучих няколко оферти на полиграфически фирми за доставка на такава техника, уведомявам Ви, че неотдавна до Вас се получи факс-оферта на фирмa

„Аримпекс ООД“ – София, която ни предлага при едни сравнително изгодни условия полиграфическата офсетова машина „Agast Ромайор 314“...

По-нататък се изреждат техническите параметри и предимствата на сделката, осигуряването на добра гаранция и следгаранционен сервис. Придвижването на оферта е спряно по липса на средства.

В заседанието си на 25 февруари 1994 г. обаче Издателският съвет решава да се направи предложение за закупуване на два ксерокса – за книжарница „Пеньо Русев“ и за печатната база (за общоуниверситетски нужди). На ръководителя на базата е възложено да уреди ремонта на офсетовата машина „Хайделберг“ и на репродукционната машина „Репромастер електроник“, разгледан е и въпросът за закупуване на фотокопирна рама и на машина за подлеване на корици на стойност около 10 000 долара, както и да се достави компютър и матричен принтер за калкулиране на договори и формуляри за кабинета на издателството⁵¹. В следващото си заседание на 9 май 1994 г. Издателският съвет се произнася:

„Във връзка с използването на ксерокса в книжарница „Проф. П. Русев“ се изказа становище за назначаване на човек за обслужването му по граждански договор. Необходимо е спешно да се назначи човек на граждански договор – книжарски работник, за обслужване на другата книжарница – във фоайето на Университета (Ректората).“⁵²

Последва интензивен период на кадрово разширяване на издателството – по граждански договор са назначени Анета Николова Петрова за набор в компютърната зала, Кина Славеева Проданова – за общосчетоводни, деловодителски и секретарски функции към кабинета на директора и главния редактор, а на щат като снабдител – Христо Йорданов Кереков. За книжарницата в долното фоайе на ректората по граждански договор започва работа Марийка Иванова Георгиева. За илюстрация на кадровата политика през следващите години ще напомним, че от 1 март 1998 г. като оператор-редактор в компютърната зала на издателството започва работа Наташа Грозданова, а от 1999 г. Иван Иванов – също като оператор за набор и страниране на текстове. Напуснал издателството за известен период, през есента на 2003 г. той е назначен за организатор издателска дейност, маркетинг и рекла-

ма, като ръководи цялостната работа на книгоиздателския комплекс и технологично, с висок професионализъм, обслужва двете дигитални печатни машини – за отпечатване на корици и за печат на текстове. През 2001 г. е назначена за оператор и Катина Илева.

След неколкогодишно съкращение между 2000–2006 г., отново е възстановена длъжността на организатора по маркетинга и рекламирана, която в момента е заета от Малина Димитрова, която има зад гърба си няколкогодишен опит в частния книжарски бизнес, а в момента успешно изгражда новия маркетингов имидж на издателството.

Днес екипът на издателството е съставен от висококвалифицирани и отлично подгответи специалисти за работа с оформителски програми. Те успешно извършват техническото редактиране и композирането на десетките учебници, помагала, христоматии и антологии, научни сборници, монографии и студии, научните списания на ВТУ „Архив за поселищни проучвания“, „Проглас“, „Епохи“, „Издател“, „Педагогически алманах“.

Връщайки се обаче назад през годините, следва да отбележим, че значимите стъпки в изграждане публичния и професионален образ на издателството, неговото структуриране и технологично оборудване са извършени още в първи две години от основаването му. Неслучайно в информациите си за неговата дейността директорът проф. Иван Радев маркира няколко основни момента:

„Положителен момент за 1994 г. е снабдяването с някои нови машини на Печатна база и осигуряване на 3 щатни бройки към издателството. През м. септември започна работа и втората книжарница...“

През 1994 г. в Университетско издателство са излезли: около 30 учебника и учебни помагала, 12 сборника и 17 бр. списания („Проглас“, „Епохи“, „Архив за поселищни проучвания“, „Педагогически алманах“) и други поръчани и малкотиражни прояви. В производствен процес са няколко учебника по тематичния план за т.г., както и очакваните още 3–4 учебника. Справката показва, че приходите от продадената литература са 1 075 839 лв., от спонсори и поръчани издания – 240 486 лв., от ксерокси услуги – 76 706 лв. Разходите са 21 008 273 лв. Но не бива да се забравя, че някои издания са задължителни и предварителн обречени на загуба (трудовете на ВТУ, научните сборници). Както и другото – че една част от разходите тепърва ще се възвръщат чрез наличната в склада продукция за 1 434 523 лв.

„...В смисъла на амбициите... ни убеждава вече скромно откряващото се присъствие на Университетско издателство в многоликия книжен пазар, приемът, който намират нашите книги на двата национални панаира (пролетта и по Коледа) на книгата в София, добрите отзиви в периодическия печат, в предаванията на националното радио и телевизията. Задължени сме на Университетското ръководство за готовността му да подкрепи договора с ред[акция] „Книжна борса“ на Телевизията, която си изпълни задълженията и наши книги неколкократно бяха рекламирани от экрана. Надяваме се това да стане и за новата 1995 г.“

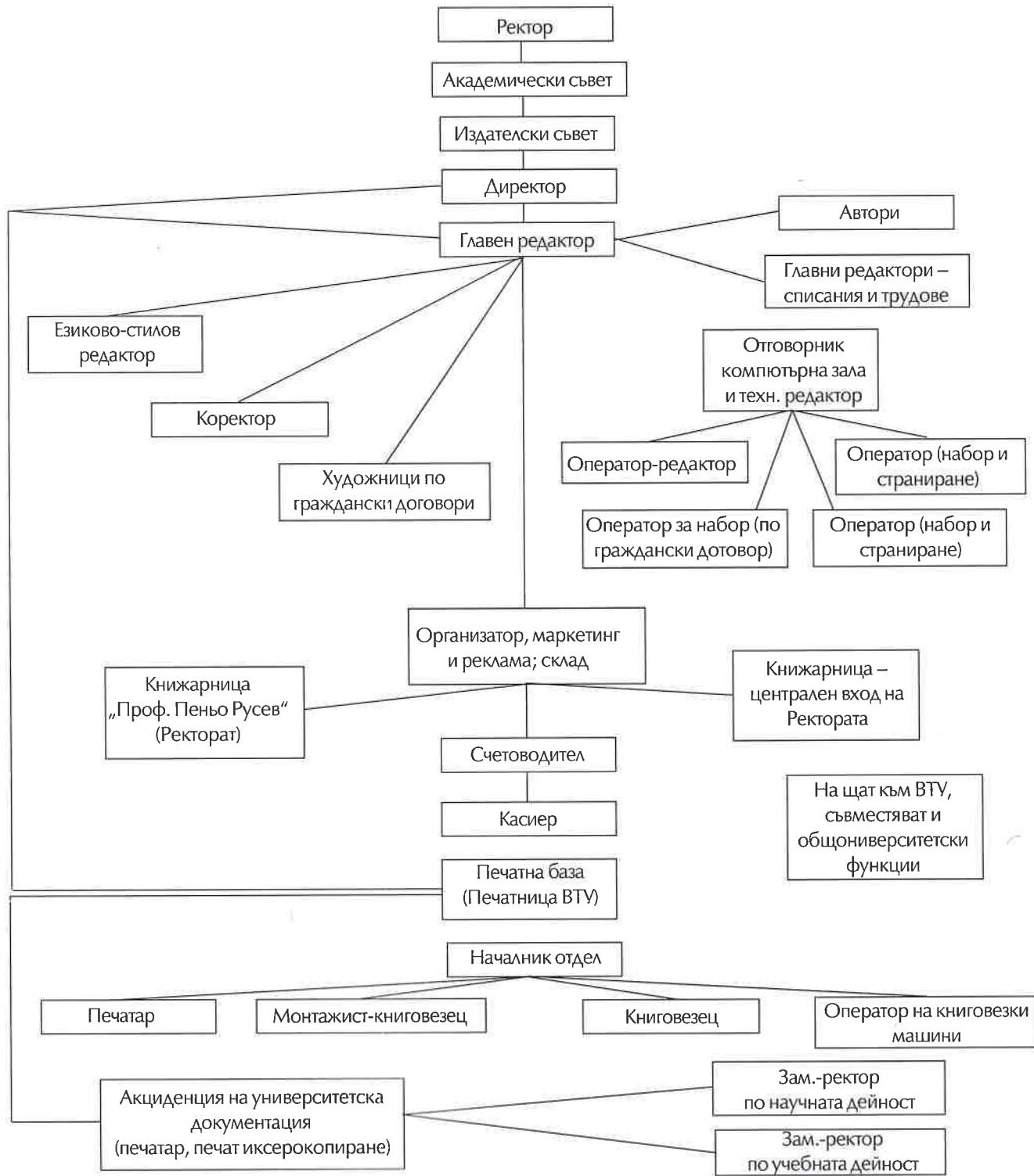
„Ръководството на издателството е доволно от работата на препечатна подготовка към Компютърната зала с отговорник Д. Бакоева. Предадените справки за работата на всеки от колегите там извършили за защити тази оценка...“⁵³

В информациите и съответните решения на издателския съвет от този период се набелязват редица мерки – да се опрости придвижването на документацията и на плащанията, да се потърсят по-гъвкави механизми за осчетоводяване, да се подобри поддържането на техниката и нейното упътняване в печатната база, да се оптимизира сложната счетоводна документация около работата на двете книжарници.

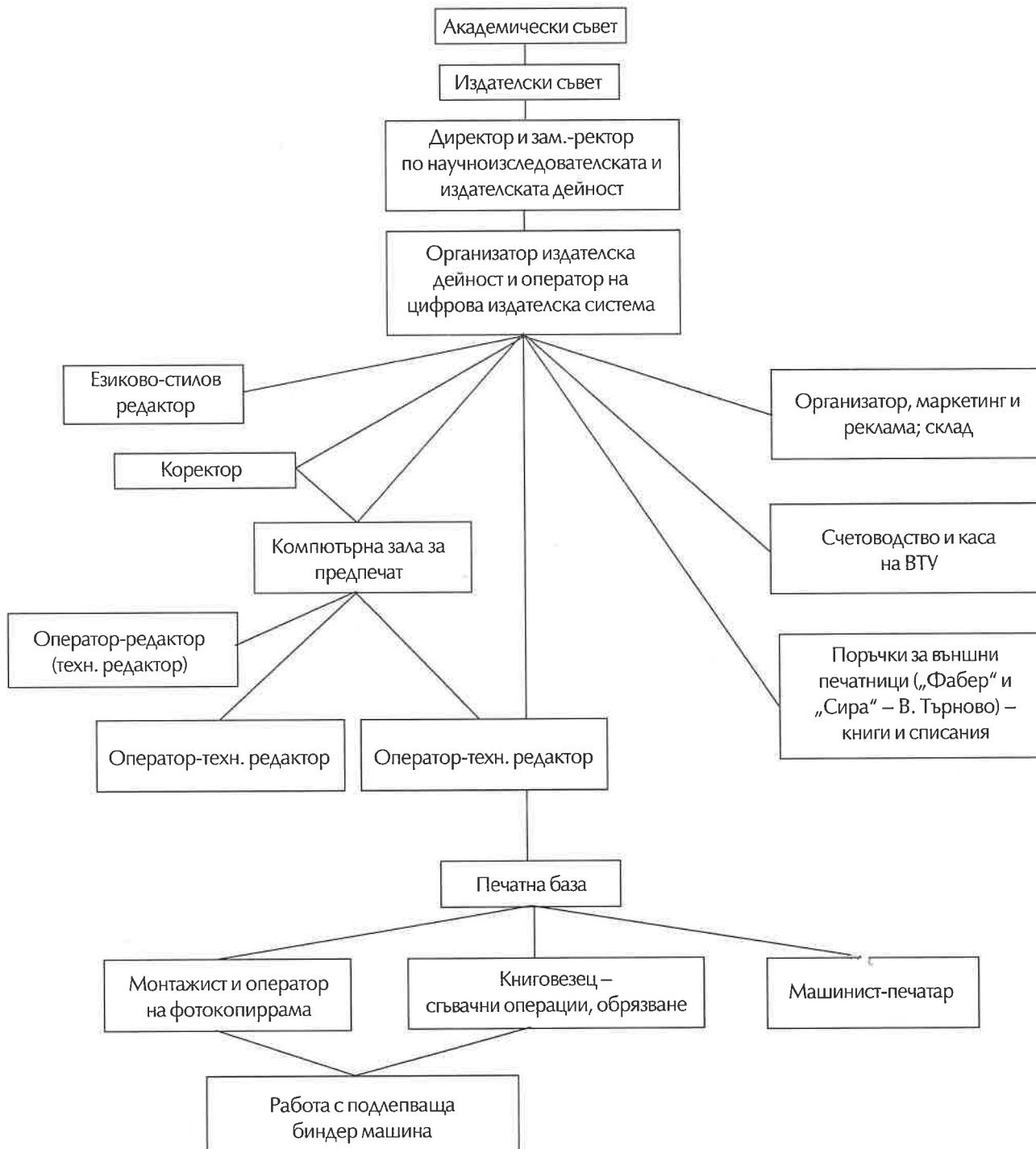
Трябва да отбележим, че разгледаните примери и фрагменти от управленската дейност на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ маркират само началото на един дълъг и нелек път, по който учащищите в тогавашния и в сегашния екип си спомнят добре, че е имало и моменти на значителни препятствия, на болезнено преструктуриране и дори на отстъпления от завоювани с много усилия позиции. Както и на нови достижения, постигани също тъй нелеко, с много упорита и последователна работа.

Малко от тогавашните участници в основаването на издателството са останали да работят в днешния книгоиздателски комплекс. Някои станаха университетски преподаватели, други започнаха частен издателски бизнес, трети работят в редакции на авторитетни медии, четвърти заслужено навлязоха в пенсионна възраст, радвайки се на всеобщо уважение. Но нас, съвременниците на този невероятен издателски екип, ни сближават и хубавите спомени – за изпетите песни с чаша вино в ръка, за незлобивите шеги, за празниците, при

**МОДЕЛ НА ПЪРВОНАЧАЛНАТА СТРУКТУРА
НА УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАТЕЛСТВО „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“ (1992–1999)**

**СТРУКТУРА НА УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАТЕЛСТВО
„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“ СЛЕД 2003 г.**

които укрепваше колективът, където имаше танци, музика, безгрижен смях и много щедри усмивки. И много взаимно уважение, толерантност, приятелство.

Все пак днес е празник – честваме 15 години от основаването на издателството, което беше модел сред сродните университетски издателства извън столицата, а този преглед на неговите първи стъпки ида да ни припомни колко е преходно времето, колко бързо изтичат дните и как само писаното слово остава – днес, и завинаги, за да пребъде во веки българската книга.

БЕЛЕЖКИ

¹ Препис-извлечение от протокола на АС, заседание на 18.03. – Личен архив на автора.

² Радкова, Елизабет. Университетското издателство няма да остане без директор. – Семинар, 92 (В. Търново), №5, 6 април 1992. Поддиректор на съвета авторката има предвид нещата изборна длъжност председател на издателския съвет.

³ Препис-извлечение от протокол на Академическия съвет на ВТУ (по-нататък АС), проведен на 13.04.1992.

⁴ Препис-извлечение от заседание на АС, 29.06. 1992 г.

⁵ Пак там.

⁶ Препис-извлечение от решението на ректорския съвет на ВТУ, 13.04.1992 г.

⁷ Удостоверение за присъждане на издателски идентификатор №524/20.04.1992 г.

⁸ Заповед №Р626, В. Търново, 27.07.1992 г. на ректора на ВТУ.

⁹ Протокол №1 от заседание на Издателския съвет, 18.06. 1992 г. Личен архив на автора.

¹⁰ Протокол №2. Заседание на Издателството на 1 юни 1992 г. Личен архив на автора.

¹¹ Пак там. Авторът на настоящата публикация си спомня, че това решение предизвика остра реакция у някои засегнати преподаватели, особено в катедрите на тогавашния Исторически факултет на ВТУ. – Личен архив на автора.

¹² Пак там

¹³ Докладна записка от проф. Иван Радев до Ректора на ВТУ, 16.11.1992 г. Личен архив на автора (Копие).

¹⁴ Докладна записка от проф. Иван Радев, председател на Издателския съвет, до Ректора на ВТУ, 8 ноември 1992. Личен архив на автора (Копие).

¹⁵ Заповед № Р 1146/ 19.11.1992 г. на Ректора на ВТУ. Личен архив на автора (Копие).

¹⁶ Протокол №1, В. Търново, 1.12.1992 г. (изх. №7, 1.12.1992 г., папка изходяща коренспонденция на УИ „Св. св. Кирил и Методий“, л.арх.).

¹⁷ Докладна записка на директора на издателството проф. Иван Радев до Ректора на ВТУ, 22.02.1993 (Изх. № 24, 22. 02. 1993 г. папка изходяща коренспонденция на УИ „Св. св. Кирил и Методий“, л. арх.).

¹⁸ Протокол №6. За заседание на издателството на 14.12.1992 г. Личен архив на автора (Копие).

¹⁹ Пак там, точка 5.

²⁰ Пак там.

²¹ Пак в същият протокол, точка 6.

²² Личен архив на автора.

²³ По спомени на автора на настоящата публикация договорът с „Абагар“ е определен за тираж 200 екземпляра, като основната част да се даде на фондацията, а скромно количество се предостави на издателството за реклами цели и популяризиране на неговата дейност. Книгата „Подир сенките на облаците“, както личи от текста на поставената прикнижна анотация, е антология на поезията на П. К. Яворов“ излязла през 1910 г., преработена от автора си през 1914 г. малко преди смъртта му и включена в том първи от съчиненията на поета, излязъл през 1924 г. Текстът е съобразен с авторовите поправки и волята на поета да се печата според направените промени.

²⁴ Радев, Ив. Нужен, но осъдително непълен послеслов. – В: Панов, Т. Психология на българския народ. В. Търново, Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 1992, с.284. Редактор на това издание на книгата е Йчезар Георгиев.

²⁵ Протокол №4, заседание на Издателския съвет на Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“, т. 7.

²⁶ Николова, Р. Ние ние ли сме? – Стандарт, №95, 27 ноември. 1992.

²⁷ Пак там.

²⁸ Българинът няколко. А сега? Основните черти на българския характер. – Гледища (Разград), №125, 4 дек. 1992. За тази публикация началникът на отдел „Планово-административен“ намира съдействие от колегата си Радослав Райчев, чиято фирма „Полиграф-принт“ – Разград набира и странира изданието.

²⁹ Георгиев, А. Университетското издателство – със свой облик, теми и идеи. – Двие и е (В. Търново), №41, 22–28 окт. 1992.

³⁰ Пак там.

³¹ Пак там.

³² Иванова, А. Едно ново издателство набира сили. – Бюл. б (В. Търново), №122, 16 окт. 1922.

³³ Протокол №4 от заседание на Издателския съвет, 10 септември 1992 г.

³⁴ Протокол №6 от заседание на Издателския съвет, 14 декември 1992 г.

³⁵ Протокол №7 от заседание на Издателския съвет, 22 март 1993 г.

³⁶ Пак там.

³⁷ Статут на книжарниците при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ (проект). – Личен архив на автора

³⁸ Протокол № 9 от заседание на Издателския съвет, 3 септември 1993 г.

³⁹ Предложение за статута на двете книжарници на територията ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ (изготвено през м. август и утвърдено на заседание на Издателския съвет от 30. 9. 1993 г.)

⁴⁰ Протокол №11, т.2, заседание на Издателския съвет на Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“ от 22 декември 1993 г.

⁴¹ В същия протокол се уточняват подробностите във връзка с откриването на книжарницата на 13 януари 1994 г.

⁴² Цитираният протокол №11, т.4.

⁴³ Так там.

⁴⁴ Так там, т.1.

⁴⁵ Писмо на Георги Марковски, главен редактор на издателска къща „Сребърен лъв“ до главния редактор на Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“, изх.№23/18 дек. 1992. – Личен архив на автора.

⁴⁶ Писмото е запазено от автора. То обаче е без посочена дата. Според нас е изпратено към края на 1992 или началото на следващата година.

⁴⁷ Фактура №4/26.01.1993 г. на книжарница „Отворено общество“ – Варна(за извършено плащане на издателството по банков път). – Личен архив на автора, втори екземпляр, с печат на книжарницата.

⁴⁸ Писмо с дата 26.03.1993 г. на МОН, кул.-просветен център „Васил Априлов“, за учредяване на Националния библиотечен фонд

⁴⁹ Статут на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ – Велико Търново. Оригинал, втори екземпляр. – Личен архив на автора. Тук следва да добавим, че впоследствие статутът е променян от Издателския съвет и утвърждаван от Академическия съвет, но в него отговорността на ръководителя на печатната база и служителите е иерархически установена – базата е на разпореждане на издателското ръководство в лицето на директора и главния редактор по отношение на издателската продукция. Тази стратегия се вписва в общата концепция за формирането на издателско-полиграфически комплекс „Св. св. Кирил и Методий“, какъвто го виждаме и днес.

⁵⁰ Протокол №1, 9 ноември 1992 г., В. Търново – изх.№5/9 ноем. 1992 на издателството.

⁵¹ Протокол №12, т.2, заседание на Издателския съвет на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ на 25 февруари 1994 г.

⁵² Протокол №13, т.2, заседание на Издателския съвет на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ на 9 май 1994 г.

⁵³ Радев, Ив. Информация за дейността на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“. – Изх.№77/30.01.1995; същата приложена и към: Протокол №17, т. 1 от заседание на Издателския съвет на 24 януари 1995 г.

Книга и комуникация – от идеята до интерпретацията

Под това заглавие във Велико Търново бе организирана Национална кръгла маса, посветена на 15-годишнината на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“. Научен организатор на проявата бе катедра Библиотекознание и масови комуникации при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Откриването на кръглата маса стана в Изложбени зали на старата столица с приветствено слово на доц. д-р Атанас Дерменджиев – зам.-ректор по научноизследователската и издателската дейност.

Пленарния доклад „Основаване и първи стъпки на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий““. Бе изнесен от доц. д-р Лъчезар Георгиев, бивш главен редактор на издателството. Докладът публикуваме в този брой на сп. „Издател“. Със свои доклади се представиха още доц. д-р Петко Петков, доц. д-р Елена Георгиева, доц. д-р Алберт Бенбасат и др. Проведена бе и дискусията „Издателски реалности“ На тържествената част ректорът проф. д-р Иван Харалампиев връчи почетни плакети на основателите на издателството: доц. д-р Лъчезар Георгиев и инж. Мариян Кенаров. Със същия плакет бе удостоен и акад. д-р Иван Радев, който не присъстваше на форума. На следващия ден работата на кръглата маса продължи с докладчици от В. Търново, София и Шумен.

ФУНКЦИОНАЛНО ДВИЖЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯТА ПРИ КОРПОРАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ

Д-р Николай Палашев

В условията на модерността, характерна и с ускореното развитие на информационното общество, организацията и управлението на информацията представлява част от проблематиката, отнасяща се до регулирането на обществената комуникация. От гледна точка на модерните корпоративни комуникации, призмата през която е обосновано да се разглежда информационното управление е създаването на нагласи, основания за възприемане на поведенчески модели и взимане на решения от обществена значимост. Конкретните измерения на фактическото информационно управление всъщност представлява самата функционалност на информацията, вследствие на нейното съзнателно култивиране. От своя страна това означава интерпретиране на знаковата система и самите знаци, разглеждани като материализиран израз на мисълта. В този смисъл Роналд Буркарт (Буркарт, Р. Наука за комуникацията. 2000) твърди, че „**Като изкуствени знаци**, противоположно на това (б.а. **Естествените знаци** съществуват независимо от обществената комуникация, като естествена част от глобалните комуникационни процеси), се приемат всички тези материални явления, които се раждат за нуждите на комуникацията, съответно които са сътворени заради това. Що се отнася до човешката комуникация, те са по правило „**конвенционални знаци**“, т.е. тяхното значение е резултат на едно социално споразумение, на една договореност между хората. Специално тук „**конвенция**“ следва да бъде разбирана като *обществена договореност*.“ Като се има предвид казаното от Буркарт, то може да се твърди, че основополагащата функция на информационното управление е привнасянето на контролиран смисъл в

публично изльзваната информация, чрез интерпретацията на знаците, организирани в система.

Един от основните проблеми при информационното управление е *набиране на информацията*. То следва да се разбира като процес, чийто резултати перманентно се разполагат във времето и пространството. В този смисъл, трябва да се разгледа и методиката при набирането на информация, представляваща структурна част от предмета на корпоративните комуникации. Като основни елементи на тази методика може да се посочи:

1. Установяване на източници на информация, отговарящи на условията за достатъчна достоверност и компетентност. Тези информационни източници, в рамките на обществената комуникация са: институциите, видовете институти, медиите, експерти в различните обществени сфери, организираните субекти в областта на политиката, икономиката и социалната сфера, както и такива, които участват или създават събития от обществена значимост;

2. Набиране на прости информационни индикатори от източниците на информация, трансформиращи се в комплексни информационни масиви (Арсенова, И. Научно-технически потенциал в прехода на България към устойчиво развитие на обществото, 2006). В контекста на корпоративните комуникации, трансформацията се осъществява, като простите информационни индикатори се групират по идентични основни характеристики, след което, вследствие на структурен анализ се еманципират в хомогени информационни масиви;

3. На базата на комплексните информационни масиви се преминава към формиране на информационни конструкции. Особено важен момент тук е създаването

на възможността основните характеристики на комплексните информационни масиви да влияят пряко върху устойчивостта на информационната среда в посока на отпадане на комуникационните бариери по отношение на комуникационните канали;

4. Анализ и експлоатация на създадената нова информация (б.а. Генериране на нови информационни реалности, представляващи обективна основа за съществуването на комуникационните канали), вследствие действието на информационните конструкции върху формирането на нагласи и поведенчески модели.

Набирането на информация при условията на корпоративните комуникации определя и основните два типа информация от гледна точка на корпоративния субект. Може да се говори за *Вътрешна и Външна информация*, което не променя същността на основополагащата функция на информационното управление.

При *вътрешната информация* е характерно това, че конкретната същност и дейност на корпоративния субект определя нейната специфичност. За разлика от *външната информация*, тук не е задължителен моментът на публичност. Затова може да се говори за наличие на относителна комуникационна ограниченост по отношение ползването ѝ. Следва да се уточни и това, че тук източникът на информация е единствено самият корпоративен субект. Като основни материализирани форми на *вътрешната информация* могат да се посочат:

- Правилници, уреждащи вътрешния ред, структура и иерархия на корпоративния субект;
- Служебни декларации, уреждащи въпросите, свързани с лоялността на отделните членове на корпоративния субект спрямо неговите идеи, тези и интереси;
- Служебни характеристики, уреждащи въпросите, свързани с конкретните задължения и права на членовете на корпоративния субект;
- Докладни записи и паметни бележки, уреждащи въпросите, свързани с решаване на конкретни и тематично обвързани действия и ситуации;
- Вътрешни заповеди, уреждащи въпросите, свързани със спазването на иерархията и материализирането на взети управленски решения;

– Корпоративни списания и бюлетини, уреждащи въпросите, свързани с устойчивостта на корпоративната принадлежност.

Независимо, че по правило *вътрешната информация* предполага конфиденциалност, в практиката често пъти

се налага публичният образ на корпоративния субект да бъде подкрепен именно чрез части от този тип информация. Тук информационното управление предполага еманципиране на *вътрешната информация*, изразяващо се в контрол и адаптация съобразени с очакванията на външния свят по отношение на публичната дейност на субекта (Стоицова, Т. Лице в лице с медиите, 2004). Именно, когато част от *вътрешната информация* попадне под знаменателя на публичността се наблюдава създаването на информационна и комуникационна логическа връзка между нея и *външната информация*.

Характерно за *външната информация* е подчинението ѝ на законите на публичността и поради това се наблюдава пряко попадане под влиянието на различни по вид обективни и субективни фактори, определящи самото обществено развитие. Те от своя страна, *външната информация* може да се разгледа в две основни посоки:

- 1. *Външна информация* с източник самият корпоративен субект и 2. *Външна информация* с източник – останалите участници в обществения живот и конкретно в корпоративно комуникационния процес.

Посоченото тук фрагментиране на *външната информация* се отнася до регулирането на информационното управление от страна на корпоративния субект. То не би било възможно ако не се има предвид използването на комуникационните канали и установяване на контрол върху информацията, според разбирането за корпоративни комуникации. От тази гледна точка е необходимо да бъде изяснен въпросът с материализираните форми на *външната информация* с източник – корпоративният субект:

– Изъчвани съобщения за намеренията и дейността на корпоративния субект в публичното пространство;

– Изявления и коментари по конкретни теми, събития или процеси, представляващи корпоративна позиция;

– Информация, базираща се на публични изяви, формализирана чрез комуникационни форми като пресконференции, брифинги, презентации;

– Информация, базираща се на конкретни участия на представители на корпоративния субект в различни по вид обществени форуми;

– Информация, базираща се на взаимоотношения между корпоративния субект и останалите участници в обществения живот.

Информационното управление при *външната информация* се характеризира и с това, че нейното третиране задължително е подчинено на професионалната работа

и отношенията с медиите (б.а. Особено важен тук е въпросът за управлението и експлоатацията на комуникационните канали между корпоративните субекти и медиите в ролята им на *медиатори*). Възможността на този тип информация, по отношение на позиционирането на субекта, неговата легитимация и институционализация се изразява именно в степента на медийното ѝ възприемане и интерпретация.

Като се има предвид казаното, може да се обобщи, че информационното управление на *вътрешната и външната информация*, тяхното взаимодействие, допълване и интерпретиране преди всичко цели създаване на определена и очаквана **нагласа** спрямо корпоративния субект, както и **нагласа** на субекта спрямо външния свят. И тук **нагласата** следва да се разбира като тенденция към реакция спрямо един обект, предмет, личност, идея. В тази реакция са въплътени определени позитивни или негативни чувства, възприятия или представи. Така всяка нагласа може да се разглежда на три основни информационно комуникационни плоскости: на плоскостта на знанието, на плоскостта на чувствата и на плоскостта на действието. От гледна точка на разбирането за корпоративните комуникации, информационното управление материализира своето действие именно чрез създаване на информационна плътност на **нагласата**.

При същностната форма на информацията по отношение на информационното управление, съществуват два основни типа *информация*, а именно – **формална информация** и **неформална информация**. Тези две форми притежават свойството да се съвместяват на полето на комуникационните канали с цел оптимизация при постигането на конкретните комуникационни задачи.

Формалната информация по своята същност представлява всяка една информация, която се форматира и официализира. Значението на това се изразява в постигане на легитимност по отношение на вложения смисъл (б.а. Направени внушения, развити идеи и тези, изразени позиции.) в самата информация. Форматирането и официализирането на информацията се изразява в следните аспекти:

- Изграждане на информационни конструкции, адекватни спрямо конкретната комуникационна задача и отговарящи на общоприета норма по отношение на материалния носител на информацията. Такива информационни конструкции могат да бъдат: публикувани закони, поднормативни актове, разпоредби; устави, правилници за прилагане на основни законодателни

документи, официални заповеди, докладни записи, протоколи; заверени договори и споразумения; пресъобщения; брошури за презентация, статии, интервюта, вътрешно корпоративни издания и други;

- Посочване на точен източник на информацията и на точен получател;

- Установяване на регламентирани отношения във връзка с изльчването и приемането на материалните носители на *формалната информация*. Тук особено важен момент е спазването на установените комуникационни норми, основаващи се на комуникационната култура;

- Трансформацията на информационните конструкции в публични факти чрез взаимодействие с медиите.

Основната функция на *формалната информация* е да установи условия за изграждане на устойчива информационна среда. Наред с това значението ѝ се изразява и в култивирането на самите комуникационни отношения между субектите, предполагащо елиминиране на възможностите за създаване на кризисни ситуации.

Неформалната информация представлява всяка една информация, която не е форматирана и официализирана, и се развива под равнището на публичността. Основната цел на този тип информация е да въздейства върху установяването на такива отношения, върху които не се установяват тежестите и условностите на официалността и спазването на нормите на публичността. В този смисъл *неформалната информация* се изразява в следните аспекти:

- Третиране на информация, целящо премахване на комуникационната дистанция между субектите. Това третиране може да се изразява в неформален диалог, неофициални предварителни преговори, дискусия върху неписаните правила и норми и т.н.;

- Подаване на информация на медии и институции, целящо допълване на информационната картина (б.а. В този случай се наблюдава и една от устойчивите пресечни точки между *формалната* и *неформалната информация*). Тук, по правило източникът на информация задължително остава анонимен;

- Третиране на информация, относяща се до конкретни идеи и тези, в неформална обстановка. Основната цел тук е постигане на съгласие и договореност във връзка с предстоящо официализиране на дадена позиция или теза.

Основната функция на *неформалната информация* е създаването на предпоставки за оптимизация на комуникацията по отношение преодоляването на комуника-

ционните бариери. Заедно с това този тип информация осъществява влияние върху комуникационните подходи, свързани с елиминирането на състоянията на криза или върху създаването на условия за превантивност спрямо евентуална криза.

Информационното управление по отношение на *формалната и неформалната информация* е пряко свързано с работата и отношенията с медиите, особено в контекста на модерното информационно общество. Прекият израз на това управление се състои в професионалната експлоатация на комуникационните канали. В резултат трябва да се очаква появата на конкретни *нагласи*, които от своя страна са предпоставка за установяването на *поведенчески модели*. От своя страна всичко това се пречупва през призмата на създаденото или липсващото *обществено мнение*. А то не би могло да съществува като реалност, ако не е налице едно ново преживяване на действителността. По този повод, Буркарт (Буркарт, Р. Наука за комуникацията. 2000) предлага своето виждане за действителността като медийна конструкция: „Информирането чрез масмедиите никога не е отпечатък на действителността. Нито една информационна служба не може да бъде дори приблизително „всеобхватна“ и „пълна“, защото в същността си тя е по скоро обратното: често събитията стават новини само чрез прекъсване и редукция на времево-пространствения континюитет и на цялостта. Това започва още в една от ранните фази на наблюдението: дори дефиницията на една дискретна частица от действителността като събитие предпоставя избор и интерпретация“. Именно проблемът с интерпретацията, за която говори Буркарт е в пряка връзка с информационното управление на *формалната и неформална информация* по посока на доближаването на действителността до информационното ѝ представяне.

Проблематиката, свързана с информационното управление, поставя и един особено важен въпрос, отнасящ се до *информационната сигурност*. Без съмнение, в контекста на динамичното развитие на света, на противопоставяне на ценностни системи, политически доктрини и конкретни интереси, *сигурността*, особено в областта на информацията и комуникацията е именно онази гаранция, необходима за установяването на конструктивност в противовес на деструкцията. В този смисъл информационното управление следва да се разглежда и на плоскостта на *информационната сигурност*. Като се има предвид, че самата *сигурност*, раз-

глеждана като система, е твърде динамична и се разполага на плоскостта на материалното, интелектуалното и духовното, то следва да се приеме, че и *информационната сигурност* представлява система, подлежаща на организация и управление. От гледна точка на корпоративните комуникации именно прилагането на механизмите за организация, управление и контрол върху информациите, представлява и съществена функция на сомото информационно управление с цел – постигане на *информационна сигурност*. Наред с това следва да се отбележи, че постигането, в достатъчна степен на *информационна сигурност* би билоalogично и ненужно, ако не се разглежда в контекста на съвременното информационно общество. В този смисъл следва да се приеме тезата, че „...Отличителните белези на информационното общество могат да се сведат до следните:

1. Демократично използване на информационните ресурси – достъпът до информация е не само узаконено право на гражданите, но са налице и технологични възможности мнозинството от тях да се възползват от него.

2. Целенасочено търсене на информация за вземане на разнообразни решения, включително и най-елементарните – това се превърна в масова потребност.

3. Липса на силова цензура както в предлагането, така и в достъпа до информация.

4. „Информационен потоп“, в който попаднаха хората, като ефект от масовото предлагане на информация и от масовия достъп до използване на технологии, улесняващи достъпа до информация. Човешките възможности и умения за боравене и полезно използване на такъв огромен ресурс се оказаха ограничени. Достъпът до прекалено много информация, която хората не могат да осмислят и да извлекат полезното знание от нея в рамките на разумен отрязък от време, има същия ефект, както и липсата на *информация*“ (Денчев, С., Семерджиев, Ц., Попов, И., Костова, Н., 2006).

Като се има предвид казаното по-горе, то може да се каже, че именно устойчивото *информационно управление*, свързано пряко с прилагането на механизмите, характерни за модерните корпоративни комуникации, би могло да корегира и култивира проблемите, свързани с:

– Използването на информацията, без това да предполага нанасяне на щети върху личния и обществен интерес;

– Възможността информацията, декодирана като познание да служи за взимане на управлениски решения с цел оптимизиране на общественото устройство;

– Преодоляване на вътрешно цензурните бариери, особено по отношение на медиите;

– Установяване на система и механизми за формиране на информационни масиви, които да притежават достатъчност и полезност по отношение на различните по степен на възприемчивост аудитории.

Постигането на ефективна корекция и пълноценно култивиране, практически означава да се създаде и стабилна база за развитие на *информационната сигурност*.

Функционалността на информацията, разглеждана в контекста на модерните корпоративни комуникации, дава представа за огромното значение на необходимостта от прилагането на стройна методическа организация и управление на информацията. В резултат, може да се очаква функционалността на информацията да се изрази в следните аспекти: *Привнесяне на контролиран смисъл в публично изльчваната информация; Постигане на идентификация на същността на корпоративните субекти; Регулиране на количеството и качеството на познание, кодирано в информацията, при задължителното спазване на установените демократични норми; Създаване на адекватни на модерността нагласи и формиране на съответстващи поведенчески модели; Създаване на необходимите и достатъчни условия за постигане на устойчивост на информационната среда и Оптимизация на комуникацията*. Като се има предвид посоченото, може да се каже, че именно организацията и управлението на информацията, постигнато чрез механизмите, формите и начините на корпоративните комуникации, е възможно да постигне обществена комуникация в норма.

Библиография

1. Акселрод, А. Пътън за лидерството. С., Класика и Стил, С., 2002.
2. Арсенова, И. Научно-технически потенциал в прехода на България към устойчиво развитие на обществото. С., Авангард Прима, 2006.
3. Буркарт, Р. Наука за комуникацията, „ПИК“. В.Т., 2000
4. Денчев, С., Семерджиев, Ц., Попов, И., Костова, Н. Концепция и политика за информационна сигурност. С., „За буквите – О писменахъ“, 2006.
5. Касирер, Е. Езикът. Философия на символичните форми. С., „Евразия“, 1998.

Нови книги на автори от камеџра
„Библиотекознание и масови комуникации“
при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

„Структури и модели в българското книгоиздаване“ на доц. д-р Лъчезар Георгиев ни повежда из лабиринтите на книгоиздателския процес в неговите най-отчетливи проявления след Освобождението, от началото на ХХ век и в периода между двете световни войни. Книгата е своеобразно монографично изследване, структурирано по класическата схема на подобен род издания, но снабдено и с богат илюстративен материал. Проследена е дейността на редица издатели и печатари, издателски кооперативни, акционерни и командитни дружества, като са изтъкнати и нови моменти в широката изследователска палитра на автора. Книгата е с приносен характер сред неголемия брой книговедски проучвания у нас. Може да се ползва от студенти, преподаватели, но и от по-широк кръг специалисти и читатели с интерес към българското книгоиздаване. Написана е слек и увлекателен стил, но и с необходимата задълбоченост, с която авторът ни отвежда към впечатляващи обобщения, изводи и оценки.

КНИГАТА - ИЗКЛЮЧЕНАТА ИЛЮЗИЯ (Непоносимата грозота на „Квазимодо“)

Ас. докторант Марина Маринова

❖ Точно сега е ред на сенките! (Едуард Мунк)

През последните няколко години в нашите академични среди твърде често се срещат научни конференции, обединяващи идеи и теми като „Книгата – бъдеще време в миналото“, „Съдбата на българската книга“, „Книгата и националната идентичност“, „Книгата и безкнижната цивилизация“ и т.н. На същите конференции чуваме доклади със заглавия като „Книгата в дневния ред на българското общество“ (Н. Поппетров), „Книги и четене в авангарда и в тила на политиците“ (М. Цветкова), „Четене и свобода“ (Н. Ружи), „Книгата – ноевият ковчег на третото хилядолетие“ (П. Парижков), „За съдбата на българската книга – с внимание и отговорност“ (А. Тотоманова), „Съвременната социокултурна ситуация: причини за четене и съдбата на книгата“ (Е. Русинова), „Съдбата на книгата като функция от хоризонта на обществото“ (Н. Поппетров), „Инагът на Гутенберг, или за първите стълки на меритократията“ (М. Цветкова), „Книгата – инструмент за самоидентификация в глобалния свят“ (Л. Парижкова), „Книгата – език, текст и култура“ (Б. Георгиева)... и др. На научната конференция „Книгата и националната идентичност“ (София, НДК, 1 ноември 2004 г.) заседанията бяха организирани в две секции: 1.) „Книгата – секундант или медиатор в диалога на културите?“; 2.) „Четенето – мит или реалност?“. Проведената след заседанията дискусия беше под наслов „**На изчезване ли е четящият човек?**“. Този въпрос пряко кореспондира с проблематично поставената дилема от страна на двама студенти в книжка № 3 на научното

списание за книгата „Издател“ (година V, № 3, 2003). На страниците на изданието Елена Игнатова (студентка в тогавашния „Колеж по библиотекознание и информационни технологии“ – София) още в заглавието на своята статия обезпокоена питат „**Ще остане ли духовният глад?**“; Студентът от специалност книгоиздаване Явор Мартинов (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) в същия брой споделя „**Размисли на един безпаричен студент пред книжните сергии на площад „Славейков“ в столицата**“. В контекста на споменатите дотук публикации, сякаш като своеобразно продължение на спуснатата вече мисловна нишка, се явява и този текст. Защо? Защото „Книгата – изключената илюзия“ не стои далече от „книгата“ като „Ноев ковчег“, като „причина за четене“, като „инструмент за самоидентификация“, не стои далече от „ината на Гутенберг“ и „диалога на културите“... В доминиращите драматични превъплъщения на книгата по някаква неизбежна логика съзирате безпътното битие на нейните исторически трансформации. Нещо от поетиката на Джек Керуак („По пътя“, „Бродятите на Дхарма“) витае в съвременното ни усещане за смисъла на текста. Като един безкрайно самотен, отречен и осъден **Квазимодо**, книгата пребивава ден за ден, все по-излишна и все по-нежелана, все по-илузорна и напълно изключена и от „авангарда“, и от „тила“ на материално и комерсиално задоволеното ни общество. Като някаква сянка на нещо отминало, като „бродяга“ и като илюзия, книгата сякаш не намира своето място и в отношенията, и в мисленето на хората. Подобно на **Квазимодо** тя изглежда в очите на едни грозна, ненавистна и уродлива. Изглежда така, защото не я познават

отвътре. Изглежда непоносима, само защото е трудна за разгадаване, защото е енigma, събрала и съхранила надълбоко красотата и традицията на доброто. Нека не звуци и не изглежда ненавременен този романтичен идеал на Виктор Юго за външната неизразеност на чертите и вътрешната съсредоточеност на красотата. Тъкмо XXI век е времето, в което час по-скоро се нуждаем от способност да погледнем нещата и отвътре, а не само формално – дали отговорят или не на критериите, постулирани от холивудските идеали за физическо съвършенство и представите за разточителен комфорт от латиноамериканските теленовели. Днес се нуждаем отчаяно от нещо **истинско**, чийто качества не е необходимо да бъдат доказвани в слоганите на рекламните текстове. И същевременно не можем да не си дадем сметка какво предизвикателство е това и колко неизбежно трудно ще бъде да възвърнем образа на книгата – от път и кръв, в истинската му красота. Засега обаче този образ все още стои скрит „под рафта“ или безпътен минава край хората като сянка, която никой не забелязва. А ако случайно забележи, спонтанно се ужасява от непоносимата нищета, лъхаща от този **Квазимодо**, на когото всички се чудят: как би могъл да бъде толкова окаян?! Този въпрос всъщност не е реторичен. Той има отговор, и то не само един...

❖ **Това, което виждам в теб, е сърцето...** (Иржи Волкер)

„Колко“ е важно да бъдеш себе си? „Колко“ е важно да имаш памет? „Колко“ пъти в човешката история са задавани тези два въпроса? Отговорът е: безброй. И безброй пъти тези, които са ги задавали, са заплашвали скъпо – подпалени и споделили гибелта на Александрийската библиотека, безвъзвратно изчезнали с мъдростта, задушени от кладите на средновековната инквизиторска цензура, самоубили се като Гьотевия Вертер – от безнадеждността на идващите модерни времена, от несподелеността, залутани вътре в себе си, резигниращи и неразбрани като Херман-Хесевия „степен вълк“... Всяка болка всъщност винаги опира до въпроса за собственото „аз“ и за „смелостта“ да бъде избрано именно то. Телевизия „btv“ предложи на 10 октомври м.г. филмова интерпретация на разказа на Джонатан Калан „Мemento“. Главният герой Ленард Шелби след злополука губи способността си да запа-

метява; той вече може да си спомня случващите се неща търде за кратко, затова изписва, татуирачки тялото си, най-същественото, което му се случва и това, което му предстои да извърши. Ленард заявява: „Ако искаш да запомниш нещо, записвай го. Помни собствения си почерк, той е част от живота ти.“ Във филма „Обществото на мъртвите поети“, изльчен отново по „btv“ на 14 октомври т.г., учителят по литература Джон Кийтинг още първият час цитира пред учениците си стих на Уитман, който дава собствено разбиране за живота: „...че можеш, че си различен, че ще дадеш на този свят свой собствен стих...“ Учителят Кийтинг обяснява на своите възпитаници смисъла да се твори поезия и призванията на словото: „Ние пишем поезия не защото е важно, не защото просто ни е приятно да пишем; ние пишем поезия, защото сме човешки същества, а човекът е изпълнен със страсти.“ Страстта към една книга е проследена в сюжетната линия на американския филм „Деветата порта“, в която библиофилът (Джони Деп) с цената на живота си се стреми да спаси от похищение ценния екземпляр на древна ръкописна книга. Във фантастичната екранизация „Планетата на маймуните“ (от 80-те години на XX век) най-съкровената тайна, заровена в земните недра всъщност е свързана с познанието. Страстта към него води маймуните до намирането на древна книга, пазеща тайната на техния произход и съществуване. И отново всяко намиране на тайната, на познанието е свързано със **смелостта** и изпитанията, пред които е изправена в стремежа за съхранение на собствената памет. В тези предизвикателства прозира оптимизът, но като echo от вековете се чуват думите на младия болярин Добромир от романа „Солунският чудотворец“ на Фани Попова-Мутафова, който, паднал на колене пред трупа на убития цар Калоян, питат: „Защо най-достойните синове падат от своя, от братска ръка?“ Метафорично казано, колкото и достоен да ни се струва приетият тук образ на **Квазимодо**, той многократно е довеждан „до края“, „до ръба“ – от принудата на 20-процентов ДДС или от „яйцата по поета“ (Борис Христов); или пък, въпреки успокоението, че той е моралният победител във всяка борба с времето, **Квазимодо** неизбежно стига до извода, че „победителят не получава нищо“ (Хемингуей)... Въпреки и това обаче, в споменатия роман на Фани Попова-Мутафова, думите на професора от Болонския университет Джованни Равенате

звучат не само като съвет към ученика му, станал впоследствие папа Инокентий III, а по-скоро като заклинание, тегнещо със силата на своята средновековна ортодоксалност: „Обичай силните – те са солта на земята!“ Също като избраната от нас сянка на *Квазимодо* такива сенки като **братята от Струга и Хилендарския монах** (на Димитър Талев) бродят, разпръсквайки светлина от времето на нашето Възраждане и дават „сол“ на земята; земя, без която няма и „път“, и „посока“ за всеки „брояга“, тръгнал доброволно или по принуда да намери смисъла на своето скиталчество, на своето „Местожителство Земята“ (Пабло Неруда).

❖ Когато доказателството не убеждава...

В стаята „Когато доказателството не убеждава“ Георги Гачев с чувство на неизбежност признава, че колкото и да е древно изкуството – древно колкото самото човечество, то през всяка епоха е принудено отново и отново да оправдава съществуването си и да застава пред съда на всяко поколение. В своите Шведски речи, изнесени по повод присъждането му на Нобелова награда за литература, Албер Камю излага модернистичното си виждане за социалната ангажираност на изкуството. Той твърди, че всеки художник е прикован към галерата на своето време, той е длъжен да се примери с това, дори ако предполага, че тя „безнадежно се е овоняла на риба“, че на нея „има твърде много надзоратели“, и на всичкото отгоре следва неверен курс. „Ние сме в открито море!“ – заявява Камю. Във „Велико отрицание“ Херберт Маркузе вижда радикалния политически бунт като естетически. Хайнрих Хайне смята, че пукнатините на света минават през сърцето на поета. Самюел Бекет, без да се опитва като А. Камю (в „Бунтарят“), да напише „философия на политиката“, все пак се чувства прикован към „галерата на времето“. За Бекет може да няма какво да изразиш, може да няма нищо, с което да го изразиш и нищо, от което да го изразиш, но заедно с това съществува задължението да го направиш. В контекста на екзистенциалистката естетика Жан Пол Сартр в есето „Що е литература?“ определя изкуството като „трагично чувство за живота“, като „зов от човека за човека“. Артър Мильър, един от класиците на модерния американски театър, поставя в центъра на своите пиеши „фрустрациите на

съвременния човек“. В съзвучие със своето идейно-естетическо кредо, той заявява, че политиката представлява за него, като драматург, един важен израз на „човешката дилема“, а точно „човешката дилема“ е това, което го интересува. Едуард Олби, авторът на пиецата „Кой се страхува от Вирджиния Улф?“, не отрича, че всички пиеци са в една или друга степен социален коментар. Арнолд Уескър („Корени“, „Кухнята“, „Четирите сезона“), продължавайки схващанията на Олби и Мильър за изкуството като „човешка дилема“ и „социален коментар“, представя своите пиеци като дискусии, поставили си задачата да изяснят „затормозените отношения между хората“ и да предадат „посланието към управляващите маси“, че социалните, икономическите и политическите промени са неудържими. Редакторът на сборника „Политиката на романистите от XX век“ Джон Паничес заявява, че за съвременния писател политиката във всичките ѝ форми – като теория, като ангажираност, като действие, е станала въпрос на съзнание и съвест. Паничес смята, че естетическите разсъждения „неизбежно са оцветени от социално-политически изисквания“. За него историята на съвременния роман в същността си е история на „мутацията на това понятие“, тя е „история на идеологическата промяна“. В „Ерос и цивилизация“ Х. Маркузе свързва революционната перспектива със сюрреализма: единственныйт принцип, който може да „отхвърля“ и да „взривява“, е принципът на „удоволствието“, господстващ в сферата на фантазията, в него се крие „неподозирана революционност“.

Очевидно, колкото и безприютно да се скита, сянката на *Квазимодо* остава неразривно свързана с „галерата на времето“ – на всяко време, в което се ражда, умира и възкръсва отново. Изключен ли е въщност *Квазимодо* от контекста на социокултурните процеси в различните исторически епохи? Въщност: не. Колкото и „да не убеждават аргументите“, колкото и да е принуден *Квазимодо* „отново и отново да оправдава съществуването си“, истината е, че той винаги присъства, него винаги го има – дори като сянка, но винаги е тук. По-важното от всичко е, че във всяка епоха, не знайно защо, онази „братска ръка“, за която напомня болярина Добромир, винаги се вдига над болезнено уязвимия *Квазимодо*. А неговата далечна сянка сякаш отново се въпълща и идентифицира с персонажа на царя от „Солунският чу-

дотворец". „Сянката“ на Калоян „махва с ръка“: „Не искам никого да знам! Важното е да покажеш, че не се боиш. Покорните и страхливите ги тъпчат.“ Книгата, колкото и катастрофални бъдници да ѝ предричаме, сякаш е невъзможно да се прислони в онзи тих и спокоен дом на Дикенс и остава завинаги „по пътя“ на „бродягите“, скитаща и неудовлетворена. Тази непоносимо отблъскаща сянка на *Квазимодо* не би могла да не бъде страшна – тя е именно сянка и нейните очертания неизменно са плашещи и демонични. Остава предизвикателството наистина да се погледне не встризи, а в лицето, да се видят не отраженията, а пълнокръвните образи на „смелите“. И тази смелост не би могла да се изключи – в кое да е време, защото, както твърди героят на Достоевски от „Бесове“ Степан Трофимович Верховенски, „дори в най-предпазливите семейства растат момичета, на които е необходимо да потанцуват“...

Книгата не е илюзия и тя никога не би могла да бъде изключена, защото привържениците на „братската ръка“ винаги имат нужда от някой по-висок от тях, с когото да се мерят. Някой по-извисен, имащ смелостта отново като Верховенски да попита „каква бе тая паница леща, за която продадохте свободата си?“; и все пак някой „по-красив“, отстояващ истината на Достоевски, че човечеството може без наука, без хляб дори и „само без красотата ще загине, защото няма да има какво да прави на този свят!“ Действително призванието на човечеството е да твори красота; красота, която дава да разберем какво е „да имаш и да нямаш“ (Хемингуей). Доколко е непоносима всъщност грозотата на *Квазимодо* и грозен ли е той изобщо? Отговорът е в избора: дали да приемеш тъмните очертания на сянката или да погледнеш образа в лицето – за последното определено е необходима смелост.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гачев, Г. Творчеството в живота и културата. С., Христо Ботев, 1998.
2. Кънева, С. Изкуство и политика. С., Партиздат, 1984.
3. Полевой, В. Изкуството на 20 век – 1917/1945. С., Български художник, 1989.
4. Славов, И. Кичът. С., Народна младеж, 1977.
5. Чернокожева, Е. Култура и морал. Между красотата и доброто. С., Партиздат, 1990.

Нови книги на автори от камегра
„Библиотекознание и масови комуникации“
при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

Книгата представлява изследване по проблемите на родното книгоиздаване. Разгледана е дейността на български книгоиздатели и печатници с принос за националната книгоиздателска традиция, емблематични оформителски подходи, периодични издания. В предговора, написан от доц. д-р Кристина Денчева, се отбелязва: „Книгата на Лъчезар Георгиев „Седем етюда по българско книгоиздаване“ е едно своеобразно интелектуално пътешествие от старопечатната българска традиция към трансформираната и обогатена печатна технология в новата информационна среда... Оригиналното структуриране на монографията показва както задълбочено познаване на значимите постижения на книгоиздателското дело, така и един точен и аналитичен поглед за ориентиране върху най-характерните белези на отделните книгоиздателски школи. Безспорно монографията е принос в съвременното българско книгознание и обогатява скромния съвременен документален фонд в тази област на научните изследвания“.

„Седем етюда по българско книгоиздаване“ е реализирана от великотърновското издателство „Астарта“. Оформлението е направено с вкус и професионализъм.

ЗА БИБЛИОГРАФСКОТО ЦИТИРАНЕ, БИБЛИОГРАФИТЕ И ЦИТИРАЩИТЕ

Ac. Теодор Иванов

Достиженията на научно-техническата и творческата дейност са факторите, които показват цивилизационното равнище, достигнато от всяко общество.

Всяка област на научно-технически знания има конгруентна специфика, наложена от диференцираните обекти на изучаване, организация и методика на анализиране, презентиране на получените резултати и т. н.

Притежаването на библиографски знания и умения е залогът за качественото издирване на документалните източници, от които е възникнала необходимост по време на разработването на конкретния проблем, а също и факторът, позволяващ на специалистите да приведат своите публикации в научноиздържан вид.

Преди да започнем разглеждането на проблемите на библиографското цитиране у нас, трябва да уточним значението на някои от използваните термини и тяхното представяне и тълкуване то различни автори.

Според „Речник на чуждите думи в българския език“ от 1993 г., цитатът е „буквално предаден текст от стихотворение, съчинение, статия или други или приведени чужди думи, за да се потвърди изразеното мнение“.¹

Според енциклопедия „Българска книга“ под цитат се разбира „текст от някакво произведение, което авторът включва дословно в свое то, за да обоснове теорията си, да оспори или да опровергае цитираната мисъл“².

В теоретичната комуникация цитатът се разглежда като – запазване на словесната комуникация в онези критични за диалога моменти, в които има дефицит на собствено слово и се налага използването на чуждо“. В този ред на мисли цитирането и още средство „удържащо“ комуникацията и метод за „преодоляване на

мълчанието“. Цитирането се предизвиква от желанието да се „демонстрира компетентност или от предпочитането да се използва авторитетът на чуждото мнение пред анонимността и недостоверността (в очите на другите) на собственото“³.

От социологическа гледна точка „цитатът е форма на проявата на дадено научно съобщение в научната общност с отражение отново в литературата като форма на комуникация. Този апарат е обективно наложен и грижливо поддържан във функционирането на науката“⁴.

Цитирането има и „особено значение за регистрация на причинно-следствените вериги от връзки между единичните научни резултати за разкриване на непосредствено достижимото ново знание“⁵.

При работа с документални източници, освен нуждата от цитирането им, се появява и необходимост от тяхното назоваване. Тоест трябва да се идентифицира съответния източник на информация.

За тази цел се използва библиографското описание, което съдържа необходимия брой от признания, които характеризират документа⁶.

Марин Василев определя библиографските текстове като сложни сложни, защото те способстват за описание на използваните печатни произведения и – изброяват в определен ред“ характерните за описвания документ данни“⁷.

Той разглежда библиографското цитиране от книgovедска точка, според разположението им.

„Забележките“, както ги нарича М. Василев, са три вида : вътрешнотекстови ; извънтекстови и задтекстови⁸.

Според Марин Ковачев библиографското цитиране представлява „библиографски сведения за използвани

материали, когато в хода на изложението се привеждат чужди мнения. Дават се от автора на книгата или статията под линия, в края на съчинението или разделени в текста и под линия⁹.

В енциклопедия „Българска книга“ откриваме определение за библиографско цитиране под наименованието „библиографски препратки“.

Пояснява се, че в печатно произведение те са „кратко библиографско описание (библиографски запис) на източника на цитиране или заимстване на произведението, което се оценява, препоръчва или критикува в основния текст.“

По местоположение библиографските препратки биват: вътре в текста (включени в основния текст); под линия (в долната част на наборното поле) и в края на текста (след основния текст и част от произведението)¹⁰.

Най- подробно и точно понятието е дефинирано в действащия в България държавен стандарт „БДС 17377 – 96. Библиографско цитиране“, който е в сила от 1996 г.¹¹

Според постановките залегнали в него библиографското цитиране е – вид библиографско описание, в което библиографските сведения за разглежданите документи или отделни части от тях са достатъчни за идентификацията им.“ и се състои от следните съставни части:

- съкупност от библиографските елементи, описващи цитирания документ;
- текстът от него;
- препратки, свързващи текста със сведенията¹².

Наличие на библиографско цитиране откриваме в една от първите библиографски прояви в България.

Неофит Рилски в излязлото през 1835 г. негово произведение „Болгарска грамматика“, обяснявайки нужата от определителния член в българския език, на страница 44 под линия съобщава на читателите си за съществуването на 10 български книги.

На страница 47 от същото произведение той цитира книгата „Йоан екзарх Български“ от руския славист Константин Калайдович, като в този цитат за пръв път у нас се използва думата библиограф и въпреки недостатъчните библиографски умения на Неофит Рилски, можем да говорим за наличието на библиографско цитиране¹³.

Развитието на мисълта и практиката в областта на библиографското цитиране в България е неразрывно свързано с проблемите на библиографското описание.

За пръв път у нас инструкции за описание на книги са дадени през 1898 г., когато директорът на Пловдивската народна библиотека Стоян Аргиров издава „Ръко-

водство за уреждане на народни, общински, ученически и частни библиотеки“.

В част II, която е озаглавена „Описание на библиотечния имот“, авторът дава примери за описание на документални източници, които са основани на чуждестранния опит и от днешна гледна точка съдържат много недостатъци¹⁴.

Динамичното развитие на българското общество след 1944 г. отправя предизвикателства пред качеството на библиографската характеристика на литературата у нас.

В отговор на нарасналите потребности от знания за описание на книгите в българските библиотеки, през 1947 г. Българският библиографски институт издава първата инструкция в България „Правила за описание на книги в народните библиотеки“, в която много професионално и подробно са показани правилата за библиографско описание.

В рамките на 88 страници са разгледани специална терминология, определяне на редна дума, специфични случаи на описание и др.¹⁵

Проблемите на библиографското описание на книги и периодични издания, аналитичното описание, описание на нетрадиционни документални източници са разглеждани в немалко публикации¹⁶ до 1970 г., когато в Народна библиотека „Кирил и Методий“ е създадена специална комисия по стандартизация, която пристъпва към разработване на специалните официални документи за задължително регламентиране на библиографската дейност и терминологията, свързана с нея¹⁷.

Паралелно с протичащите процеси по оптимизиране и стандартизация на библиографското описание, българските библиографи на страниците на периодичните издания се опитват да популяризират библиографията като неделима част от научната и творческата дейност.

В една своя статия, която е публикувана през 1957 г. във вестник „Народна култура“, Веселин Трайков разглежда възможностите на библиографията за развитието на науката. Чрез своя инструментариум „тя дава възможност на научния живот, спасява научния работник от излишни лутания, от безполезно пилеене на време“ споделя специалистът-библиограф¹⁸.

Вестник „Здравен фронт“ през 1958 г. дава трибуна на медицинския специалист Димитър Кадамов, който прави преглед на световните библиографски издания в областта на медицината и представя своите идеи относно подобряването на библиографското осигуряване на дейността на научните работници по медицина¹⁹.

Обстойна статия от Христо Тренков за библиографското цитиране в медицинските издания е публикувана през 1962 г. в списание „Хирургия“.

След дефиниране на понятието библиографско цитиране, авторът определя основните изисквания към изработването на библиография към научните публикации.

Основните проблеми според него са съответствието на цитираната литература и темата на статията, подборът на литературата, описането и систематизирането на публикациите.

Черпейки от богатия си опит, Христо Тренков посочва много примери на некачествено библиографско цитиране, след, които дава указания за разполагането на цитирането в публикациите вътре в текста, под линия и в края на статията.

Авторът дефинира и понятията „списък на използвана литература“ и „библиографски указател към научен труд“.

Отсъствието на организираност в библиографското цитиране към отделните публикации предизвиква в автора следния коментар – „при най-добро желание съответните редактори не биха могли да въведат ред и последователност дори и в рамките на едно и също периодично издание“.

Особено внимание Христо Тренков отделя на правилата за съставяне на библиографското описание, като дава и конкретни примери за определяне на редна дума, за съкращение, описание на книги, части от книги, както и публикации в периодични издания.

Авторът изказва свое мнение, че унифицирането на библиографското цитиране ще бъде в голямо улеснение на редакциите, които „сега се оказват безсилни пред незадоволителната изработка на библиографските податки“, и се надява, че правилното изработване на библиографското цитиране ще доведе до по-голямата читателска заинтересованост към „библиографските насочвания“, като това ще предизвика по-интензивното им бъдещо използване и ще изчезнат предразсъдъците у някой автори, че изработената към работите им библиография е „неизбежно украсение“ или „излишен апендикс“²⁰.

По-късно, през 1963 г. от страниците на вестник „Народна култура“ Зорница Петкова също предоставя на вниманието на обществеността своето мнение относно ролята на библиографията за научната дейност.

Не скривайки своята критичност, тя констатира, че „българските учени не знаят как сами да съставят библиографски списък към собствения си труд, което е

важен белег за научна издръжаност на всяка една научна публикация. Такъв списък е показателен за научната школа на автора, затова доколко той познава литературата по разработвания въпрос. Чрез библиографския списък той обосновава и доказва своята осведоменост“.

Зорница Петкова коментира направено от Българския библиографски институт проучване на състоянието на библиографиите към книги и статии. „Заключенията не са особено удовлетворителни“ казва тя и изтъква като основна причина отсъствието на библиографска подготовка при научните работници, както и нуждата от специализирани курсове за придобиване на библиографски знания²¹.

През месец април 1963 г. се провежда трето заседание на Постоянната комисия при СИВ за координиране на научните и техническите изследвания, вследствие на което се взема решение за организация на разделение на труда при реферирането на националната и чуждестранната литература.

Като предпоставка за реализацията на това решение, Постоянната работна група по проблемите на научно-техническата информация на СИВ разработва една инструкция със задължителен характер, в която са регламентирани основните положения за рефериране на книги, статии и други публикации в страните членки на СИВ.

През същата година инструкцията е въведена и в България.

Освен изясняването на терминологията и методиката по изготвяне на реферати, в нея са дадени указания и за библиографското цитиране.

Във втора част, която е озаглавена „Форма и съдържание на реферата“, се уточнява, че когато „референтът счита, че материалът се разглежда от неподходящи методически позиции или пък съдържа явни грешки по същество или печатни грешки, които променят смисъла на статията, той е длъжен да направи забележка с цитиране на източника в края на реферата“.

Наложително е да се правят препратки към вече публикувани работи в случаите, когато реферираната статия е продължение на по-рано публикувана, когато се коментират излезли от печат статии и ако препратките са необходими за обосноваване на тезите.

Препратката се намира в основния текст, заградена с малки скоби, като в нея се дава библиографското описание на източника²².

През 1964 г. в списание „Неврология, психиатрия и неврохирургия“ са поместени изискванията на редак-

цията към оформлението на статиите, които се изпращат за публикуване.

Освен въпросите свързани с обема, графичното представяне на текста и изработката на резюме, са дадени уточнения и примери за библиографско описание на книги и статии, както и правила за съкращение.

Библиографското цитиране към публикациите е наречено „Книгопис“, като се пояснява, че в него трябва да се отразяват само използваните и споменати в текста литературни източници.

В „книгописа“ не се допуска наличието на описания на източници, които в текста не се споменават, или в текста да се дават имената на автори, които не се намират в „книгописа“, освен когато се привеждат „общоизвестни“ мнения от познати на всички автори.

Описанията в „книгописа“ се подреждат азбучно, като най-напред са имената, написани с кирилица, а след тях на латиница. Описанията трябва да подредени непосредствено едно след друго без нови редове²³.

През 1965 г. в списание „Ново време“ библиографът Христо Тренков продължава своите опити за изясняване на проблемите, свързани с библиографското цитиране, като този път обект на неговата критика са работещите в българските издателства.

Според него издателските умения не се ограничават само с добрата изработка и външното оформление на книгата, а от издателя се изисква и да може да представи материала така, че да бъде „достъпен за читателя по всякакви разрези“.

Както и в предишните свои статии авторът обръща внимание на унифицирането на описанията при библиографското цитиране, защото на практика се получава така, че в публикациите се цитира по най-разнообразни начини и даже се случва в едно и също периодично или научно издание да има голям „разнобой“.

Всеки автор си спазва някакви си негови правила при цитирането, а „уеднаквяваща редакторска ръка липсва“.

Христо Тренков осъзнава нуждата от поне две задължителни инструкции – една за научните издания, а другата за популярните трудове, даже отива и по-далече и заключава, че „тези въпроси могат да бъдат обект и на държавен стандарт“.

Освен на цитирането, в статията авторът обръща внимание и на проблемите по изработката на показалци, съдържание и библиографското каре в едно издание.

Един от начините за преодоляване на тези слабости, според него, е създаването на специализирано списание само за издателствата.

Христо Тренков също предлага да се организират курсове за библиографско ограмотяване на издателските работници²⁴.

Проблемите на библиографското цитиране се обсъждат и на страниците на специализираните издания по библиотекознание и библиография.

През 1965 г. и 1968 г. Йорданка Първанова представя резултатите от анализа на 1333 научни статии, поместени в 107 тома научни сборници и годишници, който е направен от работещите в справочно-библиографския и информационен отдел на Народна библиотека „Кирил и Методий“.

Изводите от направения преглед на публикациите, показва слабостите и на творци и на издатели в областта на библиографската дейност.

Авторката дава примери за срещнатите некачествени цитирания по отношение на описането и местоположение.

В заключение тя предлага да бъде направена една своеобразна кръгла маса, в която редактори, библиографи и библиотекари ще дискутират състоянието на „библиографията в нашия печат, и да се пристъпи към уеднаквяване на едни задължителни принципи, да се създаде единна инструкция“²⁵.

Важен момент в развитието на библиографското описание у нас са излезите през 1970 г. „Правила за описване на статии, рецензии и други материали, публикувани в периодичния печат, в книги и сборници“.

В шест глави, много подробно и точно са разгледани многобройни случаи, касаещи общите и специфичните правила за изработване на аналитично описание.

Разяснени са начините за определяне на редна дума, за проблемите свързани със заглавие, подзаглавни данни, данни за източника и т.н.т.

Представени са описанията на особените случаи като продължаващи статии, анкети, дописки, обръщения, рецензии и др.

В последната глава, която е озаглавена „Особености на библиографското описание в при книжни, пристатийни списъци и при цитиране“, са дефинирани разглежданите понятия.

Дадени са примери за разновидностите и съответстващото описание.

Разгледани са три вида библиографско цитиране – под линия, в текста и цитиране чрез разделение, като

след текстовата част са представени и образци на библиографско цитиране – еднократно, повторно цитиране, сводно цитиране на произведенията на един автор, цитиране, придружено с обяснителен текст, цитиране от втора ръка и др.

Разглеждайки тези „Правила“ в наше време, може да се каже, че напълно се е реализирало намерението на авторите, което е изказано в предговора, а именно говорейки за нуждата от правила за цитиране, те се наявяват да бъдат в полза на „издателски работници, научни работници и специалисти“.

Всички правила и примери са изработени на много достъпен език и покриват целия диапазон от възможни ситуации, които могат да възникнат при библиографско описание.

Доказателство за професионализма на съставителите е и това, че препратки към тези правила се правят от излезите по-късно стандарти, а съдържанието им, естествено с малки корекции, е актуално и до днес и много български библиографи ги използват с успех в практическата си дейност²⁶.

Вodenата на различни нива дискусия по проблемите на библиографското описание и дейността на създадената през 1970 г. Специална комисия по стандартизация в Народна библиотека „Кирил и Методий“²⁷, довеждат през 1972 г. до реализирането на първия български държавен стандарт за библиографско описание „БДС 9735 – 72. Описание на печатните произведения за библиографски и информационни издания и за библиотечни каталози“²⁸.

Въпреки малкия си обем, стандартът покрива голяма територия от разновидности на библиографско описание.

В него са разгледани правилата за описание на книги, брошури, периодични издания, статии, рецензии и др.

Разгледано е сводното описание, както и описанието в прикнижни и пристатийни библиографски списъци.

В последната част на стандарта са разяснени правила само за библиографско цитиране под линия, като въпреки че са дадени правила за библиографското описание, които са валидни при всички видови цитиране, е крайно недостатъчно.

Би трябвало да се посочат и другите разновидности на цитирането, както това е направено в разглежданите по-горе правила²⁹.

Цялостно този стандарт действа до 1982 г., когато е издаден „БДС 15419 – 82 Библиографско описание на книгите“, който заменя раздел втори от БДС 9735 – 72,

а през 1991 г. влиза в сила „БДС 17264 – 91 Библиографско описание. Аналитично описание на съставни части от публикации в книжни материали“, който заменя раздел четвърти от разглеждания стандарт.

Въпреки че библиографското описание вече е стандартизирано, явно своеолията в цитирането и съставянето на прикнижни и пристатийни библиографии продължават. Потоzi повод през 1977 г. в списание „Библиотекар“ е публикувана позицията на Евгения Стефанова от ВИМЕС – Русе.

Авторката с възмущение представя примери за някой от нередностите, които е наблюдавала в различни издания, като констатира, че причината за това състояние на нещата е „че може би библиографиите са такива, защото се отпечатват както са изработени от автора, но за правилното библиографско описание е длъжно да следи пак издателството“.

Евгения Стефанова се опасява, че младите автори, виждайки разнообразията от описания, „остават с впечатление, че има свобода на библиографското описание“ и всеки може да използва каквито иска елементи, което от своя страна ще доведе до още по-голям хаос в съставянето на библиографско описание³⁰.

През 1980 година излиза от печат брошурата „Как да цитираме“, която е дело на Марин Ковачев.

В нея много обстойно са разгледани случаите на цитиране под линия, в текста и чрез разделяне на описанието, като са придружени с примери, почерпени от богатия опит на автора и съобразени с действащия по това време стандарт³¹.

Дългогодишния, библиограф-краевед и впоследствие университетски преподавател Марин Ковачев продължава своята дейност по изясняване на правилата за цитиране в още четири свои публикации.

Във всяка от тях авторът е дефинирал термините, свързани с библиографското описание и цитиране, предадени с различните случаи на библиографско цитиране, които са придружени със съответния коментар³².

Библиографското цитиране като важен елемент от научната дейност е обект на внимание и в областта на авторското право, като възможностите за неговото използване са регламентирани в излезия през 1993 г. „Закон за авторското право и сродните му права“, както и в частичните му промени през 2000 г.

В глава пета на закона, която е озаглавена „Свободно използване на произведенията“, в член 23 се посочват случаите, в които определени трудове могат

да се използват, без за това да се иска разрешение от автора или без заплащане.

Алинея първа от гореспоменатия член гласи: „Използването на цитати от произведения на други лица при посочване на източника и името на автора, ако то е означено. Цитирането трябва да съответства на обичайната практика и да е в обем, оправдан от текста.“.

В алинея втора е казано: „Използването на части от публикуване произведения или неголем брой малки произведения в други произведения в общ, необходим за анализ коментар или друг вид научно изследване. Това използване е допустимо само за научни и образователни цели, при посочване на източника и името на автора и при условие, че не се засяга нормалното използване на произведенията, нито пък се увреждат неоправдано законните интереси на авторите“³³.

В изменението, направено през 2000 г., към чл. 23 ал. 2 е добавено уточнението, че след думите „малки произведения“ се добавя „с изключение на компютърни системи и бази данни“³⁴.

Както става ясно, в закона изрично се упоменава за използване на общоприети правила при изработване на библиографското цитирането. Явно авторите на този закон непритежават информация за наличието на специален стандарт за това.

През 1996 г. в България излиза „БДС 17377 – 96 Библиографско цитиране“, първият самостоятелен стандарт за библиографско цитиране, който е изработен от Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Стандартът определя реда, обема и формата на библиографските сведения за цитираните в различни публикации документи или отделни самостоятелни и несамостоятелни части от тях (томове, статии, рецензии, глави, раздели и др.).

Той влиза в сила от 1.02.1996 г. и е валиден и до днес.

Стандартът се състои от седем добре формулирани, иерархично подредени и подробно разгледани части:

1. Общи положения;
2. Елементи на библиографското описание;
3. Правила за отделните елементи;
4. Видове библиографско цитиране;
5. Оформане на списък на цитираната литература;
6. Препратки;
7. Примери за библиографски описания при цитиране на различни видове издания³⁵.

Въпреки експлицитната интенция за много добро поясняване на различните случаи на цитиране, дадените

насоки и многобройните примери, този стандарт, макар и действащ над 10 години, не е успял да се наложи в библиографските среди.

Мнозинството от библиографите продължава да се ръководи от утвърдените начини на цитиране, съчетани с правилата за описание, които са определени в стандартите от 1982 и 1991 г.

Стандартът за библиографско цитиране определено е труден за използване и от неспециалистите.

Може би причината в това е, че подходит в него е по-утилитарен, наблюдава се една схематичност, за разлика от предходните стандарти за описание, в които преобладава наративността при обяснението на различните постановки.

За ориентиране и качественото използване на стандарта определено се изиска висока библиографска култура³⁶.

Много интересна и стойностна публикация относно цитирането е поместена в през 1997 г. в списание „Наука“.

Статията е озаглавена „Цитирането – обратната връзка на творчеството“, а неин автор е Магдалена Калайджиева.

Авторката разглежда компаративните възможности на цитирането за своеобразно „самосверяване“ на резултатите от дейността на даден учен или творец.

Според М. Калайджиева се обособяват четири групи цитиране:

1. Пряко цитиране – когато се представя фундамента на изследването, състоящ се от едно или няколко научни постижения на цитирания учен. В тази група се отнася и самоцитирането, които дава възможност на изследователя да представи своята научна продукция;

2. Допираemo цитиране – дава сведения за съседни на изследваната област научни резултати, като се поясняват причините поради, които не са използвани;

3. Критично цитиране – използва се при наличието на съмнение в конкретна публикация, и чрез него са посочват несъответствията в емпиричните резултати, оборват се теоретични възгледи, различава се недобросъвестност и т.н.;

4. Цитиране на авторитети, които са задали параметрите за развитие в дадена научна област, понякога се използва в смисъла на прякото цитиране.

Логично е да отнесем тези изводи и към проблематиката на библиографското цитиране, като с тяхна помощ ще можем да оценим и неговата семантична страна³⁷.

През 2003 г. включвайки се в започнатата в електронно издавателство „LiterNet“ дискусия по въпросите на библиографското цитиране, и конкретно като отговор на публикация от Анжелина Пенчева³⁸, дългогодишните специалисти по библиография от Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ Антоанета Тотоманова и Ефросина Ангелова – Пенкова представят своята позиция, озаглавена „Цитирането – гледната точка на библиографите“³⁹.

По-късно тази статия е публикувана и в списание „Библиотека“, но с променено заглавие⁴⁰.

Авторките представят правила и много професионално изработени примери за описание на книги, статии, компактдискове, аудиокасети, електронни публикации, които са на нивото на съвременните изисквания за библиографска характеристика на документалните източници.

Примерите и тестовите разяснения са направени по достъпен за широката аудитория начин, което определя и голямата им практическа стойност⁴¹.

Примери за описание при цитиране са разработени и от Живко Иванов от ПУ „Паисий Хилендарски“ – Пловдив.

Позовавайки се на действащия стандарт за цитиране, авторът е представил образци за описание на непериодични, периодични издания, статии, картографични издания, грамофонни плочи, аудиокасети и др.

С изключение на малки несъответствия относно елементите на описанието, начините на съкращение и др. тези правила също могат да се използват в изработването на научен апарат към научен или творчески труд⁴².

Висока оценка трябва да дадем на Албена Вачева, която доста обемно и подробно изяснява международните конвенции и правилата за цитиране на информационни източници от ИНТЕРНЕТ⁴³.

Тези много ценни и крайно нужни правила би следвало да прераснат в съответен държавен стандарт, което много ще допринесе и за актуалността в дейността на българските библиографи.

Популяризация на правилата за описание на Интернет – ресурсите и своите идеи за това, Албена Вачева прави и на страниците на списание „Медиа свят“ през 2004 г.⁴⁴

Направеният дотук преглед фокусира вниманието ни върху проблемите от утилитарен характер на библиографското цитиране, които са обект на обществено обсъждане.

Информацията, която се получава посредством елементите на библиографското описание, определя статистическата функция на библиографията, което от своя страна дава солидна основа за наукометрични изследвания на информационните потоци.

Не малко автори използват възможностите на библиографското цитиране за получаване на конкретни изводи за състоянието на научната дейност.

Цитатът се използва като „измерител“ на стойността на публикациите, като индикатор за продукцията на даден учен или институция.

Въз основа на това възниква и терминът „цитат-анализ“.

Според някои учени цитат-анализът се възприема като един от параметрите на наукометрията и библиометрията, а други говорят и за „цитатометрия“⁴⁵.

Компликтните функции на библиографското цитиране като основа за документиране на съдържателната пълнота на научните трудове, възможностите при оценяване на научната дейност, резултатите от конкретни проучвания, създаването на специализирани указатели и информационни портали за регистрация на цитирането в научните разработки са обект на множество статии в България⁴⁶.

Причината за включването ни в тази дискусия е статията на Анжелина Пенчева „Цитирането – гледната точка на издавателския редактор“, която е публикувана в LiterNet.

Авторката споделя своя опит и проблемите, пред които са изправени издавателските работници в нашето съвремие.

Много верни и точни са изводите, направени за практиците след 1990 г. процеси в сферата на книгоиздаването.

Особено внимание е обърнато на редактирането на книги и на библиографското цитиране.

Авторката чистосърдечно признава, че не знае за съществуването на специален стандарт за цитиране, като казва „през 80-те и 90-те години може да се говори по-скоро за един или няколко полуофициални (!?) стандарта, т. е. може да се твърди, че нещо като стандарт все пак съществува“⁴⁷.

Тъжно е, когато един редактор, при това от известно българско издавателство, няма нужните библиографски познания, но още по-тъжно е, че в мнозинството български издавателства положението е същото.

Често ни се е случвало да отговаряме на въпроси, касаещи библиографското цитиране, които са задавани от хора с дългогодишен стаж в издавателската сфера.

Много хора считат, че редакторската дейност се състои само в езиково-стилови корекции и може би затова повечето от работещите в издателствата са с филологическо или друго образование, но за съжаление нямат целенасочено придобити издателска и библиографска квалификация или знания, които да бъдат гаранция за решаване на конкретни въпроси, касаещи библиографското оформяне на една книга.

Другият проблем, който отбележва Анжелина Пенчева, е нежеланието на някои автори да им бъдат извършвани корекции, и често пъти книгата излиза от печат с различни начини на цитиране, дори в рамките на една част от нея.

Не поради липса на знания се поражда и друг сериозен проблем, на който обръща внимание авторката, а именно хората, които имат „стремеж към оригиналност, която се изразява в нежеланието всички научни книги да бъдат оформени по един и същи начин, да изглеждат правени по калъп“, дори да стигат до такива нонсенсни твърдения, че оформлението та текста и справочния апарат „е израз на вътрешно усещане на автора“⁴⁸.

Подобни безмислици срещаме в статията на Горан Попов, която е озаглавена „За цитирането“ и е публикувана в списание „Съпоставително езикознание“ през 2003 г.

Съдейки по съдържанието ѝ, авторът по-скоро трябва да употреби за заглавие „Против цитирането“.

Горан Попов категорично отхвърля всякакви правила, които се прилагат в библиографското цитиране.

„Според мен линията на единния еталон за цитиране в науката е характерна главно за догматиците и доктринерите в науката“, казва той.

Опирайки се на творчеството на Исак Паси, Лудвиг Витгенщайн, Прус, Нищзе, той стига и по-далеч, като направо отхвърля totally идеята за библиографско цитиране.

Ето един от доводите му „Какво значение има, че този или онзи е казал нещо преди, което аз използвам. Когато го използвам – то вече е мое!“.

Авторът не прощава и на закона за авторското право, като с недвусмислен тон заявява, че цитирането е „творчески акт, въпрос на творчески избор е как да се цитира и следователно то не би следвало да се стандартизира“, като според него положенията в закона се явяват „цензура на творчеството“⁴⁹.

Може би и ние ще бъдем причислени към групата на „догматиците“ и „доктринерите“, като се присъеди-

ним към всички български библиографи, чиито мнения са обект на настоящото изследване и бяха разгледани досега.

Библиографите, които многократно изказват своите позиции за създаването на точни, ясни и най-важното общовалидни правила, които да залегнат в работата на автори и издатели.

Разглеждаме цитирането като важен елемент от междуличностната комуникация на различни нива, но ще има ли изобщо смисъл, ще се състои ли тази комуникация, ако не се подчинява на определени норми?

Например неизползването на стандарти и изисквания във фармацевтичната промишленост довежда до произвеждането на отрови.

Не се ли получава същото и при цитирането, само че тук говорим за по-опасен вариант – интелектуална отрова, която поразява умовете на реципиентите.

Изобщо отричането на библиографското цитиране, както и всички подобни твърдения, говорят по-скоро за несериозно отношение към науката и според мен подобни автори би трябвало да си потърсят друго поле за изява на своите способности!

Анализираните дотук публикации ни дават една ясна представа за това, че проблемите на библиографското цитиране съществуват от много време и дори наличието на специален стандарт от 1996 г. не е допринесла ни най-малко за тяхното разрешаване.

Авторите и издателите не знаят, а явно и не искат да знаят за наличието на правила за цитиране.

Конкретните въпроси на цитирането могат да се обособят най-общо в четири групи:

- издиране и подбор на литературата;
- библиографско описание на цитираните източници;
- систематизиране, озаглавяване и местоположение на описанието;
- съдържание на цитата.

Издирането и подбора на литературата зависят в голяма степен от познанията на учения в конкретната научна област и познаването на информационно-търсещите възможности на библиографските системи за информация.

Най-големи трудности авторите срещат в библиографското описание.

Разбира се, от един неспециалист не може да се изискват познания са същността на описанието, за неговото значение е т.н.т. теоретични въпроси.

Но мнозинството от авторите нямат и елементарни знания за изработването му, за елементите, областите и

използваните разделителни знаци, които се използват за да се получи качествен познавателен образ на документалните източници.

Някои автори не знаят какво е инверсия. Други знаят, но я използват където трябва и не трябва.

Задължително ли е включването на заглавието в описанието и може ли то да се съкращава? Ако може – в кои случаи?

Още кои елементи от описанието са абсолютно задължителни?

На какъв език се съставя описанието?

Мога да продължа дълго в задаване на такива въпроси, чиито отговори са многократно изяснени на страниците на действащите стандарти в България.

За съжаление библиографската картина, която се открива в различните издания, е направо потресаваща.

Понякога се натъкваме на наистина уникални образци, при които е абсолютно невъзможно да се разбере какво по вид и тип е цитираното произведение.

Друг сериозен проблем, които според мен все по-вече се задълбочава, е чуждопоклонничеството.

Напоследък много редакционни колегии на научни периодични и непериодични издания изискват от авторите да цитират по т. нар. „Оксфордска система“.

Както видяхме в България, въпреки съществуващите правила и практика, има много нередности в цитирането, може би всички се досещат какъв ще са резултатите от почти насилиствено въвежданата чужда система.

Казвам насилиствено, защото когато материалът не е оформлен, просто бива връщан на своя автор.

Даже трудът на един учен, които е бил в доцентска процедура, му е върнат от съответния специализиран научен съвет с пояснението, че цитирането трябва да е по „Оксфордска система“.

Трябва ли да използваме нерегламентирани правила само за да бъдем модерни?

Ще се повиши ли научността на публикациите, ако авторите бъдат окончателно объркани в начините на цитиране?

Още повече, че някои от постановките на тази система ни връщат развитието на библиографското описание в България някъде около първата половина на миналия век.

Няма да вземаме предвид и това, че „оксфордското“ цитиране се среща в множество варианти, които са неправилно (или правилно) взети от чуждестранни публикации.

На опитите за разискване на тези въпроси, най-правилно описващ това положение на нещата отговор беше

даден от един учен-историк, които каза „Преди преписвахме от руснаци – сега от американците и англичаните“!

Считаме, че такова поведение при цитирането е абсолютно недопустимо и е обида за цялата библиографска общност в България.

Голямо разнообразие се наблюдава и при озаглавяването на цитираната литература.

Може би тук е мястото да разгранишим един важен момент, а именно термина „Списък на използвана литература“.

В списъка на използвана литература се прилагат не само цитираните в текста документални източници, но и тези, които авторът е прегледал в хода на своето изследване, което показва, че той много детайлно е запознат с проблема и по този начин списъкът може успешно да се използва от други учени в бъдещите им проучвания по този или сходни въпроси.

Към заглавията в този списък няма препратки от текста, което определя и вариативност в тяхното подреждане.

Библиографското описание в този случай може да съдържа повече елементи и разделителни знаци от това при цитираната литература.

За това е недопустимо цитирането да бъде озаглавено „Използвана литература“

Най-често използвани са наименованията „Бележки“ и „Цитирана литература“, но се срещат и „Библиография“, „Забележки“, „Индекси“, „Лексикографски източници“, „Прегледани източници“, „Разработени издания“, „Ексцерпирани източници“ и т.н.т.

Наблюдават се и комбинирани заглавия. В „Бележки“ с препратки от текста са предадени авторовите коментари, а след тях в „Използвана литература“ са предадени и източниците.

За подреждането може да се каже същото, докато местоположението на описането при цитиране е в подобро състояние, понеже там се спазват положенията, заложени в стандартите.

Естествено трябва да се потърсят начини за преодоляване на цялата тази разнородност при изработването на научния апарат на документалните източници.

Много важно е популяризирането пред учените и масовия читател, и в този ред на мисли е похвална идеята на LiterNet да се провежда онлайн дискусия по тези проблеми, въпреки че изискванията за цитиране в този сайт се разминават с утвърдените стандарти.

Важен елемент е и добиването на съответни знания, което трябва да става още в университета.

Библиографията може да се използва във всяка научна и творческа област и би следвало университетските преподаватели да се замислят над това.

Лично ние сме малко пессимисти по отношение на решаването на тези въпроси, имайки в предвид актуалното и днес звучене на вече разгледаните публикации от средата на миналия век.

А въвеждането на библиографски дисциплини във всички университетски специалности, свикването на кръгла маса или законови мерки и санкции са в областта на научната фантастика.

Искрено се надяваме, че тази публикация ще улесни авторите в издирването на правила и норми за съставяне на библиографско цитиране и ще ги подтикне към по-голяма отговорност в съставянето на „библиографската подлата“ към техните трудове.

Изказваме благодарност към колегите от Народна библиотека „Петко Р. Славейков“ – Велико Търново, и специално на Цеца Тодорова за оказаното квалифицирано съдействие при работата с документалните източници, послужили за основа на настоящото изследване.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Речник** на чуждите думи в българския език / Състав. Мария Филипова – Байрова и др. С., 1993, с. 985.

² **Българска книга**: Енциклоп./Състав. Ани Гергова. София – Москва, 2004, с. 466.

³ **Бойчев**, Бойчо. Мълчание и цитиране в теоретичната комуникация. // М о р с к и н а у ч. ф о р у м . ВВВМУ Н. Й. Вапцаров, 4, 1998, с. 416 – 425.

⁴ **Шекерджийска**, Йорданка и др. Има ли значение цитирането? / Йорданка Шекерджийска, Николай Mateев. // С о ц и о л. п р о б л., 1980, № 4, с. 51–62.

⁵ **Калайджиева**, Магдалена. Цитирането – обратната връзка на творчеството. // Н а у к а, 1997, № 5, с. 20–22.

⁶ **Даков**, Димитър. Системи за научнотехническа информация. Свищов, 2004, с. 39.

⁷ **Василев**, Марин. Общо и приложно книгоznание. 2. доп. изд. С., 1970, с. 163.

⁸ **Пак там**, с. 165.

⁹ **Ковачев**, Марин. Наръчник по книгоznание, библиотекознание, библиография. В. Търново, 2004. с. 11.

¹⁰ **Българска книга...**, с. 57.

¹¹ **БДС 17377 – 96**. Библиографско цитиране. 29 с.

¹² **Пак там**.

¹³ **Десев**, Борис. Христоматия по българска обща библиография : Ч. 1. : До Освобождението. С., 1976. с. 66,

107–109 ; **Правдомирова**, Донка. Българската библиография до Освобождението. С., 2001, с. 25–27.

¹⁴ **Аргиров**, Стоян. Ръководство за уреждане на народни, общински, ученически и частни библиотеки. Пловдив, 1898, с. 26–83.

¹⁵ **Правила** за описване на книги в народните библиотеки / Под. ред. Тодор Боров. София, ББИ, 1947, 88 с.

¹⁶ **Правила** за описване на книгите в големите библиотеки. София, 1953, 132 с. ; **Ганчева**, Дора и др. Единни правила за описание на печатни произведения в масовите библиотеки / Дора Ганчева, Лилияна Албанска, Ценко Цветанов. 3. разшир. прераб. изд. София, Наука и изкуство, 1961. 64 с. ; **Божинова-Троянова**, Б. и др. Правила за описване на книгите в научните и в големите библиотеки и за нареждане на фишите в Азбучния каталог / Б. Божинова – Троянова, Л. Албанска. 2. разшир. прераб. изд. София, Наука и изкуство, 1962. 203 с. ; **Николаева**, Лилияна. Правила за описване на нотни издания. // И з в. НБВК и б-ката при СДУ [за 1959 – 1961], 1960, с. 585 – 600 ; **Божинова-Троянова**, Бояна и др. Правила за описване на периодични и поредични издания. 2. разшир. прераб.. изд. / Бояна Божинова-Троянова, Снежана Атанасова, Мария Спасова. // И з в. НБКМ, 6, 1968, с. 335–432 и др.

¹⁷ **Зотова**, Кремена. Постижения на библиографската стандартизация в България. // Б и б л и о т е к а, 1976, № 2, с. 34–36.

¹⁸ **Трайков**, Веселин. Библиографията в помощ на науката. // Н а р. к у л т у р а, № 36, 28 септ. 1957, с. 2.

¹⁹ **Кадамов**, Димитър. Научноизследователската работа и библиографията в областта на медицинската наука. // З д р а в. ф р о н т, № 10, 8 март 1958.

²⁰ **Тренков**, Христо. За библиографското цитиране в статиите в медицинските списания и сборници. // Х и р у р г и я, 1962, № 4, с. 427–431.

²¹ **Петкова**, Зорница. За по-висока библиографска култура. // Н а р. к у л т у р а, № 10, 9 март 1963, с. 3.

²² **Инструкция** за рефериране на книги, статии и други публикации за реферативните издания на страните – членки на СИВ за естествените и техническите науки. – София : ЦИНТИ, 1963. – 8 с.

²³ **Указания** за техническо и библиографско оформяване на изпращаните за публикуване в списание „Неврология, психиатрия и неврохирургия“ статии. // Н е в р о л о г., психиатр. и неврохирург., 1964, № 3, с. 231–232.

²⁴ **Тренков**, Христо. Някой въпроси на издателската култура. (Писмо до редакцията). // Н о в о в р е м е, 1965, № 2, с. 124–129.

²⁵ **Първанова**, Йорданка. По-голямо внимание на библиографския апарат в научните публикации. // Б и б л и о т е к а, 1965, № 10, с. 17–19 ; Състоянието на библиографския апарат в научните публикации (Някой изводки от наши проучвания). // И з в. НБКМ, 6, 1968, с. 279–288.

²⁶ **Вълчева**, Анелия и др. Правила за описване на статии, рецензии и други материали, публикувани в периодичния печат, в книги и сборници / Анелия Вълчева, Ст. Кънчев. // И з в. НБКМ, 10, 1970, с. 201–257.

²⁷ **Зотова**, Кремена. Цит. съч. До 1970 г. в България са издадени само пет стандарта, касаещи библиотечно-библиографските дейности.

²⁸ **БДС 9735 – 72** Описание на печатните произведения за библиографски и информационни издания и за библиотечни каталози. 20 с.

²⁹ **Пак там.**

³⁰ **Станкова**, Евгения. Защо не се спазва стандартизацията за библиографското описание. // Б и б ли о т е к а р, 1977, № 7–8, с. 87.

³¹ **Ковачев**, Марин. Как да цитираме. В. Търново, Окр. б-ка П. Р. Славейков, 1980. 8 с.

³² **Ковачев**, Марин. Оформяне на справочно-методическия апарат към научно съчинение. В. Търново, Окр. б-ка П. Р. Славейков, 1984. 18 с. ; Библиотека – книга – читател. София, 1986. с. 41–45 ; Оформяне на справочно-методическия апарат към краеведско научно съчинение. // А р х и в за поселищ, проучв., 1996, № 1-2, с. 179–190 ; Краезнание. В. Търново, 2004. с. 128–134.

³³ **Закон** за авторското право и сродните му права. // Д ъ р ж. вестник, № 50, 29 ноем. 1993, с. 2–15.

³⁴ **Закон** за изменение и допълнение на Закона за авторското право и сродните му права. // Д ъ р ж. вестник, № 28, 4 април 2000, с. 1–.

³⁵ **БДС 17377 – 96** Библиографско цитиране. 29 с.

³⁶ **Пак там.**

³⁷ **Калайджиева**, Магдалена. Цит. съч.

³⁸ **Пенчева**, Анжелина. Цитирането – гледната точка на издателския редактор. LiterNet. 15.06.2003. < <http://www.liternet.bg> > (14.02.2007).

³⁹ **Тотоманова**, Антоанета и др. Цитирането – гледната точка на библиографите / Антоанета Тотоманова, Ефросина Ангелова-Пенкова. LiterNet. 29.06.2003. < <http://www.liternet.bg/publishing/atotomanova/citiraneto.htm> > (14.02.2007).

⁴⁰ **Тотоманова**, Антоанета и др. Цитирането на литература – проблем на автори и издатели / Антоанета Тотоманова, Ефросина Ангелова – Пенкова. // Б и б ли о т е к а, 2004, № 2, с. 7–16.

⁴¹ **Тотоманова**, Антоанета и др. Цитирането – гледната точка...

⁴² **Иванов**, Живко. Примери за библиографско описание при цитиране на различни видове издания. Pu.acad.bg. 1999 – 2001. < <http://slovo.pu.acad.bg/ma/Standart1996.samples.htm> > (27.02.2007).

⁴³ **Вачева**, Албена. Международни конвенции за цитиране на източници от ИНТЕРНЕТ : В 2 ч. LiterNet. 18.05.2003 – 02.08.2003. < <http://www.liternet.bg> > (27.02.2007).

⁴⁴ **Вачева**, Албена. Интернет и стандартите за цитиране. // М е д и а с в я т, 2004, март, с. 30.

⁴⁵ **Шекерджийска**, Йорданка и др. Цит. съч

⁴⁶ **Първанова**, Йорданка. Състоянието на... ; **Шекерджийска**, Йорданка и др. Цит. съч. ; **Иванова**, Марина и др. Библиографско самоцитиране в някой български списания / Марина Иванова, Димитър Томов. // И з о п и т а на здрав. завед., 1981, № 3, с. 95–104 ; Цитиране на български автори и литература в пристатийната библиография на съветските медицински списания. // Б и б ли о т е к а р, 1981, № 1, с. 21–22 ; **Мутафов**, Христо. Възможностите на цитационния анализ при оценката на научните постижения. // П а к т а м, 1982, № 9, с. 12–16 ; Библиографското цитиране – основа за документиране на семантичната пълнота на научноизследователските разработки. // И з в. НБКМ, 19, 1987, с. 315–325 ; **Томов**, Димитър. Върху възможностите на цитат – анализа при изследването на българската медицинска наука. // Б и б ли о т е к а р, 1983, № 1, с. 22–25 ; За цитирането в българските медицински списания. // П а к т а м, 1984, № 10, с. 11–14 ; **Стоянова**, Люба. Някой формални признаки за определяне информационната стойност на публикациите в научните списания. // П а к т а м, 1983, № 7, 23–26 ; За цитирането на българската литература в съветските издания по животновъдство и ветеринарна медицина. // П а к т а м, 1983, № 9, с. 43–45 ; **Петкова**, **Видева**, Лада. Наукометричен и библиографски анализ на цитираните списания в кандидатските дисертации по стоматология (1950–1980 г.). // П а к т а м, 1986, № 8, с. 11–14 ; **Рожков**, Сергей и др. Публикационна активност и цитируемост на българските учени – състояние и тенденции / Сергей Рожков, Людмила Иванчева. // С т р а т е г. на образ. и науч. пол., 2000, № 3, с. 46–55 ; Публикационна активност и цитируемост на учени от България и Латвия в периода 1993–1998 г. // П а к т а м, 2001, № 1, с. 66–75 ; **Петкова**, Зорница. Теория и методика на научната информация. Документални източници. София, 1975, с 164–169 ; Указатели на цитирана литература. // Б и б ли о т е к а р, 1979, № 7–8, с. 90–93 ; **Тричкова**, Елисавета. Български технически индекс за цитиране – информационен портал за регистрация и следене на цитиране на българските научни резултати. // А в т о м. и и н ф о р м., 2005, № 4, с. 24–27, 28.

⁴⁷ **Пенчева**, Анжелина. Цит. съч.

⁴⁸ **Пак там.**

⁴⁹ **Попов**, Горан. За цитирането [в науката]. // Съпостав. ез и к о з н., 2003, № 2, с. 119–129.

⁵⁰ **Трайков**, Веселин. Помощният апарат в научната литература. // Г о д. ББИЕП [за 1958–1960], 7, 1961, с. 21–32.

⁵¹ **Илиева**, Лилия. Цитатът като диалог. LiterNet. 17.09. 2003. < <http://www.liternet.bg> > (14.02.2007).

БЪЛГАРСКОТО КНИГОИЗДАВАНЕ

ЕДНА ЮБИЛЕЙНА РАВНОСМЕТКА (Нова библиография за дейността на издателство „Просвета“)

Ст. н. с. г-р Щвеманка Панчева

В края на 2006 година излезе от печат поредната четвърта част от библиографията на издателство „Просвета“*. Тя следва възприетия преди повече от десет години модел за пълно ретроспективно библиографско разкриване на книгите на издателството, отразява продукцията му за най-новия период (1990–2005) и е посветена на 60-та му годишнина.

Най-голямото издателство за учебна литература у нас с възрожденското име „Просвета“ има респектиращ обем от издания – около 16 000 – за целия период на съществуването си. С пълното разбиране за значимостта на мястото, което издателството заема в усъвършенстване на учебния процес и за формиране на ефективна образователна политика в страната, ръководството на „Просвета“ още в средата на 90-те години, в навечерието на половин вековния му юбилей, замисля създаването на поредица от библиографии, отразяващи неговата книжна продукция. Така последователно се появяват библиографските указатели, регистриращи книги на издателството в хронологичен ред – за 1945–1970 (т. 1-2); за 1971–1984 (т. 3), за 1990–2005 (т. 4). Съставянето им се поверява на водещи специалисти от Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Подготовката на подобна библиография преследва няколко различни цели. На първо място, тя може да се

възприеме като визитна картичка на издателството, като най-точно и нагледно свидетелство за неговата дейност през годините. От друга страна, това е справочник с голям информационен потенциал, който предлага възможност за най-разнообразни тематични издирвания, подпомагащи пряката работа на педагоги и други специалисти в областта на образованието. Значението на настоящата библиография следва да се измерва и в по-общ контекст. Обобщавайки книжната продукция на водещото в България издателство за учебници, при това за голям хронологичен период, тя отразява като в огледало не само постиженията и добрите традиции в българското образование, но и лутанията, залитанията по едни или други образователни модели, дори деформациите, които го съпътстват, особено в годините на динамични политическо-икономически и социални промени в живота на обществото ни. В този смисъл библиографската поредица ще послужи и при по-задълбочени изследвания, свързани с най-новата история на средното образование у нас, защото документира не само съдържателните промени в учебния процес, но и настъпилите технологично-информационни нововъведения.

Ще се спра по-подробно на четвъртата част на библиографията на издателство „Просвета“, която отразява последния, особено динамичен 16-годишен период от дейността му и включва около 3 000 записи. Тя е съставена от екип от сътрудници на направление „Национална библиография“ в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – Ефросина Ангелова-Пенкова, Силвия Трендафилова Филирова, Райна Минчева Струмина; Библиогр. ред. Ефросина Ангелова-Пенкова. – 2006. – 312 с.

* Издателство Просвета : Библиография : Ч. 1 - . – София: Просвета, 1995 – . Ч. 4. 1990–2005 / Състав. Ефросина Антонова Ангелова-Пенкова, Силвия Трендафилова Филирова, Райна Минчева Струмина ; Библиогр. ред. Ефросина Ангелова-Пенкова. – 2006. – 312 с.

справочника са послужили записите от базите данни на текущата национална библиография на България, което гарантира неговата пълнота, точността и професионалното представяне на данните.

В библиографския указател „Издателство „Просвета“ 1990–2005“ са включени всички депозирани в Националната библиотека документи, които са обект на Националната библиография на Република България – книги, графични, картографски издания, а също и издания на некнижни и електронни носители (аудиокасети, компактдискове, дискети и др.). Всеки от посочените видове материали е групиран самостоятелно, като вътре в него описанията са подредени хронологично – според годината на отпечатване. В рамките на една година сведенията се представят азбучно в две поредици – на кирилица и на латиница. Избраната структура на библиографията осигурява бързина на търсенето и е много прегледна – открояват се както различните видове документи, така и всичките им преиздания през съответните години. Възприетият начин на подреждане допринася за извлечане от библиографията и на разнообразни статистически справки, например за броя на издадените в конкретна година книги или електронни издания, за отпечатаните учебници на чужди езици и т. н.

Библиографското описание е строго подчинено на БДС за съответния вид издания, както и на възприетите у нас международни стандарти за описание на некнижни и електронни ресурси. Спазени са и съществуващите предписания за съкращения на типични думи и словосъчетания за печатните произведения, написани с кирилска или с латинска азбука.

Специално следва да се открои пълнотата на включените данни. Подробно е посочено интелектуалното участие, индивидуално или колективно, в подготовката на изданията – автори, съставители, редактори, художници, илюстратори, преводачи, както и институциите с авторска отговорност. Чрез именния показалец са направени и необходимите връзки между различните форми на името на едно и също лице, както и псевдоними, транслитерирана форма (за националните автори, преведени на чужди езици), двойна фамилия и др. Идентичен подход е приложен и при изработването на показалеца на колективните автори. В описанието могат да се намерят детализирани сведения за подзаглавието, в което почти винаги присъства и типът на публикацията (учебник, помагало, сборник, тестове, тетрадки за самостоятелна работа, практически спътници и др.), предназначението за съответния клас или профилирано училище и т. н. Важна информация за издателската по-

литика на „Просвета“ носят и данните за поредността на издаването, за серията, към която принадлежи дадената книга, за вида на печата, тиража (до 2000 г.) и цената ѝ, както и за ISBN номера, който я легитимира в международните издателски системи. Отделните описание отразяват и настъпилите промени в наименованието на самото издателство през годините – Държавно издателство „Народна просвета“, Държавна фирма „Просвета“, „Просвета ЕООД“, „Просвета – София АД“. Под формата на забележки се дават също ценни сведения за наличие на прикнижни библиографии, резюмета, показалци, речници на термините. Където е необходимо, се разкрива съдържанието на отделните части и се изброяват приложениета. Удачен е подходът на съставителите да се посочат в едно общо описание учебните комплекти, т. е. заедно с учебника да се представят и тетрадките към него, книги за учителя и др. подобни помагала в комплекта.

Съществена роля за по-цялостното възприемане на библиографския указател играе неговият справочен апарат под формата на взаимодопълващи се показалци. Той подобрява значително евристичните възможности на библиографията, предлага допълнителни аспекти за разкриване семантиката и читателското предназначение на отразените в нея документи. В настоящия справочник са оформени 5 показалеца: именен; на колективните автори; на книгите, описани под заглавие (когато имат повече от трима автори); на обособените серии; систематично-предметен.

Безспорно е удобството на именния показалец, както за бързото достигане до пълното описание на документа, така и за открояване на публикационната активност на авторите на учебници по съответните учебни предмети. Именният показалец дава нагледна представа и за това, произведенията на кои музикални творци – наши и чужди – се предлагат от издателството на електронен носител.

Особено ценни са по мое мнение показалеца на серите и систематично-предметният, защото подчертават в най-голяма степен спецификата на издателство „Просвета“. Както е известно на изследователите на книгоиздаването у нас, замислянето и осъществяването на серии (поредици, библиотеки) от едно издателство е признак на добре премислена стратегия, която цели по-дълготрайното привличане на широк кръг потребители чрез множество публикации, обединени от сродна тематика или предназначение. В това отношение издателство „Просвета“ има както утвърдени традиции, така и новаторски идеи. Настоящият показалец на

серите обхваща 37 наименования, част от които са тясно свързани с учебния процес и са съществували и в по-ранните периоди от дейността на издателството – напр. „Библиотека за ученика“ с подсерии „Алеф“, „География“, „Природонаучни знания“, „Слово“, „Личности и литература“; а също „Библиотека за родителя“, „В помощ на учителя“, „Поредица „Творчески портрети“, „Поредица „Родна реч“, „Поредица „Учители будители“ и др. Появяват се и нови серии, които да отговорят на съвременните изисквания в образователния процес като „Компютърт и образованието“, „Математика и информатика – извънкласна работа“, „Матура за отличен“, „Нова българска критика“, „Sofia university admission test of English as a foreign language“ или други, предлагащи занимателни развлечения – „Цифрови кръстословици : За малки и големи“, „Detektiv“ и др.

Много полезен за детайлно навлизане в съдържанието на библиографията е систематично-предметният показалец. Той е съставен въз основа на съвременните Таблици на десетичната класификация на науките, но е допълнен и с множество предметни рубрики, които подпомагат лесния и бърз достъп до описанията на интересуващите ни книги. Рубриките и подрубриките освен по тематика се подразделят и по типа издание – учебници; учебни помагала; биографични материали; ръководства, наръчници, справочници; христоматии; антологии, подбори, цитати и др. Отделно в съответните отрасли са обособени материалите, свързани с методиката на преподаване в различните класове. Подрубрики са оформени и за звукозаписите. Систематично-предметният показалец в най-голяма степен доказва високия професионализъм на съставителския екип. Той е изработен компетентно и сполучливо съчетава в себе си подробното семантично групиране на материалите с прегледна и иерархично подредена подсистема, откряваша типовете издания и възрастовата им насоченост.

В заключение бих искала да подчертая, че в ръцете на читателя е една добре структурирана и професионално изпълнена съвременна библиография с отлични информационни възможности, която успешно се вписва в досегашната библиографска поредица за издателство „Прогрес“. Тя е и ретроспективен печатен каталог на продукцията му, и сериозен ресурс за педагога и изследователя на просветното и издателско дело, и „навигатор за родители“ в разнообразието от учебни издания, заливащи непрекъснато книжния пазар у нас.

Национална кръгла маса за освобождението на Златарица

Стела Асенова

В община Златарица тържествено бе отбелязана 130-годишнината от Освобождението на града. За паметното събитие на 28 юни 2007 г. в Златарица се събраха гости от цялата страна.

След посрещането на официалните гости в заседателната зала на общината, в храма „Св. Никола“ се отслужи панихида за загиналите руски войни, извърши се възпоминателно поклонение и поднасяне на венци на паметниците. Златарчани и гости се поклониха и на паметника на загиналите руски войни в местността „Попово бърдо“.

Най-впечатляващата проява под патронажа на кмета на общината г-н Стефан Добрев бе провеждането на националната кръгла маса на тема „Значимостта на Освободителните боеве при Златарица“ в Ресурсен училищен център при СОУ „Св. св. Кирил и Методий“.

В научния форум участваха университетски преподаватели от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, СУ „Св. Климент Охридски“, Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград, специалисти от музеите в Плевен, В. Търново, Омуртаг. Със свой доклад на националната кръгла маса участва и главният редактор на сп. „Издател“ доц. д-р Лъчезар Георгиев, който очерта с критико-библиографски преглед ролята на общинския вестник „Златарски пламък“ (1988–1990) за осъществяването на редица публикации, рубрики и тематични страни върху темата за националноосвободителното движение и Освободителната война 1877–1878 г.

На форума бе представена и книгата на Петър Влахов „За свободата на Златарица“ (В. Търново, Фабер, 2007. 132 с.). Изданието включва исторически очерк върху бойните действия на руските войски и българското опълчение по време на Освободителната война и най-вече през втората половина на 1877 г., когато районът на Златарица става място на решаващи и съдбоносни за извоюването на българската свобода епични сражения. В книга е включена статистика на убитите, ранените и безследно изчезналите руски войни и на проявилите героизъм в боевете за Златарския край офицери и войници, на командантите в Златарица, а също и биографии на изявени руски офицери, взели участие в боевете за града и околните селища. Включен е и списък на руските и българските военни части, пребивавали в Златарица от 28 юни 1877 г. до 3 януари 1878 г. Поместени са още хроника на действията на руската освободителна армия в Златарския край и списък на опълченците от Златарица, извлечен по сведения от Централния военен архив.

В приложението на книгата, снимков материал, картички и планове на бойните действия в района. Така поднесено, изданието може да се ползва от специалисти по история, краеведи, читатели с интереси към този важен период от родната ни история.

ВЕСТНИК „ЯНТРА ДНЕС“ ПРЕЗ ГОДИНИТЕ

Таня Йорданова

Вестник „Янтра ДНЕС“ е един от водещите информационни източници за жителите на област Велико Търново. Всекидневникът се появява в една развиваща се с бързи темпове медийна среда, в която започва да се конкурира с останалите вече утвърдени местни медии – още два областни всекидневника, две кабелни телевизии и пет радиа. За да върви в крачка със съвременните тенденции и да задоволява нуждата от информираност на читателите, която непрекъснато се увеличава, вестник „Янтра ДНЕС“ претърпява редица промени. В условията на постоянно разширяващия се медиен пазар вестника има стремеж да отговори на потребностите, настроенията и любопитството на голяма, разнообразна и разпръсната по своята същност аудитория.

Изданието стартира през 1998 година. Неговият нулев брой излиза на 24 юли 1998 г. под името „Янтра“. По време на деветгодишната си история вестникът търпи промени в графичното оформление и тематичната организация на информационния материал, с цел изграждане на едно съвременно, интелигентно издание.

Вестникът започва да излиза на по-малкия, но по-удобен и търговски по-изгоден формат А3. В първата година на издаването графичният облик на всекидневника отговаря на стремежа му към информационно насищане. На първите 3-4 страници са разположени информационните жанрове – новините. Има една-две страници за анализи, коментари, интервюта, спортна страница, страница за свободно време. Общият му обем е осем страници. Материалите, които са разположени на първите страници, са много на брой, кратки и тематично разнообразни. Наблюдава се изобилие от заглавия, които понякога достигат и до 18-20. Характерно е цялостно хоризонтално подравняване, състен текст с разделителни линии между колоните в един материал, малък шрифт на заглавията, което утежнява страниците и затруднява четивността. Забелязва се стремежът на информацията да е обективна и представена по възможно най-достъпен начин. Чрез страниците за анализи, коментари и интервюта се балансира информа-

ционното насищане на предните страници. На тях се разглеждат важни актуални обществени, политически и икономически въпроси. Фотографията е ограничена. Появяват се малко на брой и малки по размер снимки, които имат предимно илюстративна функция.

Първата съществена промяна в графичната структура на всекидневника е извършена година след излизането на първия брой. Първата и последната страница вече са пълноцветни. На първата страница се публикува голяма снимка, която вече е със самостоятелна функция. Появяват се препратки към вътрешността на изданието с цел насочване на вниманието на читателя и задържане на неговия интерес. Все още е налице тенденцията към публикуване на голям брой информационни материали на първа страница. Вътрешните страници вече имат ясно изразен водещ материал. Хоризонталното структуриране се заменя от вертикалното, иерархично разположение.

В следващите години вестника постепенно променя и усъвършенства визията си. През 2001–2002 г. се забелязва значително намаляване броя на заглавията и акцентиране върху функцията на фотоса. Подчертава се и ролята на водещото заглавие, с което все повече се стреми привличане на интереса. Същевременно в структурата на вътрешните страници вече се оформят графично един или два акцента – използване на растерни подложки, оформяне на информацията в каре, подчертаване с един или друг похват на заглавията. Наблюдава се намаляване броя на информациите и тяхното по-разчупено и вече тематично обособяване. Засилва се ролята на сериозните разработки с аналитичен и коментарен характер, както и на интервютата и разследванията.

През 2003 г. вестникът увеличава обема си на 12 страници, а петъчния брой е на 24. В него са добавени т. нар. страници за свободно време – по-леки развлечателни четива, кръстословици и др. Увеличава се и броя на пълноцветните страници. Стремежът за по-силното привличане на читателското внимание се осъществява

ЯНТРА ДНЕС
Областен всекидневник

Пътник - издавана, 12-14 март 2007 г.

Цена 0,40 лв. Година X, брой 8 (2140)

На изложението се за въвеждането на новия купон "ДНЕС" в БДР на изложението на 10 март в София, Тирговският център. Благодарим екипите на изложението и на "ДНЕС" за им бързото и добре организирано участие.

За да издържат по три дни на купон

Тийнейджъри вземат опасни медикаменти

На 17 май избират новия ректор на ВТУ

Измериха най-високата температура от 47 години

народният представител бойко борисов организира приемни:

- в ап. 8 Национална банка до 16 ч. (събота) в ЕЗД
- в ап. 203 на Столичната прокуратура
- в ап. 10 на парламента

автоцентър Мирк

ГРЕСТОКОМЕРС

КУРСОВЕ по ДДС

КОМПОНИЕНТИ

ФУРАЖ РОСИЦА

Като цяло изданието залага на обективността при поднасяне на новините, набляга на краткото, точното и в същото време изчерпателното представяне на информацията. Изказът е изчистен, стегнат и достъпен. В статиите за анализи и коментари е налице стремеж да се проследи и разгледа темата от възможно най-много гледни точки. А интервюто дава възможност за представяне на гледищата на влиятелни личности, които могат да се определят като лидери на общественото мнение. Интервютата повишават тиражите на вестника, защото бързо привличат интереса на читателя. Всекидневникът държи на извоюваната си позиция на сериозно издание и съвсем стриктно се придръжа към истиността на фактите при публикуване на получената информация. При разследванията, анализите и коментарите субективността е в рамките на допустимото. Тя направлява излагането на данните, но не променя информацията, не изопачава, не обижда, не унизиya. За това допринасят личните качества на журналистите във вестника. Те имат значение и при подбора на новините, което зависи от субективната преценка на журналиста. „Янтра ДНЕС“ търси интересното, необикновеното, рядкото. Важна е актуалността на информацията и близостта на представените събития, засягащи живота на хората от региона. По тази причина за новините, свързани с областта, е отделено повече място. За актуалността на фактите вестникът разполага с екип от кореспонденти в по-големите градове в областта. За изградения авторитет на изданието допринасят и верността на данните, точността и автентичността на сведенията. Новините са занимателни (теми, които представляват интерес), кратки, за улесняване на възприемането им и постигане на по-голям ефект у читателя, и ясни – по-обикновен стил и език, за да бъдат по-разбираеми. Всекидневникът се придръжа към добрия език, чете се легко и се разбира. За улеснение на читателите и в крак със съвременните тенденции вестника има и електронен адрес.

В историята на областния всекидневник до днес се забелязват значителни положителни промени, които поставят изданието на едно от първите места на медиен пазар. Вестникът е извоювал авторитет на сериозна и отговорна медиа, а съвременният облик допринася за утвърждаване на позицията му. Занапред стремежът на всекидневника може да бъде все така успешно да зачиства тази позиция и да се развива и усъвършенства успоредно с новите стандарти и потребности от информираност.

чрез увеличаване на снимковия материал и подчертаността във формулировката на заглавията, които през 2005 г. са вече и с по-плътен шрифт. През същата година, освен акцентирането върху по-внушителното заглавие, се извършват и други положителни промени в графичното оформление. Премахват се разделителните линии между колоните в един и същ материал, което от своя страна улеснява четивността и възприемането на информацията от читателя. Подобрява се графично и стилово цялостната структура на вестника. Първата страница вече е с едно или две основни заглавия и голяма снимка, също така присъстват и отправки.

Последната промяна, извършена с цел иновация визията на вестника, е смяната на обикновената вестникарска хартия, на която се печата всекидневника, с по-качествена. Вестникът излиза на 12 страници, като приложението „Справочник ДНЕС“ е отделно от основното тяло на изданието. Първият брой излиза и с приложение с телевизионните програми, което вече е обособено като отделна книжка за по-практичното и удобно ползване от потребителите.

СРАВНИТЕЛНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА СЪВРЕМЕННИ БЪЛГАРСКИ МАСОВИ УНИВЕРСАЛНИ ПЕРИОДИЧНИ ИЗДАНИЯ ИЛИ ЗА ИЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИЯ СРЕЩУ ВЪЛНАТА „ЖЪЛТА“ ПРЕСА

Таня Бунева

Изследването е насочено върху едни от най-популярните и най-тиражирани, според издателите им, съвременни списания в България. В центъра на внимание са отделни броеве на сп. „Бляськ“ (бр. 5 от 2007 г.) и сп. „Story“ (бр. 5 от 2007 г.), явяващи се симптоматични за нивото на информационно моделиране както в тези периодични издания, така и в аналогични на тях.

Авторът на този текст пристъпва към задачата си, за да разбере какво прави цитираните издания популярни сред дамската половина от читателската аудитория. Фиксираните тук издания често са наричани „женски четива“ и са изпълнени, за съжаление, предимно с „жълти новини“, които са предназначени да задоволяват елементарното, а често и – пошлото любопитство. Водеща за пишещия настоящите редове е идеята не на елементарното критикарство, а на назованаване на същността на информационно-комуникативната феноменология, за да се достигне до подобаващото интерпретиране, разбиране и опериране с нея (с максимална тенденция – да бъде преодолявана чрез конструктивни решения).

Отдна страна е важно да се знае, че в съвременното обединено и изпитващо редица затруднения общество, в което доминират дефицитите, има кой „щедро“ да се грижи и да насочва вниманието към назованата по-горе аудитория, но, от друга страна, буди тревога и загриженост липсата на създателност, положителна насоченост в заявлената позиция на издателя на списанията.

Пишещият тези редове си дава сметка, че книжният ни пазар от периодични издания не се ограничава с цитираните две списания – израз на открита и откровена пошлост. Който и да застане обаче пред вестникарски павилион, ще открие с удивление огромно изобилие от подобни издания.

От кориците и на двете списания се разбира, че те се публикуват от един и същ издател и една и съща печатница (!). При това и двете издания имат едновременно с това и един и същ редактор, както и един и същ екип подготвя статиите, поместени в тях. Може би именно описаното определя феноменалната еднаквост и в 99 % от поднесената информация.

При разгръщането на списанията силно впечатление правят еднаквите фотографии и реклами, които популяризират периодичните издания. Това ново изобретение ли е – едновременно и да се рекламират едни и същи „неща“ (вж. по-долу), и да се пестят пари!?

При по- внимателното зачитане на информацията, поместена в статиите, стават ясни и други прийоми, които говорят много показателно за периодичните издания. От странициите личи ясно, че журналистите, подготвящи списанията, не само не познават правописа, но и не разполагат с правописен речник и не проверяват от достоверен източник поднесената информация. Това говори за съжаление, и за публиката, която изкупува тези списания и има нужда от тях.

Еднаквата информация е поднесена и по един и същ начин.

Толкова ли може екипът или просто той не иска да се обременява повече?

Тематиката е еднаква, правописните грешки – също, както и рекламите... Тогава защо се издават две списания? Нали живеем в XXI век... Защо не спасим горите от тези хора, стремящи се към многото и уникалното, и стигащи единствено до еднообразното, шаблонното, скучното и пошлото...

Разглежданите теми и подтеми в списанията („Бляськ“ и „Story“) са: българските „звезди“, световната мода, съвети за ефекти на красота, хороскоп, фотографии и реклами.

Подзаглавието на сп. „Бляськ“ е „Какво са звездите без ...“, а на „Story“ – „Всяка звезда си има ...“... За

какви звезди става въпрос? Нима в България има толкова известни личности, за чиято слава е здравословно общество да знае?... Да, имаме Васко Василев, Албена Денкова и Максим Ставийски – популярните ни лица през XXI в., но за тях не става въпрос в цитираните издания. Тук звездите са **попфолк певците и манекените, контингентът на нощния живот и криминалните събития**. Какви звезди! Какви известни личности? Нима можем да ги наречем така след като и те, като нас, пазаруват от „BILLA“, припечелват пари, с които да си купуват дрехи от „Илиянци“ и чрез тях се стремят да привлекат вниманието на „бизнесмените“, за да станат техни евентуални спонсори.

(Настоящето изложение не позволява на автора да използва понятието „мутра“, което тук е заменено от придобиващото все по-широко и застрашителни размери понятие „добре облечен бизнесмен“) (вж и с. 515 на „Нов правописен речник на българския език“ /Бълг. акад. на науките – София: Хейзъл, 2002). За дълбоко съжаление в цитираното съвременно авторитетно академично издание са поместени подобни термини („мутра“ и т.н.), но модерните термини, продукти на ХХ–XXI в., отсъстват. Може би това се случва, защото понятия като **„техносфера“, „инфосфера“ и „семиосфера“** (които отсъстват в цитираното авторитетно академично издание) носят в същността си **ментално-умствено, духовно и интелектуално значение** (а терминът „мутра“ – не)...

Знае ли българинът какво означава да си част от елита на обществото, какво поведение следва да имаш и какво трябва да си постигнал, за да бъдеш определен като звезда?... Един популярен човек следва да се възползва от името си, за да разпространи **своята високоблагородна идея и да дари благотворително другите с плодовете ѝ...** Да, но звездите, третирани в изучаваните тук периодични издания, нямат идеи и стил, с които да поучат публиката (те не случайно са ориентирани към фенове) си. Днес са тук, утре изгрява друга на „необятния“ български небосклон ...

Заглавната страница на всяко периодично издание, очевидно, трябва да привлече максимален брой читатели и да помества информация, която да задържи вниманието ни за дълго. Това правят и цитираните две списания. На едното – примерът за българска звезда е добре настриганият попфолк изпълнител Азис, а на другото – т. нар. герой от „Big brother“ Дично (предаване, насищено до краен предел с пошлост и вулгарно поведение). И двамата (Азис и Дично) изразяват копиращата матрично поведение психика, опростени („просташки“ – срв.: с.753

по цит. по-горе изд.) изпъквания и пошлост, събрани в „елита“ ни, но най-добре на практика показват как от маскаради се изкарват много пари.

Ето в крайна сметка каква е „представителната“ извадка от „българския елит“, с който влизаме в културния дом на Европа.

Темите в рубриката „Звезди“ са: „Как Зизу си е купила нов телефон“, „Как Дично паднал от два стола на земята“, „Мистър България е видян с най-известната проститутка“, „Новите оргии на попфолк звездите“, „Кой с кого, как и защо изневерили“ и най-обсъжданата тема за „Сватбата на Азис и т.нар. Китаец“. Това ли са съдържателните и екзистенциални въпроси на българското общество!?

Дали на първа страница на вестник „Таймс“ е възможно да се разгледат цитираните тук важни и много наболели въпроси? Просто е недопустимо световните медии да не отразят тези събития, но „Бляськ“ и „Story“ са навсякъде и българските читатели не бива да пропуснат „важната“ информация. За съжаление читателят, към когото е насочена тази информация, се интересува именно от нея и попълва културния си арсенал с понятия и думи от рода „Къде си, ма, парцал?“ (реплика на Азис – цит. по разглежданите тук периодични издания)...

Другите третирани теми са модата и ефектите на красотата, както бе изтъкнато. Това именно са рубриките, които са насочени към основния читател, намиращ се във възрастовата граница между 18 и 25 години. И тук отново идва мястото за реклама. И двете списания много умело ни показват как да трупаме макияж върху лицата си и чрез клоунските цветове да се превърнем в попфолк изпълнители. Мечтата на всяко малко момиченце неминуемо изглежда пародийно: „Азиса в страната на чудесата“.

Съветите за мода са еклектичен сблъсък на вкусове, отсъствие на мярка и култура на поведение и обличане. От едната страна е роклята (!) на Азис – с многото пайети, наслоения тюл, с дългите изкуствени мигли, тоновете черен грим и бижутата, взети назаем от витрината на някой некачествен и със съмнителна репутация магазин. Азис явно показва „Колкото повече, толкова повече“. От страниците ни гледа и попзвездата Дженифър Лопес – елегантна рокля, която е в тон с обувките, чантата и грима. Добрият стил подчертава по най-деликатния начин женската ѝ индивидуалност, но, за съжаление, нито Джон Галиано, нито Джан Франко Фере са в състояние да възвхавят женското начало в мъжа, колкото и да се иска на някои представители на обърканите, а често и открито „обратни“ по законите на природата вкусове...

И в двете списания („Бляськ“ и „Story“) са поместени фотографии на едни и същи дрехи, които са и с етикет-чата на цените. Оригинално! Като в магазин „Всичко по левче“. Известна американска актриса – стрелкичка върху блузата ѝ и цена. Ето откъде и за колко лева Джени Макартни си е купила дънките – Втора база на „Имиянци“ срещу 22 лева, както става ясно. Интересно, а дали и тя знае за това? Сигурно, но си мълчи, за да не тръгнат и другите „холивудски звезди“ от България насам.

Качествените от фотографско естество снимки, поместени на страниците на списанията, нееднозначно показват, че редакцията ангажира професионалисти в областта. Но, ако може и съдържанието, и темите да са издържани...

Описаното показва, че редакцията разполага със солидно количество материални средства за ефектно оформени пошли, порнографски фотоси и текстове с минимално количество социокултурна информация, лишена от смисъл страници. Въпреки представената тенденция, и двете списания са едни от най-купуваните в България...

... Жалко за дърветата! Възможно ли е в Холивуд да са интересни тези звезди, в Париж – тяхната модата, а в Европа – културата им?...

За съжаление у нас по вестникарските павилиони не могат да се открият културни, научни и интелектуални издания. Отговорът на въпроса „Зашто такива липсват?“ е, че няма средства!

Кога българинът ще разбере, че трябва да обогатява и интелекта си? Кога нашите управници ще благоволят да нахранят бедните ни души с гражданска образци – мисия на отданост – служене на обществото и съграждането на неговата действена култура? И не ние ли самите трябва първи да се погрижим за това? Кога вместо да си купуваме сп. „Бляськ“ и сп. „Story“, ще си купуваме обогатяващи културния ни свят издания? Интелектуалната общност следва да фокусира в публичното пространство този въпрос и езиковедите, вместо равнодушно да понасят непрестанното публикуване на „жълти издания“, вероятно ще подгответ в скоро време **ново издание на съвременен български език, в който да са поместени думи с ментално и интелектуално значение** (вж. например, посочените по-горе понятия в текста).

Изразените в материала становища не ангажират „Издател“. Авторката носи отговорност за характера на своя текст.

ПРЕДПОЧИТАНИ ТИПОВЕ ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА ОТ СТУДЕНТСКАТА ЧИТАТЕЛСКА АУДИТОРИЯ

**(Библиотечно-информационен център
на Специализираното висше училище
по библиотекознание
и информационни технологии)**

Елена Игнатова

От съществено значение е в епохата на високите технологии – през XXI в. – да се установи как стои въпросът с четенето на художествена литература от малото поколение.

Обект на настоящото изследване е читателската аудитория на Информационно-библиотечния център в СВУБИТ като едно специфично общество – от една страна – студенти, а от друга – самите тези студенти като архитекти на съвременния информационен свят.

Мотивът на автора на настоящото изложение е да направи **моментна фотографска картина на предпочитаните типове художествена литература, битуващи в процеса на четене в последния учебен ден в СВУБИТ на 2006 г.** Този ден е фиксиран по две причини:

1. От 1 януари 2007 г. България се присъединява към Европейския съюз и е желателно да се работи върху изграждане на база за сравнение на ключови феномени на четенето (какъвто е този на типовете художествена литература);

2. Подобни моментни картини в категорията „дълго време“ са историографскиrudименти за определяне статуса на обществото (каквато е дългосрочната стратегия на подетото тук изследване). Такива картини са

достоверни фотографии на духовния климат в гражданското общество; те са верен ориентир и за формиране на широкомащабна национално значима издателска политика.

Воден от съзнанието, че описва най-авангардната част от интелигенцията на България – нейното студентство, осъществяващият настоящото изследване и в бъдеще ще поднася на вниманието на специалистите от информационно-комуникативната сфера подобни моментни фотографски картини на процеса на четенето.

Авторът на тези редове има високата чест да е библиотекар в третираната тук институция и едновременно с това да е и част от студентството ѝ. Той не се стреми да даде детайлна картина на четенето на интересуващи го контингент. Задачата му е по-скромна – да фокусира вниманието върху художествената литература като феномен на читателския интерес от позицията на типологията на тази литература.

И така, предмет на темата на настоящото изложение е да се разгледа читателската аудитория и нейния интерес към художествената литература. За основа са взети заявените поръчки от страна на читателската аудитория.

Методът, чрез който е подето това изследване, се основава на директно наблюдение, събиране на емпирични данни по единна схема, създаване на система от признания, по които да бъде изследван обектът, достигане до систематизация на получените сведения и дедуктивно извлечане на изводи.

Като резултат от анализа наблюдаваме системна информационна картина на типовете художествена литература, намираща се най-често в обръщение сред студентската читателска аудитория, конфигурирана от интересуващите ни признания.

Проведеното наблюдение показва, че сред студентите в обръщение по жанрове се намират предимно романи, повести и лирика. И трите жанра (романи, повести, лирика) имат изражения в групите българска, западноевропейска и руска художествена литература.

Сред романите забележимо се откроява интересът от страна на читателската аудитория към западноевропейската литература (Бърnest Хемингуей, Джек Лондон,

Ерих Мария Ремарк, Томас и Хайнрих Ман, Скот Фиджералд, Стендал, Виктор Юго, Джон Стайнбек, Джеймс Джойс, Рафаело Джованьоли*); следваща по място е градацията на българските автори (Иван Вазов, Георги Караславов, Антон Дончев, Димитър Талев, Димитър Димов); конфигурацията завършва с руска литература (Лев Толстой, Алексей Толстой, Николай Василевич Гогол).

Лиричният жанр се характеризира с несъмнено предпочтение на българските поети (Христо Ботев, Иван Вазов, Никола Вапцаров, Атанас Далчев, Дамян Дамянов, Елисавета Багряна, Блага Димитрова); поредицата се продължава от руските поети (Александър Сергеевич Пушкин, Михаил Юриевич Лермонтов, Николай Алексеевич Некрасов); тук не се наблюдава интерес към западноевропейските автори, което, от своя страна, свидетелства за отсъствие на определено познаване на третираната традиция на художествената литература.

Сред повестите честотата на поръчките в областта на художествено-литературната проблематика се забелязва най-голям интерес към българските автори (Емилиян Станев, Георги Караславов, Иван Вазов); сред руските – Антон Павлович Чехов; отново отсъства аналогичен интерес към творчеството на западноевропейските автори.

По вид издания описаните по-горе групи могат да бъдат представени в два потока:

- отделни публикации (книги);
- публикации в списания и периодични издания (сборници).

Основният контингент от намиращите се в обръщение издания са самостоятелни публикации – книги, а периодичните издания – списания и сборници – се използват фрагментарно, предимно за справки.

Наблюдаваните автори се разпределят по хронология – по векове, както следва:

- XIX в. (50 % от поръчките);
- XX в. (30 % от поръчките);
- XXI в. (20 % от поръчките).

* Тук и навсякъде по-надолу посочените автори са дадени по честота на поръчваната от тях литература в Информационно-библиотечния център на СВУБИТ.

Във връзка с проведеното изследване са анкетирани 20 читатели, характеризирани по няколко признака:

- по възраст – от 19 до 25 год.;
- по пол – 10 мъже и 10 жени;
- по курс и специалност – от I до IV; от катедрите „Библиотекознание и библиография“, „Книгознание и книгоразпространение“ и „Информационни фондове на културно-историческо наследство“ (явяващи се терминологични аналоги на специалностите).

Прави впечатление отсъствието на останалите (извън изброените) специалности („Информационни технологии“ и „Информационно брокерство“), което бъди тревога и въпрос; повдига проблема за мястото на хуманитарните дисциплини в техническите специалности. Нима общият свод на знанието не е хуманитарно (концептуално!) натоварен?

Съществено е да се обърне внимание върху партитура куляризацията (раздробяването) на естественонаучното (технологичното) и философското (хуманитарното) мислене, които парадигмално (като начин на свързване между нещата) през ХХ–ХXI векове са съответни страни на единния цялостен диалектически феномен на информационното моделиране.

Препоръките, които произтичат от представения тук анализ, могат да бъдат приведени към следното лапидарно обобщение: **необходима е хуманитаризация на технологичните специалности като екология на образованието**, изразяваща се (измерима, наблюдаваема), в частност, чрез интереса на студентите към художествената литература.

Независимо от индустриализацията, информатизацията и технологизацията на съвременния ХXI в. е важно да се отбележи, че младите хора не прекъсват културната нишка с интелектуалните богатства на човечеството и продължават да търсят и да четат художествена литература, с което още веднъж доказват, че истински стойностните неща са неподвластни на времето.

КУЛТУРНО-ИНФОРМАЦИОННА ПАНОРАМНА КАРТА НА СОФИЯ – СТОЛИЦАТА НА БЪЛГАРИЯ (Един ден от живота на Студентското научно общество на СВУБИТ)

I. Встъпление

В слънчевия 23 декември 2006 г. – ден първи на Коледната ваканция – студентите от I курс от специалност Библиотекознание и библиография на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии (СВУБИТ), които са членове на Студентското научно общество, превърнаха предвидетата от тях **експкурзия по София** в своеобразна **академична практика** на изучаваната дисциплина „**Инфосфера: Когнитология**“.

Познаването на структурата за съхранение и представяне на знание – фрейма (по теорията на М. Мински (M. Minsky) позволи на тези студенти те да систематизират и наблюдават предварително изучените исторически пластове на един от най-древните градове не само в България, но и в Европа, и в света – столицата на страната ни – София.

Настоящото изложение е културно-информационна карта на София по маршрута на Студентското научно общество на СВУБИТ от 23 декември 2006 г.

Отделните фрагменти на тази публикация са авторски текстове на колегите – бъдещи архитекти на инфосферата, които правят първите си стъпки в изграждането на тази сфера още днес.

Целта на подетата работа е тя да очертае **панорамен маршрут** – основа за създаване на **културно-информационна карта на София** (която да бъде постепенно допълвана).

Георги Чончев

II. София: Обща историческа скица

По литературни източници Студентското научно общество на СВУБИТ фрагментира обобщено пластовете на **историята на София и Софийското поле** по следния начин:

– **новокаменна (неолитна) епоха** – от преди повече от пет хилядолетия (останки от селищата на най-ранните обитатели на тези земи са намерени при селата Кремиковци, Милковица, Бухово, Челопечене, Курило, Лозен и другаде; следи от жилища, градени от колове, измазани с дебел пласт глина, каменни оръдия на труда – брадви, тесли, длета, глинени съдове, керамика са открити в кв. „Гео Милев“ на София и на други места в града);

– **каменно-медна епоха** (останки от селища са открити при селата Пасарел, Гълъбовци, Курило, Челопеч, Гниляне; в центъра на София на пл. „Ал. Батенберг“ – най-древното селище в централната част на столицата, датиращо от третото хилядолетие пр. н.е.: керамичните съдове от тази епоха са покрити отвън с разнообразни характерни гравирани елементи);

– **бронзова епоха** (откритите фрагменти от глинени съдове от второто хилядолетие пр. н.е. около топлия минерален извор в съвременния център на София).

В първото хилядолетие пр. н.е. Софийското поле, както и останалите наши земи, обособявящи т.н. **тракийска епоха**, са населени с **траки**. След образуването на тракийското Одриско царство, достигнало най-голямата си мощ при владетеля Ситалк (431–424 г. пр. н.е.), Софийското поле влязло в неговите предели. Едва през I в. пр. н.е. населението тук се назовава от старите автори с името **с е р д и** (останки от постройки на селището на сердите, характерна керамика и бронзови находки са открити под хотел „Шератон“).

Край на свободния живот на тракийските племена слагат завоевателните войни на римляните на Балканския полуостров, обозначаващи началото на **римския слой** в историята на София.

Сердите упорито и храбро отстоявали независимостта си. Едва в 46 г. от н.е. целият полуостров е под властта на римляните, създали в него две провинции: Мизия и Тракия. Провинция Тракия била разделена на **стратегии – военно-административни области**, център на една от които – **Сердикиската** – станало селището на сердите на мястото на днешния център на София.

Сердикиската стратегия имала твърде обширна територия – на запад до днешния Пирот, на север – до днешното село Български извор, Тетевенско, на изток –

до с. Леща хан, Ихтиманско, и на юг до склоновете на Витоша.

Високата стратегическа оценка на значението на селището на сердите от римляните се вижда още по времето на **император Марк Улпий Траян** (98–117 г.), който го издига в **муниципиум** (т.е. то получава градска уредба и автономно управление). В чест на императора градът започва да се нарича **Улпия Сердика**.

Още повече нараства значението на Сердика през III в., когато градът става и център на новосъздадената провинция **Вътрешна Дакия** (намерените надписи върху камък съдържат сведения за **градското управление в Сердика**; свободните граждани – **демос** съставляли народното събрание; градът имал свой общински съвет – **буле**; пряко в управлението на градските дела участват **архонтите**, които от името на съвета и народното събрание пряко ръководели градските дела; те издигали и **храмове, статуи на императори и на заслужили граждани**).

В града се упражнявали различни занаяти, свързани главно с голямото строителство (каменоделство, зидарство, тухларство, мозайкаджийство, изработва се керамика).

Главният път, който минава през града, свързва **Средна Европа с Азия – през Сингидунум (днес: Белград), Наисус (днес: Ниш), Сердика, Филипопол (днес: Пловдив) за Византион (днес: Истанбул)**.

Още през II в., по време на **императорите Марк Аврелий и Комод**, градът бил опасан с яка **крепостна стена**, висока ок. 12 м, фрагменти от която се намират в подлезите на центъра на съвременна София и зад сградата на **Софийската минерална баня**. На равни разстояния по протежението на стената били издигнати кръгли кули (**стената покривала пространството, затворено във формата на неправилен четириъгълник – от днешните ул. „Леге“ – ул. „Сердика“ до ул. „Лавеле“ и от ул. „Алабин“ до ул. „Езарх Йосиф“**).

Правилна улична мрежа разделяла града на **квартали**, застроени предимно с **обществени сгради**. Двете главни улици се пресичали на централния градски площад – **форума на римска Сердика** (имал е правоъгълна форма и е заемал част от днешния площад пред хотел „Шератон“). Около форума са били разположени най-важните административни и обществени сгради (под северозападния ъгъл на хотел „Шератон“ са открити останките на **булевтериона – градския съвет**; тази сграда е имала амфитеатрално вътрешно устройство с каменни седалки; там са ставали и театрални представления). Под днешната **църква „Св. Неделя“** са открити части от друга

голяма обществена сграда – седалище на управителя на града.

В началото на II в. – при император **Марк Аврелий** – в Сердика започва да се секат собствени монети (с образа и титлите на императора), които носят надписа „На Сердика“ или „На Улпия Сердика“ или „На града на сердите“.

През III в. икономическото значение на града нараства. След като закрил в 260 г. всички автономни монетарници в Тракия и Мизия, **император Галien** учредил само в Сердика постоянна римска монетарница, която продължила да съществува до 311 г. – до царуването на **император Константин Велики** (306–337 г.). През II–III в. в Сердика са сечени монети с образите на тридесет римски императори и императрици.

Храмовете и светилищата заемали видно място сред архитектурата на града. Лековитите минерални извори били обградени със скулптурите на **здравеносните божества Асклепий, Хигия, Аполон Медикус**. Красив храм в коринтски стил бил посветен на бог Асклепий. (Местното тракийско население продължавало да почита своето главно божество **конника Херос**, изобразен върху многобройни плочки.)

Фрагменти от големи храмове на **Зевс Хипистос**, **Зевс Капитолийски** и **Хелиос Сарапис** са намерени в римска Сердика (днес част от тях могат да бъдат разгледани в **Докторската градина и Археологическия музей на София**).

На една сердикийска монета е представен храм на бог Аполон. Изображението на този храм запълва едно от полетата на днешния **столичен герб** (дело на **проф. Хараламби Тачев**, сътворено на студентската скамейка).

Виолета Меродийска

III. Около най-старата сграда: Превратности

Като е един от най-блестящите периоди от развитието на Сердика през античността историците определят царуването на император Константин Велики (вж. по-горе).

Сам родом от Ниш, император Константин обичал Сердика и дори имал намерение да я направи столица на Източната Римска империя. Значителна част от неговите **едикти (укази)** са издадени тук. В града били издигнати нови красиви сгради. За честите пребивавания на императора в Сердика служила специално издигната **дворцова резиденция** (големият археологически

комплекс с красиви архитектурни форми и многоцветни мозайки, открит под хотел „Рила“ и под сградите на ул. „Цар Калоян“).

От всички тези монументални и блестящо оформени обществени сгради на повърхността на София е запазена малка част – в двора на Президентството, където се намира и **ротондата „Св. Георги“**, надживяла превратностите на времето.

Ротондата „Св. Георги“ е най-старата, цялостно запазена, сграда в София. Тя е на 1600 години. Строена е в края на IV в. от н.е. Първоначалното предназначение на постройката било тя да стане **мавзолей** или **мартирион** (гр.: мъченичество) – култова постройка, издигната в чест на християнски мъченици. По време на масовите покръствания през раннохристиянската епоха сградата била използвана като **балтистрий (крыщена)**.

Сградата на ротондата е пострадала в средата на V в. по време на хунските нашествия. Нейният овален вестибиул бива унищожен. От този вестибиул се влиза в друг – кръстовиден. Два засводени входа в преддверието са свързани също чрез засводени входове със страничните отделения на съоръжението. Източната част на храма отвън има кубична форма, а отвътре – кръгла – **ротонда (кръгла зала)** с диаметър 9,75 м и височина 14 м. Залата има четири, диагонално разположени, полукръгли ниши и една – правоъгълна на изток. Ротондата е покрита с полусферичен купол, който стъпва върху цилиндричен барабан. Под пода на ротондата, преддверието и страничните отделения е устроена **хипокаустна система** (гр.: подподно отопление със система от канали за горещ въздух), използвана (не както обикновено: за баня, а) за **вентилация**.

След разрушението от V в. оцелялата по чудо ротонда продължава да съществува като църква. През X или XI в. в нея са направени преустройства (прозорците са намалени). Към това време се отнасят и запазените най-ранни **стенописи**. В самия купол най-добре е съхранен образът на Христос Пантократор. Втори слой живопис е създаден към XII в. – дело на изключително талантлив майстор. Към XIV в. се отнасят стенописите, отразяващи фигуриите на двадесет и двамата пророци, които се отличават с монументалност и експресивност. Тези фрески имат надпис на български език.

През XV в. църквата е изписана за четвърти път.

Именно в храма „Св. Георги“ през 1469 г. са били изложени **мощите на св. Иван Рилски** при пренасянето им от Търново в Рилския манастир.

През XVI в. църквата е превърната в джамия (Гюл джамия; до югозападния ѝъгъл било издигнато минаре);

християнските фрески били замазани и върху новата мазилка били изписани орнаменти, от които днес са запазени фрагменти.

След ескиза за ротондата „Св. Георги“, следва да се изтъкне, че със самото приемане на християнството (864 г.) в София (Сердика) започнало въобще голямо строителство на църковни сгради. Някои от съществуващите към момента обществени постройки също били превърнати в църкви.

През 343 г. в града заседава прочутият **Сердикийски църковен събор**, на който присъстват 170 епископи от всички краища на империята. Предполага се, че те са били събрани в голяма базилика извън градските стени (чиито останки са открити на ул. „Димитър Хаджикоцев“).

Най-забележителният запазен паметник от раннохристиянската епоха е **църквата „Св. София“**, строена през последния разцвет на Сердика – в края на V в. или по времето на **император Юстиниан** (527–565 г.).

На мястото ѝ още в началото на IV в. е съществувала малка еднокорабна гробищна църква. Около нея се простирал най-големият некропол на Сердика. Многоцветна мозайка е покривала пода на **апсидата** ѝ (гр.: арка), която (мозайката) се пази в **Археологически музей на София**.

След разрушаването на тази малка църква (от IV в.) на същото място била издигната по-голяма – трикорабна, унищожена, навсярно, при хунските нашествия. Съществуващата днес църква „Св. София“ е свързана с последния разцвет на Сердика. Тя представлява трикорабна кръстовидна базилика с купол. По-късият – напречен – кораб ѝ дава форма на латински кръст.

През Второто българско царство (XII–XIV в.) църквата „Св. София“ е била митрополитска и към нея е имало **книжовен център – училище за духовници**. В последното десетилетие на това (Второто българско) царство по името на извесената над града негова църква и той самият започва да се нарича **София**.

През XVI в. църквата „Св. София“ е обрната в джамия (Сияуш паша джамия; край югозападния ѝ ъгъл било издигнато минаре). Като джамия през XVIII в. тя е занемарена, а след едно голямо земетресение – в средата на XIX в. – изоставена. Едва след Освобождението тук се извършват археологически разкопки и сградата е възстановена.

IV. Сердика – Средец – София

Богатите сердикийци през IV–V в. – времето на първите строителни работи на описаните християнски архи-

тектурни обекти (ротондата „Св. Георги“ и църквата „Св. София“) – имали **именния (вили) в околностите на Сердика** (останки от тези архитектурни комплекси са открити при Медицинския университет – Александровска болница, кв. „Филиповци“, кв. „Орландовци“, кв. „Обеля“ и др.).

Още през III в. зачестяват нападенията на Сердика, разположена на кръстопът; градът страда систематично от набезите на готи, вестготи, хуни. Цветущите вили в околността на Сердика биват унищожавани.

След голямото хунско нашествие от 441–447 г. Сердика отново се съзвезма. Много от сградите били поправени, крепостните стени подсилены. Именно от отбелязания момент са построените нови техни триъгълни кули. В северната посока на града обширна територия била обградена със стена (днес: р-на на ул. „Веслец“).

Укрепената дунавска граница на империята в Юстиниановата епоха не може да спре прабългарите, които се заселват на Балканския полуостров, и в началото на VII в. при вестта за голям течен поход на юг от Дунав богатите сердикийци, които вече не се чувствали сигурни в своя град, избягали в Тесалоника (Солун).

След образуването на Първата българска държава (681 г.) Сердика останала в пределите на Византия. Часът ѝ удари, когато българските войски, предвождани от **хан Крум**, обсадили града и принудили византийците да отворят вратите на крепостта.

Новото славянобългарско население дало на града славянското име – **Средец** – по местонахождението му: в средата, в центъра на Балканския полуостров, на кръстопътя между Източа и Запада.

Две столетия Средец се развивал като значителен български град, важен политически и военностратегически, икономически и културен център.

След превземането на Преслав и източните български земи от византийците, през 972 г. тук, в Средец се преместили **българският патриарх Дамян**. Градът станал за кратко време и **столица на България**.

През последните години на XI в. и началото на XII в. Средец бил обект на чести нападения и обсади. Едва когато през 1018 г. паднал убит **последният български цар Иван Владислав**, ръководителят на отбраната на крепостта в Западна България – **Кракра Пернишки** сложил оръжие. В Одрин на византийския император били предадени ключовете на 35 крепости, между които – и на Средец.

По време на византийското владичество Средец не загубил своето значение, свързано с местонахождението му на важен кръстопът. Известно време градът бил

седалище на византийския управител (дук) на България. Но това, като цяло, били тежки години за града – години на бедствия и нашествия: през 1048 г. печенеги опустошили Средечка област; през 1183 г. – маджари и сърби; през 1189 г. – през Средец преминали кръстоносците на Фридрих Барбароса.

Освобождението на Софийско, след редица опити на сердичани да отхвърлят чуждеземното владичество, идва след **въстанието на братята Асен и Петър в Търново**. През 1194 г. **цар Асен** превзел Средец и го присъединил съм Второто българско царство. Градът станал център на занаятчийство и търговия.

За външния изглед на града през този период (XII в.) се знае твърде малко. Крепостните стени били поправени и поддържани. Някои кули били преустроени в четириъгълни. Училището към църквата „Св. София“ и фреските в ротондата „Св. Георги“ – именно от този период (вж по-горе)! – свидетелстват за **високия културен стил на епохата**.

Боянската църква – бисерът на българското средновековие – е най-забележителният паметник от описаната епоха. Ктиторът на църквата – **севастократор Калоян** вероятно е бил **управител на Средечка област**: в София той е имал **дворец** (при днешната Софийска митрополия, между ул. „Позитано“ и ул. „Цар Калоян“).

През последните десетилетия на XIV в. Средец започва да се нарича **София** (вж по-горе).

За първи път в български документ **името София** се споменава в **грамотата (хрисовул)**, която **цар Иван Шишман** дава на **Драгалевския манастир „Св. Богородица Витошка“** (създаден по времето на **цар Иван Александър**, 1331–1371 г.) за неговите имоти и права (1378 г. – годината, когато владетелят посещава града и дарява щедро и Рилския манастир).

Набезите на османците постепено през XIV в. се превръщат в борба за завладяване на Балканския полуостров. **Софийската крепост** дълго оставала непревзета. **Фолклорната традиция**, в частност, пази спомена за героичните дни на съпротивата на народа ни, свързана с името на **последния български цар Иван Шишман** (крепостта Урвич край София, Кокалянският манастир, местностите Царев гроб, Царево падало, Шишманово падало, Царичина скала и др.).

След завладяването на София от османците през 1382 г. градът бил превърнат в **столица на Румелийското бейлербейство**, обхващащо всички завладяни земи на Балканския полуостров с изключение на Босна и Одрин. В София се настанила огромна османска админист-

рация. През XVI в. в града била създадена **монетарница** (зарбхана). Здравата крепостна стена била разрушена. Изменила се и старата улична мрежа на София. Улиците на града станали тесни, криви и често задънени. Градът се разделил на **махали**. Всеки занаят имал своя **чаршия** – **Бакърджийска, Златарска, Сарашка, Карапска и др.**; всеки вид търговия имал свой **пазар** – **Говежди, Солни, Житни и др.** Малките български къщи се гушели зад високи огради, а в центъра на града се издигали големи обществени постройки. Най-хубавите сгради – църквите – били превърнати в джамии (вж по-горе).

Населението на София през XV–XVII в. било разнобразно: мюсюлмани, християни; евреи, арменци, българи и др. В края на XVIII в. градът бил превърнат във **военен лагер** и българите трябвало да изпълняват тежки повинности – да доставят храна за османската армия. София загубила предишното си административно значение. От център на обширното румелийско бейлербейство в XIV в. през XVIII в. тя се превръща в **средище на санджак – околия, която е подразделение на новосъздадения Русчушки (Русенски) вилае**. Повече от строените през XV–XVI в. османски обществени сгради през XVIII в. биват порутини и често изоставяни (вж по-горе).

Единствената оцеляла до днес в София средновековна църква, строена към края на XIV или в началото на XV в. – **църквата „Св. Петка Самарджийска“** (днес: в подлеза в центъра на София), – за която се прижел еснафтъ на самарджиите, има стенописи от времето на своето изграждане и е уникален културен паметник на цитирания исторически момент.

В епохата на **Българското възраждане** София се оживява. **Килийните училища** в града се разрастват. **Учители като Захари Круша, Иван Денкоглу, Йорданка Филаретова** стават истински мисионери на образоването.

През 1871 г. **Васил Левски** организира в София революционен комитет (в който участват: Христо Т. Стоянов, Христо Ковачев, Димитър Ножаров, Димитър Трайкович, Ст. Малинов).

София пази свято в паметта си обиколките на В. Левски из нея. Апостолът се крие в града, заловен е в Къкринското ханче (Ловешко) и доведен за разпит и съд отново тук.

Съденето на В. Левски става в една от залите на Конака (после: **Царски дворец**; днес: **Национална галерия и Етнографски музей**).

На 6/19 февруари 1873 г. В. Левски е обесен „*край град София*“ (вж. известното стихотворение на Христо Ботев), с което София изживява едно от най-трагичните за цялата си история събития... (Така се изпълняват думите на Апостола: „*Аз съм се обещал на отечеството си жертва за освобождението му...*“.)

...През април 1877 г. се обявява Руско-турската освободителна война. С напредването на руските войски през 1878 г. софийският паша решава да подгли София. Благодарение на голямото застъпничество на италианският вицеконсул в София **Вито Позитано** градът е спасен от опожаряване. По това време като изтъкнат приятел на беззащитните българи се проявява и френският вицеконсул **Леандър Леге**.

На 4 януари 1878 г. софиянци посрещат първите казашки отряди на ген. **О. Е. Рах** в София, по-късно в града пристига със свитата си и ген. **Й. В. Гурко**. В църквата „Св. Крал“ (днес: „Св. Неделя“) е отслужен **благодарствен молебен**.

След Освобождението Временното руско управление назначава за **губернатор на София Пътър Владимирович Алабин**, а за **вицеубернатор** – българина **Марин Дринов**, професор в Харковския университет.

През 1878 г. София е малък, икономически западнал градец. Въпреки това на **22 март (3 април 1879 г.)** на заседание на **Учредителното народно събрание в Търново** тя е предложена за **административна столица на България**. Идеята е на самия проф. Марин Дринов. По същото време градът има ок. 3000 къщи и ок. 12 000 жители.

В София именно прави първите си стъпки младата **българска държава**.

Александра Христова

V. София след 1878 г.

Първият **Градски управителен съвет на София** се заема незабавно с благоустройството на града. Енергичният **кмет Димитър Петков** по новия **градоустройствен план** (одобрен още през 1881 г.) прокарва нови улици, прекроява старите, създава широки площици; взема мерки за **водоснабдяването и осветлението на града**.

Към 1898 г. София има задоволителна **водоснабдителна и канализационна система**. През ноември 1900 г. София блъсва с **електрическо осветление**. На 1 януари 1901 г. първият **трамвай** е пуснат в движение. На 1

април с.г. е открита и трамвайната линия до кв. Княжево. Постепенно в София се появяват и първите **промишлени предприятия**. През 1881 г. се създава **Държавната печатница**. По предложение на П. Вл. Алабин още през септември 1878 г. са поставени основите на **Софийската българска обществена** (букв: публична) библиотека (днес: **Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“**). През 1879 г. в София са открити **Първа мъжка и Първа девическа гимназия** – люлки на учителството и духовността. През 1888 г. е поставено началото на **Висши педагогически курс**, който през 1889 г. се превръща във **Висше училище** (от 1904 г.: **Софийски университет „Св. Климент Охридски“**).

Сградата на **Народното събрание** е построена през 1884 г. по проект на виенския **арх. К. Йованович** в стил Възраждане (през 1890 г. тази сграда е разширена на север с помещение за административни нужди); през 1928 г. е завършена голямата постройка с лице към пл. Св. „Александър Невски“. През 1892 г. е изградена южната ъглова част на сградата на **Българската академия на науките** по проект на **арх. Майер**, а централната и северната и части са построени по-късно по проектите на **арх. С. Овчаров** и **арх. И. Йорданов**.

Сградите на **Синодалната палата** (днес: пл. „Св. Александър Невски“), **Богословския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“** (и **Църковния историко-археологически музей**) (днес: пл. „Св. Неделя“), **Софийската минерална баня** (срещу: **Централните хали**), създадени в стил Възраждане, са построени през 1903–1913 г. по проекти на **арх. П. Момчилов** и са оформени като архитектурни търсения на стила Възраждане в съотношение с християнското строително наследство от земите ни през XI–XIVв. – църквите в Несебър, Велики Преслав и други градове на България.

Сградата на **Народния театър „Ив. Вазов“** представлява архитектурен комплекс. Първоначалната постройка е изградена през 1907 г. по проект на виенските **архитекти Фелнер и Хелмер**. След построяването ѝ през 1923 г. оцелява единствено главната ѝ фасада. Обявеният международен конкурс за възстановяването на сградата печели **арх. М. Дюлфер** от Дрезден.

Архитектурният комплекс на **Военния клуб** е построен през 1907 г., също в стил Възраждане, по проект на чешкия **арх. А. Колар** – първия софийски градски **архитект**.

Руската църква „Св. Николай Чудотворец“ (изградена в московски стил, с пет позлатени луковични купола) е построена през 1913 г. по проект на видния руски

арх. М.Т. Преображенски. Изпълнението и украсата ѝ са дело на заетите архитекти и художници по постройката и украсата на храм-паметника „Св. Александър Невски“.

Храмът-паметник „Св. Александър Невски“ – издигнат в чест на руските освободители в нововизантийски стил – се гради от 1904 до 1912 г. по проект на руските архитекти – **арх. проф. А. Н. Померанцев** и **арх. проф. И. С. Богомолов**. Петкорабен, висок 52 м, на площ 3170 кв. м, облицован с бял камък, украсен с куполи, покрити с медни или позлатени листове, храмът има три олтара: централен, посветен на благоверния кн. Александър Невски, северен – на св. св. Кирил и Методий, и южен – на кн. Борис I – Покръстител. В централния олтар образите на Христос и Богородица са дело на художника **В. М. Васнецов**, на благоверния кн. св. Александър Невски – на проф. В. Я. Савински. Иконите от северния олтар са рисувани от **проф. Ив. Мърквичка**, а от южния – от **проф. А. Митов**. Композицията Бог Саваот – от централния купол – е дело на **проф. М. Мясоедов**.

В Криптата на Храм-паметника „Св. Александър Невски“ са изложени икони, щампи, фрагменти от стенописи и художествени метални, дървени и други предмети от средновековната и възрожденската епоха на България.

Сградата на **Софийския университет „Св. Климент Охридски“** е построена по проект на френския **арх. Бреасон** с известна преработка от българските архитекти – **арх. Й. Миланов** и **арх. Л. Константинов**. Централният корпус, завършен през 1931 г., има монументална фасада с широки тържествени стълби към главния вход и шест грамадни колони с разкошни капители. От двете страни на стълбата са поставени скултурните фигури на братята **Евлоги и Христо Георгиеви**, които са подарили мястото и средствата за построяване на университета; изработката е дело на скулптора **Кирил Шиваров**. Входната зала е украсена със стъкломозайки (изпълнени по проект на **художника Иван Пенков** с участието на **Фр. Майер** от Мюнхен).

Страниците крила на сградата на университета са завършени през 1954 г. (по плановете на **арх. Л. Константинов**, изработени още през 1940 г.).

В двора на университета се намира **Университетската библиотека**. Архитектурният ансамбъл (университет – библиотека) е едно от характерните урбанистични решения в София.

През 1928–1936 г. по идеен проект на **арх. Н. Лазаров**, **арх. П. Койчев** и **арх. Г. Русев** е построена сградата на **Съдебната палата** (по-късно въtre тя е украсена с витражите на **художника Дечко Узунов** и скулптурите на **Любомир Дацев**).

Сградата на **Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“** е построена по проект на архитектите – **арх. Ив. Васильов** и **арх. Д. Цолов**, завършена през 1953 г. През 1975 г. пред сградата на библиотеката е поставен **Паметник на светите братя Кирил и Методий** (скулптор **Вл. Гиновски**, **арх. Иван Иванчев**).

Арх. Ив. Васильов и арх. Д. Цолов са автори и на замисъла на проекта за сградата на **Българската народна банка**.

През 1921–1954 г. е извършен строежът на **Националната художествена академия „Николай Павлович“** по проект на руския **арх. А. Н. Смирнов** (създадена през 1896 г. – първоначално: Държавно рисувално училище; по-късно: Висш институт за изобразително изкуство).

Паметникът на В. Левски, издигнат на мястото на обесването на Апостола на 6/19 февруари 1873 г., открит през 1895 г., е изграден по проекти на цитирания вече по-горе **А. Колар**.

Докторският паметник в градината на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – във вид на четиристенна пирамида, увенчана с гранитен саркофаг, съдържа врязаните в граничата имена на 531 лекари, санитари, – сложили костите си за свободата на България руски медици. Паметникът е изграден през 1883 г. по проект на рус **арх. А. Томашек**.

Паметникът на Цар Освободител (пред Народното събрание) – дело на флорентинския **скулптор А. Цоки**, чийто основен камък е положен през 1901 г., е тържествено открит през 1907 г. Изобразени са: руският цар Александър II – Освободител, ген. Й. В. Гурко, ген. М. Д. Скобелев, граф. Н. П. Игнатиев и др.

VI. Панорама на София: Съвременен маршрут

Пл. „Св. Александър Невски“ – Храм „Св. София“ – Храм-паметник „Св. Александър Невски“ – Синодална палата – Паметник на Васил Левски – Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – Докторски паметник – Софийски университет „Св. Климент Охридски“ – Университетска библиотека – Национална художествена академия „Николай Павлович“ – Народно събрание –

Паметник на Цар Освободител – Българска академия на науките – Булевард „Цар Освободител“ – Военен клуб – Руска църква „Св. Николай Чудотворец“ – Природонаучен музей – Царски дворец (Национална галерия – Етнографски музей) – Народен театър „Иван Вазов“ – Българска народна банка – Археологически музей – Крепостна стена на Сердика (в подлеза в централната част на града и зад сградата на Софийската минерална баня) – Църква „Св. Петка Самарджийска“ – Църква „Св. Неделя“ – Съдебна палата – Богословски факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (Църковен историко-археологически музей) – Ротонда „Св. Георги“.

Евелина Христова

VII. Обобщение

Представеният **маршрут** е обобщена **траектория на културно-информационната карта на София**. Отделни отсечки от описаното трасе могат да бъдат постепенно обогатявани и с други културни обекти, които очевидно ще получат съответно осветление в следващи екскурзии на Студентското научно общество. Вероятно, подобни работи могат да бъдат възприемани като интелектуално информационно единство, ако при публикуването си се появяват под идентични рубрики (например: „**Красотата на България**“).

По предlagаната в настоящата публикация методология ще бъдат допълвани, развивани, задълбочавани в бъдеще **културно-информационните планове на София**. Същественото в предlagаната работа е обстоятелството, че тя дава **подхода за цялостно представяне на града**.

От зоркия поглед на младите архитекти на инфосферата не остана скрит фактът, че много от разгледаните от тях паметници не притежават, за съжаление, съответно оформлени, информиращи за дадените обекти, надписи. На значителна част от важните средища в историческия и съвременен център на София отсъстват подходящи схеми, текстове, показващи пластовете на миналото и настоящето. Подобни информационни карти (схеми) сами биха били ценни упътвания – истински **пътеводители** по столицата на България. Не бяха забелязани билбордове и други реклами съоръжения, информиращи за София, каквито – за нея! – би следвало да има не само в сърцето на България, но и по света...

Съответни електронни табла, препращащи от един към друг обект, разположени на подходящи точки в София, биха били жива **интерактивна карта на града**...

Наличието на **ново поколение издания** – многостренно свързващи историята на София, нейното съвремие с останалите населени места, не само в България, но и по света, – очевидно като **електронни**, бе прогнозирано от студентите на СВУБИТ като **перспективни и наложителни**.

В тази връзка студентите изтъкнаха ценността на издания от типа: Nikolova, K. Sur le littoral Bulgare de la Mer noire: Guide touristique / Consult.: Dimitar M. Dimitrov et Petko N. Kolev; Cartographie et schemas: MAPWEAR Ltd; Design graphique: Ralitsa Karapanteva; Traduction du bulgare: Ivan Trichkov; Photos: des archives GIF Ltd – Varna. – Sofia: Tangra TanNakRa („Obrazovanie i Nauka“), 2004. – 84 p.: photos.

Подобни публикации бяха оценени по достойнство и студентите можаха да се снабдят с цитираната книга в процеса на подготовка на избрания от тях маршрут.

...Знаменателен е фактът, че финализирането на настоящия текст през м. януари на 2007 г., в първия ден на която страната ни се присъедини към Европейския съюз, съвпадна с изъчената по централните телевизионни канали информация: в сградата на **Софийската минерална баня** е съсредоточена работа по изграждането в нея на **Музей на София**.

Подобни на настоящото изследване работи подготвят гражданите да станат заинтересована културна аудитория и на бъдещия музей на София, и на живия град София.

Задачата да познаваш града е интелектуалната форма да го разбираш и да го пазиш.

И студентската аудитория, предприела екскурзията по София с цел те да се приближат към изграждането на нейната панорамна информационно-културна карта, – аудитория от архитекти на инфосферата – се изгражда днес сред членовете на Студентското научно общество на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии. Възможно е, именно някои от тях не само да са сред уредниците на Музея на София, но и сред нейните изследователи – **изследователи на София**.

Георги Чончев

ЕЛЕКТРОННА ПРЕДСТАВИТЕЛНОСТ
НА АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО
(ВЪРХУ ПРИМЕРА НА ИЗДАТЕЛСТВО
„МАРИН ДРИНОВ“ КЪМ БАН)

Виолета Стоянова

Универсалното Академично издателство „Марин Дринов“ е издателско-полиграфически комплекс за академична книжнина – монографии, речници, справочници, енциклопедии, сборници, списания, научнопопулярна литература, учебни помагала от всички области на знанието.

Академично издателство „Марин Дринов“ чрез разпространяваната от него академична книжнина спомага за повишаване ролята на науката в живота на страната, за подпомагане на културното и историческото развитие на нашия народ и повишаване на неговото гражданско самочувствие. Продукцията на издателството е средство, чрез което българската научна мисъл заема своето място в световната научна мисъл.

В издателство „Марин Дринов“ работят професионалисти с богат опит, които съвместно с авторите създават на високо научно, книгоиздателско, полиграфическо и художествено равнище академични книги и списания и участват в тяхното рекламиране, разпространение и продажба.

В издателството се извършва редакционно-издателска обработка на ръкописите, тяхното художествено оформление и предпечатната им подготовка, а в печатницата към издателството – монтаж, печат и книговезка дейност.

Академично издателство „Марин Дринов“ развива мащабна книготърговска дейност. То разполага с две книжарници – едната „Академична книга“, другата „Иван Евстатиев Гешов“, в които се предлагат изданията на БАН. Книгите на издателството се разпространяват както у нас – в градовете с висши учебни заведения –

София, Пловдив, Варна, Плевен, Русе, Бургас, така и в много други градове, а също и в чужбина.

За информация на своите многообразни читатели издателството издава шестмесечни и годишни каталоги на български и английски език по своята продукция.

Цитираната тук характеристика откриваме, отваряйки електронния адрес на Академично издателство „Марин Дринов“ в Интернет, който е:

<http://www.m-drinov.bas.bg>.

Внимателното разглеждане на електронната страница на това представително българско издателство буди удивление заради недостатъчната представителност в електронното пространство на **съвременните средства за информационно моделиране**.

За съжаление, не намираме сведения за:

- **електронни книги;**
- **електронни каталоги (библиотеки);**
- **линкове;**
- ...

Съвременните конфигурации на **комплексност в издателското дело** не са представени като практика на издателство „Марин Дринов“. Нямаме сведения за **формати и стандарти**, с (в) които работи издателството.

Описаната картина има за цел съвсем не да атакува отсъствието на споменатите информационни реалности, които, явно, не са застъпени в практическата дейност на разглежданото издателство (за което това издателство не следва да бъде критикувано), а да повдигне въпроса за **представителността на издания от типа на енциклопедия „Българска книга“ [1] за електронното моделиране**.

И на страниците на книговедски справочни енциклопедични издания, и на електронните страници на издателства от академичен тип следва да бъдат отразени през XXI в. **modерните електронни форми**:

– **електронна книга (ebook)** – книга, представена като компютърен файл, който може да бъде прочетен от всички видове персонални компютри, както и от специално конструирани устройства (за четене); този вид книги са аналог на печатните издания, но сами по себе си са уникални: могат да съдържат мултимедия (аудио и видео);

– **електронен каталог (ekatalogos)** – книга (технология), обединяваща всички традиционни каталоги – азбучен, систематичен, предметен; изпълнява две

основни функции: каталогизиране на документи; информационно търсене на документи;

– **електронна библиотека (elibrary)** – информационна технология, която има цифрова основа и обезпечава автоматизираното намиране на информацията и документите в електронен формат;

– **линк (link)** – връзка, препратка към друг/други сайт/сайтове.

Третирането на описаните информационни феномени (електронна книга, електронен каталог, електронна библиотека, линк) не цели както окончателното терминиране на неустановилите се все още електронни реалии, така и описание на подробния им състав, а има за задача само да обърне внимание на научната общественост у нас на факта, че електронното моделиране е модерна технологична периферия на традиционното и постигнатите достижения в традиционното (информационното моделиране) следва да намерят израз и в електронното; да се очертаят линии на „взаимна изразимост“ между тях.

За съжаление, както на електронната страница на разглежданото тук издателство, така и в статията „Академично издателство „Марин Дринов“ на цит. енциклопедия „Българска книга“ не откриваме нужната информация [2] ...

Без съмнение, и издателско-полиграфическите комплекси, и форматите, и стандартите като информационни реалии на издателската индустрия днес по света са неотделима практика от дейността на издателства от типа на академичното издателство „Проф. Марин Дринов“. Необходимо е да наблюдаваме безпрепятствено израза, присъствието на тези феномени в електронното пространство, и в справочно-енциклопедичните издания по книгоиздаване и по книгознание.

Когато това стане факт – очевидно именно тогава ще се намираме в информационно общество и ще се движим към знаниевото общество.

ЛИТЕРАТУРА

1. Българска книга : Енциклопедия / Състав.: А. Гергова; Науч. ред.: Т. Янакиева, М. Капитанова ; Ред.: П. Атанасова; Худож.: Ж. Алексиев. – София – Москва: Pensoft, 2004. – 508 с.: ил. – Темат. показалец.
2. [Б.а.] Академично издателство „Марин Дринов“. // Цит. тр. – София, 2004. – С. 25.

ПАНОРАМА НА ИЗДАТЕЛСКИТЕ ФОРМИ В ЕНЦИКЛОПЕДИЯ „БЪЛГАРСКА КНИГА“^[1]

Светла Иванова

Формообразуването на изданията е сърцевина на издателската практика. Обозначенията (наименованията) на издателските форми е квинтесенция на книговедското знание в съответствие с цяло съзвездие от взаимопроникващи се съвременни научно-практически сфери, явяващи се метаморфози на традиционното – електронното информационно пространство:

- полиграфско-издателско дело;
- електронно информационно моделиране.

Видовете и типовете издания, съобразно нормите на книгознанието (чийто обект на третиране са тези форми), библиографознанието (чийто базови феномени са самите тези форми), информационните технологии (които боравят с достиженията на традиционното информационно моделиране през призмата на информатиката с цел съответните издателски форми да намерят адекватен израз в електронното информационно моделиране), пораждат цяла панорама от форми, които следва да бъдат разглеждани като диалектическа цялост.

Формообразуването на изданията и правилното им именуване е феномен, чието познаване съответства на извеждане на историко-культурна картина на самото книгоиздаване. Тази картина е резултат от отражението на писмото посредством материалните носители на фиксиращите (писмото) средства в различни концептуални построения (текстове), разпространявани с цел да разширяват знанието и хармонизират социокултурната среда.

Представянето на формообразуването в книгознанието е къщинската свръхзадача за третиране на съдържанието на самите издателски форми. Именно по този начин – познаване на формообразуването – книгоиздаването става средство за по-пълноценно наблюдение

на фиксираното чрез него съдържание на издателските текстове и процесите на битие на отношението съдържание – форма на тези текстове.

В описаната връзка енциклопедия „Българска книга“ е забележително по ценност издание, което за първи път в историята на българското общество пристъпва към задачата да даде панорама и на издателските форми у нас.

Очевидно, като панорамна трябва да бъде окачествена и задачата, която са си поставили съставителят и авторите на енциклопедията по отношение на представяне на издателските форми, макар че не я окачествяват с именно тези думи. От уводните бележки (за съжаление, твърде бегли) на няколко места [1: 7-8] на центриран текст от 67 реда общо на 13 реда намираме посочвания, по един или друг начин имащи отношение към формообразуването на изданията и съществуващата ги съвкупност от понятия.

Ще представим описаното както следва (в кръгли скоби посочените две цифрови групи съответстват: **първата** – на номера на стр.; **втората**, следваща след коса черта, на съответния/те ред/ове от стр.):

- книгоиздаване(то) (7/3);
- печатни(те) издания (7/10; 7/22-23; 8/14; 8/24);
- Други(те) видове документи (7/23);
- оперативни термини, свързани с писмено-печатните процеси (7/29);
- ... с четенето (7/29);
- ... с информационните технологии и информационния трансфер (7/30);
- източници на сведения (7/31);
- издания и справочници по проблемите на книгата (7/31);
- аналитични прегледи за явления, институции, личности, издания, документи, технологии и т.н. (7/36);
- определения на термини (8/3);
- ръкописни книги (8/14; 8/24);
- заглавки на периодични издания (8/19);
- емблеми на издателски серии (8/19).

Внимателното изучаване на описаната и представена тук подробно феноменология (по уводните бележки на цит. тр.) е причина за появата на *настоящото изложение*. Собствено издателските форми, присъстващи на страниците на цит. тр., получили самостоятелни статии в него – като макрокартина на формообразуването в книгознанието – са в центъра на *настоящата рецензия*.

За достигане на обективност, всеобхватност и равнопоставеност на наблюдаваните информационни обекти (издателските форми) на страниците на „Българска книга“ използваме метода на кадастьра. Научното средство за подобни изследователски начинания. Този инструмент бе изработен в създалата се Студентска научноизследователска лаборатория в Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии.

В специален раздел на кадастьра, посветен на книгознанието като всеобхватна многомерна сфера, наблюдаваме верига от следните издателски форми и съпътстващи ги понятия:

- абонаментно издание;
- автентично издание (*гр. antheutikos*);
- автор в печатно издание;
- авторско издание;
- адаптирано издание (*лат. adaptation*);
- академично издание;
- алдини – издания на Алдус Мануциус;
- анонимно издание;
- апарат на изданието;
- архив на печатните издания;
- бесплатно издание;
- декоративни елементи в печатното издание – традиционно изразно средство в изкуството на книгата;
 - договорен издателски портфейл – съвкупност от заглавия на авторски ръкописи;
 - екземпляр от издание;
 - заглавие на статията;
 - издание;
 - издание Джобен формат;
 - издание с паралелен текст;
 - издател;
 - издателска анотация;
 - издателска библиотека;
 - издателска кола;
 - издателска коректура;
 - издателска продукция в България след II световна война;
 - издателска рецензия;
 - издателска серия;
 - издателска спецификация;
 - издателски знак/марка;
 - издателски оригинали;
 - издателски процес;
 - издателско каре;

- изобразително издание;
- илюстровано издание;
- картографско издание;
- картотечно издание;
- книжарски периодични издания;
- листово издание;
- литературно-художествени издания;
- луксозно издание;
- макет на издание (*фр. maquette* – модел, образец);
- малкоформатно издание;
- масови издания;
- машинописен издателски оригинал;
- международен стандартен номер на периодични издания (ISSN);
- микрофилми на издания;
- миниатюрно издание;
- многоезично издание;
- многотомно издание;
- научни издания;
- научнопопулярни издания;
- непериодични издания;
- номинал на изданието;
- норма в изданието;
- нотни издания;
- обзорни издания;
- официално-документални издания;
- паралелно издание;
- периодично издание;
- поръчано издание;
- преводни издания;
- преиздание;
- препечатано издание;
- протестантски издания в България;
- редакционно-издателски процес;
- серийно издание;
- сигнални издания;
- сигнatura в издание;
- справочно издание;
- съвместно издание;
- съдържание в издание;
- тип издание;
- учебни издания;
- факсимилено издание;
- формат на изданието;
- юбилейно издание.

Макроанализът на представените издателски форми в енциклопедия „Българска книга“ е възможно да бъде

направен, като се сътнесе представеният тук свод (на издателски форми) с достатъчно авторитетни други сводове. За по-голяма обозримост на изложението ще концентрираме вниманието си само върху тези статии, които съдържат съществителното **издание/я**, както и прилагателното **издателски/издателска/издателско/издателски**. (Тук не разглеждаме: алманах, избрани трудове, инкунабули, редакционно издание и т.н.) (Микроанализът на отбрания материал не е обект на *наст. рец.*, макар че кадастрът показва основните му белези: от 74 статии 53 са малки, 8 – средни и 13 – големи по обем; сред тях само 6 имат *цит. библиогр.* с по 1-2 загл. на бълг. ез.; препратките помежду статиите на наблюдения масив не съответстват в достатъчна степен на изискванията за огледалност на материала в издания от справочно-енциклопедичен характер.)

За целта се обръщаме към два стандарта, чието приложение битува в съвременната културно-информационна сфера у нас:

– **БДС 15687-83:** 1984 „Библиографско описание на периодичните издания“ [2];

– **БДС 10670-73:** 1974 „Описание на специални видове печатни издания: Правила за представяне на граф., картограф. и нотни изд. в библ. каталози и библиогр. списъци“ [3].

Списъкът на термините, които съдържат понятието **издание/издания** по *цит. стандарти* [2-3], представен в азбучен ред, дава свод от следните форми:

- библиографско описание на периодичните издания (+) (*вж по-надолу*);
- библиографско описание на периодично издание, което е спряло да излиза;
- библиографско описание на периодично издание, което започва да излиза;
- библиографско описание на периодично издание, което текущо излиза;
- библиографско описание на част от периодично издание;
- допълнителни сведения за изданието;
- забележка за датата на основаването на изданието;
- забележка към областта на международен стандартен номер на периодично издание;
- забележка към областта на характеристиката на изданието и библиографската му история;
- забележка за периодичността на изданието;
- забележка за съдържанието на изданието;

- забележки за тиража на изданието;
- международен стандартен номер на периодичното издание (+);
- номер на даденото издание в серията;
- област на международния стандартен номер на периодичното издание (ISSN) и на начина на набавяне;
- област на характеристиката на изданието;
- описание на картографски издания (+);
- описание на многолистни и многотомни графични издания;
- описание на нотни издания (+);
- описание на печатни графични издания;
- описание на различни видове графични издания;
- размери на периодичното издание;
- сведения за авторската отговорност на дадено издание (+);
- сведения за изданието.

Съпоставянето на двата свода – от енциклопедия „Българска книга“ [1] и БДС 15687-83: 1984 [2] и БДС 10670-73: 1974 [3] – позволява да се направят важни обобщения.

1. Твърде незначително е полето на съвпадащи понятия, отбелязани в *настоящата рецензия* чрез знака (+) (вж по-нагоре). Това са по-общи понятия като:

- библиографско описание на периодичните издания;
- международен стандартен номер на периодичното издание;
- описание на картографски издания;
- описание на нотни издания и сведения за авторската отговорност на дадено издание.

2. По-голямата част от понятията, фиксирани в *цитирани стандарти*, не намират отражение на страниците на енциклопедия „Българска книга“:

- библиографско описание на периодично издание, което е спряло да излиза;
- библиографско описание на периодично издание, което започва да излиза;
- и т.н. (вж по-нагоре).

3. На пръв поглед е обяснимо отсъствието в „Българска книга“ на понятия, свързани с библиографското описание (БО):

- БО на периодично издание, което текущо излиза;
- БО на част от периодично издание, но буди удивление въпросът за отсъствието на понятия, типични за книговедската сфера, като:

- допълнителни сведения за изданието;
- размери на периодичното издание;
- сведения за изданието;
- и т.н.

4. Отнасянето на получените данни по кадастръра на изследването към една от следните области, описващи системната цялост на издателските форми:

- **издателства**;
- **издателства – библиотеки**;
- **издателства – книгоразпространение**;
- **издателства – книгоизнос**;
- **издателска индустрия**;
- **издателско оформление**;
- **библиография**;
- **библиотечно-библиографски феномени**;
- **историография на книгопечатането**

показва изключително неравномерна напълненост на изброените области по материала на „Българска книга“ (вж по-нагоре: пунктите 5-13).

5. Направленietо **издателско оформление** показва най-богата палитра на представителност в изданието:

- изобразително издание;
- илюстровано издание;
- картографско издание;
- картотечно издание;
- и т.н.

6. Естествено е следването по напълненост на направлението **издателства (асекти на свързаната с тях дейност)**:

- академично издание;
- анонимно издание;
- издателства с паралелен текст;
- издателска рецензия;
- и т.н.

7. Наблюдаваме взаимно проникване на аспекта **издателства – библиотеки** в описания масив:

- абонаментно издание;
- издателска библиотека;
- поръчано издание;
- препечатано издание;
- и т.н.

8. Буди удивление крайната ефимерност на взаимоотношението **издателства – книгоразпространение**. В свода срещаме единствено понятието:

- безплатно издание.

9. Подобен минимализъм на информационни реалии намираме във взаимоотношението **издателства – книготърговия – книгопечатане**:

– декоративни елементи в печатното издание (традиционното изразно средство в изкуството на книгата).

10. Същата феноменология – минимална напълненост – показва отношението **издателства – библиотечно дело**:

– екземпляр от изданието.

11. Аналогично е положението в отношението **библиотечно-библиографски феномени**:

– архив на печатните издания.

12. С посочената характеристика може да бъде описано и направлението **издателска индустрия**:

– международен стандартен номер на печатното издание (ISSN).

13. Към отношението **историография – книгопечатане** попада също тесен кръг от понятия:

– алдини (издания на Адус Мануциус);

– издателска продукция в България след II световна война.

Изброените наблюдения (вж по-нагоре: 1-13) позволяват да видим книговедската карта на издателските форми като намираща се във взаимоотношение с:

– **книгознанието** (а);

– **библиотекознанието** (б);

– **библиографознанието** (в);

– **книгоизданието (книгопечатането)** (г);

– **книгоразпространението** (д);

– **издателската индустрия** (е);

– **историографията на книговедското и книгоиздателското дело** (ж);

– ... (е).

I. Описаната **интердисциплинарна структура**, очевидно, е плодотворен методологичен инструментариум за третирането за всяка една от изброените области и всички те заедно като информационно-комуникативна сфера.

II. Перспективно е такова **развитие на всяка една от тях (а-е), в което намира отражение целият изброен свод (а-е)**.

III. **Книгознанието в началото на XXI в.** борави с издателски форми, третирани в различни сфери на социокултурното битие, и е ползотворно отражението им на страниците на книговедски справочно-енциклопедични издания.

IV. Важен въпрос за бъдещото информационно моделиране е въпросът за **съотношението на интердисциплинарните компоненти в книговедския свод на знанието**.

V. Панорамната картина на издателските форми е не само важен книговедски въпрос; проблемът е от **интердисциплинарен метанаучен социокултурен характер**.

Посочените изводи (I-V), както и описаните наблюдения по-горе, нямат за цел елементарна критика на емпиричното ниво на разглеждания материал. (Именно по тази причина тук не третираме въпроса за равнопоставеност на представения материал, възникващ от приведените в „Българска книга“ форми: *например*, в цит. издание има статия „протестантски издания в България“, но отсъства „католически издания в България“ и т.н., и т.н. ...) По-скоро те са методологична заявка за силата на метода на научния кадастр като феноменология, предшестваща раждането на справочно-енциклопедични трудове, носещи чертите на съвременното хармонично информационно моделиране: всеобхватност, равнопоставеност, многомерност, обективност.

Информационните обекти от сферата на книгознанието, каквите са издателските форми, именно тогава ще получат своята панорамна представителност, **когато са фундиирани (планирани) от обсега на научния кадастр**. Именно тогава гледищата на „всички“ концепции и „всички“ издателски форми е възможно да намерят единна картина на представяне – **свръхзадача на съвременното книгознание за традиционните и електронните форми**.

ЛИТЕРАТУРА

1. Българска книга : Енциклопедия / Състав.: А. Гергова; Науч. ред.: Т. Янакиева, М. Капитанова ; Ред.: П. Атанасова ; Худож.: Ж. Алексиев. – София – Москва: Pensoft, 2004. – 508 с. : ил. – Темат. показалец.

2. **БДС 15687-83:** 1984. Библиографско описание на периодичните издания. – 66 с.

3. **БДС 10670-73:** 1974. Описание на специални видове печатни издания: Правила за представяне на граф., картограф. и нотни изд. в библ. каталози и библиогр. списъци – 18 с.

ЦЯЛОСТНИЯТ ЗАВЪРШЕН ПОРТРЕТ НА ФИЛИП ТОТЮ, ОТРАЗЕН В ДВЕ КНИГИ ЗА НЕГО

По повод 100-годишнината от смъртта на прославения български войвода

Ползотворният съюз на близките духом и пленени от личността и делата на чутовния българин Филип Тотю войвода съвременни негови почитатели и задълбочени изследователи Димитър Петков, Тодор Билчев и доц. д-р Лъчезар Георгиев успя да сътвори през 1990 и 1998 г. две подхождащи на величината на героя книги – „Филип Тотю. Личност. Дейност. Документи.“ – 259 с. и „Филип Тотю. Историографски източници. Изследвания.“ – 225 с., с което достойно беляза неговите светли годишници и подобавашо запълни повече от едновековната зейнала празнина в родната ни книжнина по темата „Филип Тотю“. Днес, когато се изпълват кръглите 100 години от смъртта на великия българин, искаме с този кратък обзор да си спомним отново за него и най-вече да напомним на нашия съвременник, че българската майка юнашка е раждала и такива свои славни синове.

И така, книгата от 1990 г. „Филип Тотю. Личност. Дейност. Документи.“ излиза по повод 160-годишнината от рождението на войводата, но не само това е причината за нейното появяване. Защото, както и самите автори сочат в сполучливо подбраното от тях заглавие на предговора им „Частица от букета на народното преклонение“, тяхната основна цел е „да се запълни една празнота в нашата историческа литература, която все още остава в дълг по отношение цялостното обхващане живота на този виден деец на националноосвободителното ни движение“.

Подходящайки с този задълбочен изследователски поглед към многоизмерния портрет на Филип Тотю, авторите не само преследват и реализират целта си до край, но успяват реално с двете си книги да представят най-подир пред четящата аудитория един напълно завършен, цялостен и неповторим образ на народния закрилник, улавящки дори и най-незабележимите на пръв поглед нюанси от чертите на неговия сложен и дори противоречив характер.

Следвайки закономерно житейския и борчески път на войводата, те сполучливо полагат неговото начало с

добре подбраното заглавие на първата глава „Непокорникът от Гърци“¹, в чиито две емблематични подглави „Азбуката на хайдутството“ и „С чета през 1866 г.“ обстойно проследяват израстването и формирането на истинския народен закрилник. Оказва се, че в тази глава са поместени откъси от почти неизвестната биография на войводата, смятана за първообраз на известната книга на Филип Симицов „Прочутият Филип Тотю войвода“, между която и нейната литературна обработка съществуват известни различия.

Подобно житиен е авторският подход и при сътвържаването на следващите глави: „Паметната пролет на 1867 г.“, „Филип Тотю и българската революционна емиграция след 1867 г.“, „Одеският период в живота на войводата“, „По трънливите пътища към заветната свобода“ и „От Марджинени до паметта народна“, в които с прецизността на истински научни работници те използват нови, непубликувани досега документи – спомени, писма, народни песни за хайдутина закрилник и др., поднасяйки ги стегнато и увлекателно, без да изневеряват на фактологията.

За сериозната научна стойност на книгата говорят и представените в нея приложения. Публикуван е списък на участниците в четите на Филип Тотю от 1867 и 1876 г., вписани в книгата на Русенското поборник-опълченско дружество, с точни сведения за тях, както и цялостен подробен списък с имената на 327-те участници в четата „Балкански лев“ от Кладово през 1876 г. Поместени са извадки от печатни издания, свързани с живота и дейността на Филип Тотю от такива авторитетни автори като Панайот С. Кършовски, Симеон Радев, Серафим Северняк, Христо Ботушаров и др. Книгата е снабдена с именен и географски показалци, публикувани са редица факсимилиета на документи, писма от и до Филип Тотю, редки снимки. Особено ценно предимство за изданието е и наличието в него на родословно дърво на Буровия род, обхващащо периода 1680–1990 г., от чийто корен

е и Филип Тотю. Дървото е изготвено от неговия далечен следовник д-р Марин Калчев, а графическото му оформление е дело на художника Стоян Ангелов.

Книгата, написана с любов и преклонение пред личността и делото на родолюбивия българин, има приносен характер и е нов гранитен блок в изграждането на достоен духовен паметник на Филип Тотю. Тя е пример за сполучливо сформиран творчески колектив от добросъвестни и енергични научни работници и талантливи публицисти. Благодарение на това умело съчетаване се е получила документално-публицистична книга, еднакво полезна както за тесния специалист, така и за широката читателска публика.

Подобна е ситуацията и с втората книга, озаглавена „Филип Тотю. Историографски източници. Изследвания.“, която представя нови документи, факти и събития, непубликувани в първата. По своя характер изданието е фактическо продължение на монографично-биографичното изследване от 1990 г., с което тримата автори научно обосновано, изследователски аргументирано и документално прецизирано изразяват безпристрастната си оценка през погледа на съвременници на войводата и негови историografi. Главният акцент тук е поставен върху неизследваните досега ръкописни биографии на Филип Симицов и Никола Живков, които авторите разглеждат в главите „Филип Симицов и темата за националноосвободителното движение в творческите му прояви като автор и издател“, „Книжовникът-издател Филип Симицов и първа част от ръкописната му биография за Филип Тотю“, „Подготовка на четата от 1867 г. във втората част на ръкописната биография за Филип Тотю от Филип Симицов“ и „Една биографична повест на Никола Живков в контекста на българската мемоарно-документална литература на XIX в.“

Особено място в книгата намира главата „Драматургът Йоргу Караджаке в защита на българската национална кауза“, където авторите правят литературен и историографски анализ върху популярната негова драматична пиеса „Битката при Вербовка на българите с турците под командването на войводата Филип Тотю“. Тази драма за пръв път изцяло се публикува у нас като приложение към книгата в превод от румънски на Стефан Градинаров. Това, без съмнение, повишава още повече стойността на изданието и представя, заедно с първата книга, в пълен, цялостен и завършен вид портрета на славния българин Филип Тотю, като по този начин заслужено възвръща и оставя името му сред най-първите във вечния безсмъртен Пантеон на Майка България.

**Доц. д-р Лъчезар Георгиев
Тодор Билчев**

Историографски източници • Изследвания

ФИЛИП ТОТЮ

ДИМИТЪР ПЕТКОВ
ТОДОР БИЛЧЕВ
ЛЪЧЕЗАР ГЕОРГИЕВ

ФИЛИП
ТОТЮ
ЛИЧНОСТ
ДЕЙНОСТ
ДОКУМЕНТИ

РАЙОНЕН
ДЪРЖАВЕН АРХИВ
РУСЕ, 1990

ПОДСЪП КЪМ ИСТОРИЯТА НА РОДНОТО КНИГОИЗДАВАНЕ

Доц. д-р Евгения Русинова

Георгиев, Лъчезар. Българско книгоиздаване. Ретроспекции. Тенденции. Структури. Модели.
Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“. Велико Търново, 2006, 343 с.

На книгата на Лъчезар Георгиев трябва да се обрне внимание по няколко причини. Първата е самата тема – българското книгоиздаване. Не са малко публикациите в това тематично поле. Считано е за важно при изследване на възрожденската история. За периода от 1878 г. насам обаче то присъства само символично. Интерес към него има по-скоро в краеведски план. Голяма част от публикациите са популяризации. Дидактичност и приповдигнатост много често скриват фактологични приноси. Самотно стоят няколко забележителни публикации от миналото и актуални текстове. Няма да е преувеличено, ако отбележа, че родните изследвания са далеч от добрито образци и западни, и руски. Това състояние ме провокира да разгледам направеното от автора.

Заслужава да се отбележи книгата и защото съдържа многообразие от ракурси. Тематична насоченост и структура на работата илюстрират значителните изследователски усилия на автора по история на книгоиздаването. При това вниманието му, не е съсредоточено само към фактологични реконструкции. Интересуват го и обобщения, често прибегва до открояване на акценти. Историята на книгоиздаването в текстовете на Георгиев не е само събитиен преглед за отделно издателство, а преглед на издателска политика, работа с автори, анонсиране на продукция. Дори когато в книгата отделни текстове стоят на пръв поглед изолирано, значението им за темата за българското книгоиздаване е несъмнено.

Не бих искала да пропусна и фактологичната канава; основа, извлечена от архивни документи, преса,

мемоари, анализ на печатни произведения и пр. Авторът еднакво добре си служи с различни източници, не проявява открыти предпочтения към някои от тях.

Прави добро впечатление езикът на автора. Той пише ясно. Чете се леко. Макар изкушен към темата, А. Георгиев излиза извън обичайната за родните текстове върху книги, четене, библиотеки и книгоиздателства приповдигнатост и дори патетичност. Не допълва (не компенсира) анализа с емоционални аргументи.

Книгата има значение не само в проблемната област книгоиздаване. В нея се съдържат акценти, които са препратки към други сфери. Така тя се вписва в по-широката област на родната културна история. За да се случи културната история, да припознае книгоиздаването като своя интегрална част, трябва да се рецензират изследванията по история на книгоиздаването.

Многообразието на ракурси, което отбелязах, може да се сведе до четири главни аспекти, които в различна степен са застъпени в текстовете: печатно дело, издателска дейност, оформяне на книги, ролята на отделни личности. Могат да се изброят и други акценти, но тези, струва ми се, са водещите в една панорама на българското книгоиздаване.

Съдържанието е обособено в два големи блока (дяла). Те са почти равностойни по обем. Първият „Ретроспективен преглед на родното книгоиздаване“, е хомогенно историческо изследване. В него се следва стрикт-

но хронологията на развитието. Във времево отношение са включени два периода – доосвобожденския и времето след това, фактически до национализацията на книгопечатната/издателска дейност в 1947/48 г. Във втория – „Структури и модели в българското книгоиздаване – исторически и съвременни аспекти“, са обединени исторически прегледи и прегледи върху технологични аспекти. Тук проучването се движи от историческото, от приключи етап на развитие към актуална проблематика. Хронологично при втория има известно припокриване с първия – текстове, ситуирани към епохата на Възраждането и времето 1878–1944. Много силен акцент (почти половината от втория дял) е посветен на актуалната проблематика.

Първата част на първия дял е заета предимно от текстове, проследяващи развитието на книгопечатането и книгоиздаването през възрожденския период. Печатарска и издателска дейност в разглеждания период са практически неотделими. Съществена характеристика на епохата е оформяне на полиграфско-издателски сдружения на българи извън пределите на Османската империя, добре откроена от автора. Два малки текста разширяват хронологичните рамки на изложението. Първият илюстрира развитието и проявите на някои институции, свързани с книгопечатането след Освобождението 1878. Вторият засяга важната, обикновено проучвана в краеведски план, тема за печатарска и издателска дейност извън водещите национални центрове. Показани са примери от гр. Павликени от времето между 1909 и 1948 г.

Обособени тематично текстове показват основни издателски процеси между двете световни войни. Трябва да се отбележат два привличащи внимание акцента. Те са и едни от най-важните в цялата книга. Първият е върху управлението на книгоиздателската дейност и осъществяването на книгоиздателска комуникация. Транслирано в съвременната ни терминология става дума за мениджънт, маркетинг, за диференцирана работа (рекламна, с отделни автори). Като примери са привлечени дейността на книгоиздателя Стоян Атанасов и на Христо Хаджиев. Обектите на авторско внимание са удачно подбрани. Първият притежава изразен тематичен, авторски и пазарен сегмент. Вторият представлява мощно книгоиздателско предприятие („Хемус“ АД). Чрез тяхната дейност могат да се проследят водещи тенденции и практики на периода между двете световни войни. Важно в акцентите, изведени от автора, е показването на примери на издателско-редакционна политика. Този тематичен аспект е от значение и за разглеждане на

социално-психологически аспекти на общуването издател – автор. Цитираните текстове от писма и други документи показват съществуването на установени практики за работа с авторите. Те имат значение и като препратки към биографиите на популярни в разглеждания отряък от време писатели. В текста за издателското предприятие „Т.Ф.Чипев“ акцентът върху издателските му каталоги насочва в друга посока – към печатната рекламино-информационна работа, която в българския случай получава завършен облик между двете световни войни.

В обобщение по този първи основен дял на текста може да се посочи, че:

- откроено е многообразието на прояви, свързани и съпътстващи развитието на книгопечатната и книгоиздателска дейност;
- пълноправно са включени въпросите за управлението и комуникирането;
- от включените в текста примери може да се направи извод за усложняване и диференциране на книгоиздателската дейност, осъществяваща се между двете световни войни;
- историята на книгопечатането и книгоиздаването трябва да намерят мястото си в рамките на културната история.

Вторият дял на книгата носи отпечатък на разнопосочни изследователски интереси на автора.

Ще отбележа онези текстове, които съдържат отправни точки за нови интерпретации или за резултатни дискусии.

Двете работи върху пътеписната литература, първият – за възрожденския период, втория – за времето от 1878 до 1944 г., идват да покажат колко многогласова е пътеписната тематика. Текстът, озаглавен „Пътеписна литература и издателска традиция след Освобождението (до 1944 г.)“ подхожда към някои от основните пътеписни произведения. Вниманието, отделено на работи на П. Делирадев, Б. Шивачев, Св. Минков, Б. Болгар свидетелства, че литературознанието и книгознанието само биха се обогатили, ако разработят пътеписната проблематика. Пътеписната тема поставя основни въпроси, чието разискване би позволило, според мен, да се откроят важни социо-културни параметри като: обвързаността на пътеписната тематика с хоризонта на епохата; причините, обусловили авторските подтици към пътеписния жанр; читателския, съответно рецепционния сегмент на пътеписната книжнина.

Под заглавие „Историческата тема в българската книга“ авторът прави преглед на продукцията историческа проза, публицистика, на някои, ориентирани към по-широва аудитория изследвания, а също и на монографични и други академични публикации за времето от 60-те години на ХХ в. насетне. Показани са тематичните предпочитания на отделни водещи издателства. Значителната по обем информация, събрана на едно място, очертава параметрите на висок и траен интерес към миналото, показва станали емблематични творби, популярни и тиражирани заглавия на своеобразни социалистически бестсърви, както и вече забравени книги (но и забравени автори!). Оттук вече могат да се поставят въпроси за причините на интереса към миналото, за обвързаността между обществено развитие, светогледна система и нужда от историческо чтиво, за евентуалната евазионистична функция на историческата проза и пр. Разбира се, тематичният профил на въпросите може да се разшири. Важното е обаче самото привличане на вниманието. Удадна тема и сериозен ресурс от факти придават на разглеждания текст значение на подтик, на – както е популярно да се определя – „изходна изследователска позиция“.

В актуален, ще го определя като „технологичен“ план насочват текстовете, посветени на оформянето на книгата и на рекламата. Авторът споделя свои наблюдения и като изследовател по темата, и в практиката си на издател. Разсъжденията му имат практическа насоченост. От друга страна, те внасят личното му отношение в много актуалната, силно преекспонирана тематика за комуникации, интегрирани комуникации, рекламни техники в книгоиздаването. Наблюдения и практика са в основа на разсъжденията под заглавие „Комуникация на дизайна и оформителските подходи“, центрирани около констатация, че „изкуството на книжното оформление“ се превръща в „решаващо средство при комуникация на книгата“. Някои разсъждения върху издателската реклама съдържа друг текст („Език и философия на печатната реклама в контекста на издателския процес“). В нея са споделени наблюдения върху рекламните параметри при обложката, анотация, по отношение на твърдата корица, за цвета, размера и мястото на рекламата във вестника. Отделено е значително място на „рекламни издателски атрибути“ като издателски календар, диплана, листовка, проспект, каталог. Това са материали, които обикновено силно се подценяват и на които в книgovедските среди се гледа като на маловажни. Те обаче са съществена, иманентно присъща част

от книгоиздателската дейност. Много добре са застъпени, заедно с други информационни форми, в периода между двете световни войни*. Днес те са абсолютно задължителни. Включването на текстове за тях в книгата е израз на разбиране на тяхното значение.

Освен всичко посочено за подхода на автора към темите трябва да се каже и, че:

- той не полемизира, нито с автори, нито с тези; придържа се към неутрално изложение;
- в текстовете няма спекулации; авторът е чужд на модното цитатничество, на кокетирането със „свалени“ от Интернет истории, на позоването на „крилати мисли“ или на харти, декларации или резолюции с международен характер. Текстовете са ориентирани само към проблемната област на книгоиздаване с всичките ѝ аспекти;

- не се дават генерални оценки и претендиращи за „фундаменталност“ обобщения. Вместо „метанаука“ се предлагат отделни акценти, очертаващи тенденции.

Приятно впечатление прави хубавата корица и като цяло отличното оформяне. Проличава вкус и професионализъм.

Оценявайки по достойнствата ѝ книгата не мога да кажа, че не съм склонна да полемизирам с автора. Полемика обаче в план на други разсъждения по някои от засегнатите от него теми. Полемика, която не би променила изразените ми становища за постигнатото от автора.

Лъчезар Георгиев прави подстъп към историята на родното книгоиздаване. Ще ми са да вярвам, че на него-вата книга се открива възможност за многостренно проучване на тематиката. Изходна позиция има. Разгледаната книга показва различни аспекти, отразява множество подтеми. Открива книgovедски ракурси там, където стереотипно се търси литературна история или където се подхожда с доморасли комуникационни теории. В това също е нейното значение.

В предговора се посочва, че изданието „представя още един поглед по разглежданите въпроси“. Даденият нов поглед, без да се подценяват другите набелязани приноси, е сериозно достижение. Върху него може да се спори, той може да се изменя или допълва. Но е основа, добро начало. За тези си усилия Л. Георгиев трябва да поздравен и поощрен.

* Ср.с: Русинова, Е. Да задоволяваме духовните нужди на нашите читатели. За някои информационни и реклами практики на българското книгоиздаване – 20-те – 30-те години на 20 век // Издател, VI, 2004, № 1, с. 27–32

Стопански факултет
Катедра „Библиотекознание и масови комуникации“

Университетско издателство
„Св. св. Кирил и Методий“ – В. Търново

Редактор на броя
доц. д-р Лъчезар Георгиев

Формат 56x84/8. Печатни коли 4,5
ISSN 1310 – 4624

Корица на брой 1
на сп. „Издател“, излязъл
през октомври 1994 г.

Основател
Лъчезар Г. Георгиев

Годишен абонамент или заявка за сп. „Издател“ може да направите на адреса на редакцията:

5000 Велико Търново, ул. „Теодосий Търновски“ № 2,
Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“
тел.: 062/ 618 295; 63 11 76; E-mail malina_pd@abv.bg

DEAR READER,

You can subscribe to the „Publisher“ magazine for the year 2005 by sending the subscription fee by mail-order to the following address:
5000 Veliko Turnovo, 2 Theodosi Turnovsky Str.
„Cyril and Methodius“ University
Prof. Dr. Luchezar Georgiev Georgiev

Please, write „Subscription fee for the „Publisher“ magazine“ on the mail-order as well as your address and Telephone number for delivery and contact. Tel. 062/618 295 или 63 11 76 (Veliko Turnovo University Press) Thank!

ПЕЧАТНИЦА „СИРА“ – Велико Търново

ПЕЧАТНИЦА

Sirfa

ВЕЛИКО ТЪРНОВО

- Цветоотделяне и предпечат
- Висококачествен офсетов печат до 70/100 см
- Флексопечат
- Лакиране с UV-лак
- Горещо ламиниране
- Топъл печат и релефен печат
- Щанцована на картон и велпапе

Поръчки - тел.: 062/649 845, Цветоотделяне - тел: 062/649 860

Факс: 062/649 895, E-Mail: info@siraprint.com

ISSN 1310 4624